

Wishing Journal Review

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Vol.03 No.02 (May-August 2023)

ปีที่ 03 ฉบับที่ 02 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2566)

Singtothong Temple, National office of Buddhism
วัดถ้ำสิงโตทอง, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Volume 3 no 2 (May – August 2023) ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2566)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพฑูย์ ชินวิโส)

พระราชสุตถาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคปญโญ) รศ.ดร.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จันทสาโร) รศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

พระครูศรีธรรมนาท

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณณเมโธ) ผศ.

พระครูโสภณพุทธศาสตร์ (เชื้อว ชุตินธโร) ผศ.ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

พระปลัดวัชรญาณ อคควชิโร, ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร. อินตา ศิริวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

พระมหาคณาวัฒน์ อคคปญโญ

พระมหานพพร อภิพนโธ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองเจ้าคณะอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม รศ.ดร.

พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ผศ.ดร.

พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.

พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.

พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.อินฉา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น

รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

ดร.ดลนพร วราโพธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิษชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภภรณ์ ัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันยธร ตินภพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอัชชะ	นักวิชาการอิสระ

สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2566) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation Index Center) ในอนาคตอันใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับ สังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เคารพกฎกติกา และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิวิจารณ์ อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเกิดทุนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาที่ทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากบรรณาธิการ	i
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารบัญ	ก
Academic Articles/บทความวิชาการ	
1. Guidelines for Development Process of the Student Ethics แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา	
<i>Rangsiras Lalitaphat</i> รังษิรัศม์ ลลิตะภักดิ์	AA 1-9
2. Life style Mental Power in Buddhist Society for primary students พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมพุทธสำหรับนักเรียนประถมศึกษา	
<i>Pemika Sukcharoen</i> เปมิกา สุขเจริญ	AA 10-25
3. Characteristics of School Administrators in the 21 st Century คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21	
<i>Dr. Jeerath Sintuaree, Sira Suanpanich</i> ดร. จิรัฏฐ์ สิ้นธุอารีย์, ศิระ สวานพานิช	AA 26-32
4. Buddha's Method for Teaching Social Studies การสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธคุณ	
<i>Phra Naruecha Ariyamete (Sabchootrakool)</i> พระนฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล)	AA 33-45
5. Thai traditional way of Cannabis with the last Alternative of Life กัญชาวิถีไทยกับทางเลือกสุดท้ายของชีวิต	
<i>POL.L.T.Thichaluck Narongvit</i> พ.ต.ท.หญิง ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์	AA 46-59
Research Articles/บทความวิจัย	
6. Administration of Students Supporting System for Developing the Quality of Life for Students in Secondary Schools Under Secondary Educational Service Area Office Area 9 การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9	
<i>Narunat Wisitanuphong, Tirrat Sithithul, Jeerath Sintuaree</i> นฤนาถ วิศิษฏ์อนุพงษ์, ไตรรัตน์ สิทธิฑูล, จิรัฏฐ์ สิ้นธุอารีย์	AR 1-14

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา

Guidelines for Development Process of the Student Ethics

รังษิรัศม์ ลลิตะภัทร์¹

นิสิตดุขภูมิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Rangsiras Lalitaphat¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: rangsirat0189@gmail.com.¹

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ สามารถพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนนั้นจะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่ การแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานควบคุม ดูแลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาโดยเน้นการปฏิบัติจริงทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานการณ์ต่าง ๆ และสภาพแวดล้อม รวมทั้งการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ ครู และคนอื่นๆ ในสถานศึกษาโดยมุ่งหวังให้นักศึกษาเกิดความรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม

คำสำคัญ : คุณธรรม , จริยธรรม

Abstract

Guidelines for the development of morality and ethics in educational institutions mentioned by many scholars. can consider the development of morality and ethics in educational institutions that moral development Ethics in that school Everything must be done to instill morals and ethics in students starting from Appointment of the school ethics promotion committee to determine the control plan. Supervise the development of morality and ethics in schools. and develop morals and ethics for students by emphasizing on practicality both in teaching and learning activities different situations and environments as well as being a good role model for parents, teachers and others in educational institutions with the expectation that students will gain knowledge and have desirable characteristics in terms of morality and ethics.

Keywords: Morality, Ethics

1. บทนำ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมให้เป็นคนดีเป็นเรื่องที่จำเป็นเพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม แม้เป็นเรื่องที่มีความยาก เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญ โดยตัวของผู้บริหารเองจะต้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่นักศึกษา ขณะเดียวกันก็ต้องเสริมอาจารย์ในสถานศึกษาให้สามารถจัดกิจกรรมที่จะช่วยอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนที่มีคุณธรรมด้วย (อมรา เล็กเริงสินธุ์, 2556 : 21)

คุณธรรมและจริยธรรม สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันในด้านคุณงามความดี จริยธรรมคือความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและคนในสังคมนั้นมีความสุข สงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดี โดยกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านที่อยู่ตลอดเวลา คือมี "คุณธรรม" อยู่ในจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่า "จริยธรรม" เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติเป็นพฤติกรรมภายนอก ส่วน คุณธรรม เป็นสภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจา ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและสติปัญญา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิต ให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคนที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ซึ่งการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลจะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวมและโลกก็ประสบกับปัญหาใหม่ๆ ซึ่งในอดีตไม่เคยเกิดขึ้นและปัญหาบางปัญหาก็มีความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุกด้านส่งผลให้บุคคลที่ไม่สามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมต้องเผชิญกับความยุ่งยากของอาชีพบางอาชีพ ดังนั้นถ้าหากบุคคลากรที่ไม่สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ก็จะต้องหลุดจากรอบนอกอาชีพที่จำเป็นต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ ปรับตัว รับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วโดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และเทคโนโลยี การสื่อสาร ดังนั้นบุคคลที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 จึงควรต้องมีทักษะวิชาชีพ และวิชาชีพที่สามารถยืนอย่างมีศักดิ์ศรีในเวทีสากล

2. การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมนับเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติ เป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ และจะต้องปลูกฝัง ให้กับคนในสังคมเพราะหากคนในสังคมเป็นคนดีแล้ว สังคมก็จะมีความสุขแต่ ถ้าคนในสังคมไม่ดีก็จะมีควมวุ่นวายเดือดร้อน ฉะนั้นแล้วคุณธรรมจริยธรรมจึง เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยในการเตือนสติการกระทำของมนุษย์ให้มีการรูปแบบ การดำเนินชีวิตเป็นไปทิศทางที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต โดยสังคมใดมีผู้ที่มีคุณธรรม อยู่เป็นจำนวนมาก สังคมนั้นย่อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สำหรับประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของคนใน สังคมที่กำหนดคุณค่าของวัตถุ เกินจริง ให้คนพยายามตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุอย่างไม่มีที่สิ้นสุดการที่จะพัฒนาประเทศให้บังเกิดความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศได้นั้นปัจจัยที่ถือ

ว่าสำคัญมากคือการที่มนุษย์เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมโดยสมบูรณ์และ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุด คือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับคนในประเทศเพื่อที่จะเป็นเกราะป้องกันในการเป็นสังคมที่มี ความเจริญทางด้านจิตใจที่ดีได้ คุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นองค์ประกอบที่มี ความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การที่จะให้คนในสังคมมีคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ควรมี การส่งเสริมและปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัยที่เข้ารับ การศึกษา ทั้งนี้คุณธรรมจริยธรรมเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็น และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียน ครู ผู้ปกครองและสังคม ต้องการให้มีขึ้นในตัวของผู้เรียนซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคมชมชอบและให้การสนับสนุน เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามคุณธรรมจริยธรรมจะประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบหลายอย่างเข้าด้วยกัน ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคนเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าจะบังเกิดขึ้นเมื่อคนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรม นโยบายสังคมของรัฐบาล มุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมเข้มแข็ง ให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา คุณธรรม จริยธรรมจึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง (พรพิทักษ์ เหมบาสัตย์ และวรรณพล ทิมพะสาลี, 2562 : 15)

การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา เพื่อการวิจัยและใช้ในการพัฒนาเยาวชนนิสิตนักศึกษาไทยให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก และจะต้องปลูกฝังให้กับนักศึกษา ที่จะเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญในสังคม เพราะถ้าคนในสังคมเป็นคนดีแล้ว สังคมก็จะมีความสุข แต่ถ้าคนในสังคม ไม่ดี ก็จะมี ความวุ่นวายเดือดร้อน มีการเอารัดเอาเปรียบ การแก่งแย่งแข่งขันในสิ่ง ที่ผิดคุณธรรมและจริยธรรม โดยที่กฎหมายอาจจะไม่ได้บังคับ หรือมีบทลงโทษ นอกจากนี้ นักศึกษาที่ได้รับอิทธิพลต่าง ชาติและการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการผลิตและการ ดำรงชีวิต และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ทำให้นักศึกษาที่ต่างเพศกัน นักศึกษาที่เรียนต่างหลักสูตรกัน และมีสภาพแวดล้อมทางครอบครัวต่างกัน อาจจะมีความคิดเห็นในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมที่แตกต่างกัน คุณธรรมจริยธรรมมีความ หมายถึงถึง ศิลธรรม โดยประเทศไทยเป็น ประเทศที่มีปัญหาหลายอย่างทางสังคม ซึ่งมีต้นเหตุมาจากคนในชาติยังขาดการศึกษาที่ดีและมีความบกพร่องทางคุณธรรมจริยธรรม ทำให้คนจำนวนมากไม่มีเหตุผล ขาดระเบียบวินัย ขาดความรักสามัคคีและมีการเบียดเบียน ทุจริตคอร์รัปชันอยู่มาก แม้จะมีการกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา แต่คนก็ไม่มีการตระหนักเท่าที่ควร

นอกจากนั้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องของนามธรรมที่แก้ไข และพัฒนาได้ยากต้องใช้เวลาและกระทำอย่างต่อเนื่อง จึงต้องอาศัยบทบาทของทางการศึกษา ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในชาติในการปฏิรูปการศึกษาจึงเน้น เรื่องคุณธรรม จริยธรรมและนำลงสู่การปฏิบัติ โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สถาบันการศึกษาในฐานะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน จำเป็นต้องให้การศึกษารอบด้าน ทั้งพัฒนาความเป็นคน (Manhood) พัฒนากำลังคน (Manpower) นอกจากนั้นยัง

ต้องพัฒนาศักยภาพของคน (Man potential) เพื่อเสริมสร้างความสามารถที่ดีที่สุด ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อผลิตคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ

3. แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญา และ เหตุผล) ทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักแยกแยะความดีถูก ผิด ควร ไม่ควร จริยธรรมมีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. การตัดสินใจทางจริยธรรม (moral judgment) บุคคลจะมีหลักการของตนเองเพื่อตัดสินใจการกระทำของผู้อื่น

2. หลักการของจริยธรรมและการตัดสินใจเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลก่อนที่จะปฏิบัติกรต่างๆ ลงไป

3. หลักการทางจริยธรรมเป็นหลักการสากลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่างๆ

4. ทักษะเกี่ยวกับจริยธรรมได้มาจากความคิดของบุคคลหรืออุดมคติของสังคมจนเกิด เป็นทักษะในการดำรงชีวิตของตน และของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ คุณธรรม คือ หลักความจริง หลักการปฏิบัติ

จริยธรรมมี 2 ความหมาย คือ

1.1. ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณีหลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ

1.2. การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควร ไม่ควรทำ

จรรยา (etiquette) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติซึ่งสังคมแต่ละสังคมกำหนดขึ้น สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละวิชาชีพก็อาจกำหนดบุคลิกภาพ กิริยา วาจาที่บุคคลใน วิชาชีพพึงประพฤติปฏิบัติเช่น ครู แพทย์พยาบาล ย่อมเป็นผู้ที่พึงสำรวมในกิริยา วาจา ทำทางที่ แสดงออก

จรรยาบรรณวิชาชีพ (professional code of ethics) หมายถึง ประมวลความประพฤติ ที่ผู้ประกอบอาชีพการงาน แต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะ ของสมาชิก ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสังคม อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ เช่น จรรยาบรรณของแพทย์ก็คือ ประมวลความประพฤติที่วงการแพทย์กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เป็นแพทย์ยึดถือปฏิบัติ

ศีลธรรม (moral) คำว่า ศีลธรรมถ้าพิจารณาจากรากศัพท์ภาษาละติน Moralis หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติ ภาษาไทย ศีลธรรมเป็นศัพท์ พระพุทธศาสนา หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบหรือ ธรรมในระดับศีล

คุณธรรม (virtue) หมายถึงสภาพคุณงานความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความ เป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตน เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมคือ จริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ

มโนธรรม (conscience) หมายถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะไรควรทำไม่ควร ทำ นักจริยศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรม เนื่องจากบางขณะเราจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจ ระหว่างความรู้สึกต้องการสิ่งหนึ่ง และรู้ว่าควรทำอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ต้องการไปดูภาพยนตร์กับเพื่อน แต่ ก็รู้ว่าควรอยู่เป็นเพื่อน คุณแม่ซึ่งไม่ค่อยสบาย

มารยาท มรรยาท กิริยา วาจา ที่สังคมกำหนดและยอมรับว่าเรียบร้อย เช่น สังคมไทยให้เกียรติเคารพผู้ใหญ่ ผู้น้อยยอมสรวมกิริยาเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ การระมัดระวังคำพูดโดยใช้ให้ เหมาะกับบุคคลตามกาลเทศะ

4. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักศึกษาชาวไทยที่สร้างขึ้น บุคคลผู้รวบรวมเขียนเป็นทฤษฎีคือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธมนาวิน กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความ ว่าลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีและคนเก่ง ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ 6-60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้นโดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้มันต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและ พฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

2. ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยัน ขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

- 2.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 2.2 มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- 2.3 ความเชื่ออำนาจในตน
- 2.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 2.5 ทศนคติคุณธรรมและค่านิยม

3. ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ

- 3.1 สติปัญญา
- 3.2 ประสบการณ์ทางสังคม
- 3.3 สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวและอยู่ใน สภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับ การพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะ พื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ก็ได้นำมาใช้ในการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ๆ มาเพื่อเติมในทฤษฎีนี้ อีก เช่น การวิจัยที่

เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่ากับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุ ตามทฤษฎีของ Kohlberg การสอน "คุณธรรม /จริยธรรม" เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะชี้นำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้สอนมีความเชื่อว่าประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่อง คุณธรรม/จริยธรรม (หรือความดี ความถูกต้อง ความเหมาะสม) อย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่ง และต้องการให้เยาวชนเชื่อดีและ เหมาะสมกับ เยาวชน การยึดหลักคุณธรรม /จริยธรรม ทำให้มนุษย์มีความสุข ความสวย และความงาม โดยที่ความสุขนั้น ควรเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน (ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2551 : 32)

5. คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนา จริยธรรมของบุคคล

คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนาจริยธรรมของบุคคลประกอบด้วย

1. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตและหลัก จริยธรรม ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่ วัยต้นของชีวิตจากการเลี้ยงดู การศึกษาอบรม และจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยอาจเป็น ในวิถีทางที่ต่างกัน ซึ่งเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินที่ต่างกัน

2. ความใฝ่ธรรม มนุษย์มีธรรมชาติ ของการแสวงหาความถูกต้องเป็นธรรมหรือความดีงาม ตั้งแต่วัยทารก คุณสมบัตินี้ทำให้บุคคลนิยมคนดี ชอบสังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรม ต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี อย่างไรก็ตามประสบการณ์ในชีวิตจากการเลี้ยงดูและเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริม คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญให้บุคคลพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้มีจริยธรรมสูงกว่า

3. ความรู้จักตนเองของบุคคลนั้น ความรู้จักตนเองของบุคคล คือสร้างความสามารถในการพิจารณาให้รู้อิทธิพลของความดีและความไม่ดีของตนให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถ เสริมสร้างความคิดของตนให้มีพลังเข้มแข็ง ในลักษณะที่ตนเองและสังคมยอมรับได้ ความรู้จักตนเองนี้ จะทำให้บุคคลมีความมั่นใจ มีพลัง และพร้อมที่จะขจัดความไม่ดีของตนและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องดีขึ้น

6. วิถีทางพัฒนาจริยธรรม

1. การศึกษาเรียนรู้กระทำได้หลายวิธี ดังนี้

1.1 การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการหาความรู้จากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาศาสนา วรรณคดีที่มีคุณค่า หนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมทั่วไปและจริยธรรมวิชาชีพ

1.2 การเข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและ ประสบการณ์เกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรม และการคบหาบัณฑิตผู้ใฝ่ใจด้านจริยธรรม

1.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตและจากประสบการณ์ในสถานที่ปฏิบัติงาน ประสบการณ์จริง เป็นโอกาสอันประเสริฐในการเรียนรู้จริยธรรมแห่งชีวิต ที่ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งทั้งด้านเจตคติและ ทักษะการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล ผู้มีความพร้อมน้อยอาจจะ ไม่ได้ประโยชน์จากการเรียนรู้อันมีค่านี้เลย

2. การวิเคราะห์ตนเอง บุคคลผู้มีความพร้อมจะพัฒนามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการ วิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความรู้จักในตัวตนเอง ด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและ พฤติกรรมการ

แสดงออกของตนเอง จะช่วยให้บุคคลตระหนักรู้คุณลักษณะของตนเอง รู้จุดดีจุดด้อย ของตน รู้ว่าควรคงลักษณะใดไว้ การวิเคราะห์ตนเอง กระทำได้ด้วยหลักการต่อไปนี้

2.1 การรับฟังความคิดเห็นเชิงวิพากษ์จากคำพูดและอากัปกริยาจากบุคคลรอบข้าง เช่น จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว

2.2 วิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับความคิด ความต้องการเจตคติการกระทำและผลการ กระทำทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2.3 ค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงานการวิจัย ด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาตน อย่างถ่องแท้

2.4 เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ (จิตใจและพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก) ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิด ปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

3. การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการ พัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรม ที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง การฝึกตนเป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนา ความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึง ปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

3.1 การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การฟังตนเอง ความตรงต่อ เวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ความมีสัมมาคารวะ ความรักชาติฯ

3.2 การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้น ในการที่จะกระทำชั่วร้ายใดๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิดสามารถ ควบคุมตนได้

3.3 การทำสมาธิเป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่ง เดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญา สามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง

3.4 ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดี ความชอบ บริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณประโยชน์โดยไม่หวัง ผลตอบแทนใดๆ

วิระพงษ์ ถิ่นแสนดี (2550 : 26) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า นักเรียนขาดคุณธรรมเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดกรอบการพัฒนา คือ การสร้างความตระหนักในปัญหาและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการแก่ครูผู้ปฏิบัติการสอนโดยการประชุมและการอบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 4 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด ความกตัญญู และความรับผิดชอบ โดยกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลการดำเนินงานพบว่า การประชุมและการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้ครูผู้ปฏิบัติการสอนส่วนมาก เกิดความตระหนักในปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมและเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากขึ้น

มีความกระตือรือร้นในการบริหารจัดการเรียนการสอนและมีความต้องการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เหมาะสมกับบริบท ซึ่งทำให้พฤติกรรมความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนพัฒนาขึ้นอยู่ในระดับพึงพอใจในทุกด้าน โดยภาพรวมนักเรียนแสดงออกถึงความมีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้นจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจะประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริงต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจซึ่งเป็นศาสตร์และเทคนิควิธีการที่หลากหลายซึ่งเป็นศิลป์ ในการฝึกฝนพัฒนา ทั้งนี้โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันดำเนินการและเอาใจใส่อย่างจริงจัง

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรม ภาระที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ไม่ใช่เป็นการกระทำในลักษณะ เสรีจล้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แยก เช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

7. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ สามารถพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนนั้น จะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนโดยเริ่มตั้งแต่ การแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานควบคุม ดูแลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนโดยเน้นการปฏิบัติจริงทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานการณ์ต่าง ๆ และสภาพแวดล้อม รวมทั้งการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ครู และคนอื่น ๆ ในโรงเรียน โดยมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดความรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม (จิตถนอม กงสะเด็น, 2552 : 24)

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง การที่ครูผู้สอนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรม การปฏิบัติทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยครูเป็นแม่แบบที่ดี

8. บทสรุป

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ เช่น การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรม, แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะสำหรับคนไทย, คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนา จริยธรรมของบุคคล, และวิถีทางพัฒนาจริยธรรม ล้วนเป็นการเชื่อมโยงกัน ที่สามารถพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนนั้น จะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่ การแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานควบคุม ดูแลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาโดยเน้นการปฏิบัติจริงทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานการณ์

ต่าง ๆ และสภาพแวดล้อม รวมทั้งการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ ครู และคนอื่น ๆ ในสถานศึกษาโดยมุ่งหวังให้นักศึกษาเกิดความรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม

9. เอกสารอ้างอิง

- จิตถนอม กงสะเด็น. (2552). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านนาฝาย อำเภอกระนวน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4*. ปริญญาโท ค.ม. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ศาสตราจารย์ ดร. (2551). *จุดกำเนิดของทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พรพิทักษ์ เข้มบาสัตย์และวรรณพล พิมพะสาลี. (2562). *แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย*. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง.
- วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. (2550). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สะอาด*. ปริญญานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อมรา เล็กเริงสินธุ์. (2556). *คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมอธรรม.

พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมพุทธสำหรับนักเรียนประถมศึกษา Life style Mental Power in Buddhist Society for primary students

เปมิกา สุขเจริญ¹

นิสิตดุขปฏิบัติ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Pemika Sukcharoen ¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

บทคัดย่อ

มนุษย์ทุกรูปนามประกอบด้วยพลังกายภายนอกกับพลังจิตภายในเสมอกันทุกเพศวัย โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษา มีความบริสุทธิ์ทางจิตเป็นเสมือนผ้าขาวที่พร้อมจะรับน้ำย้อมจากผู้ใหญ่และสิ่งแวดล้อมที่จักหล่อหลอมให้เด็กได้รู้เห็นได้สัมผัส และจักเกิดเป็นพลังในทางบวกที่ผลักดันให้เด็ก ๆ เหล่านั้นเป็นคนดี คือเป็นลูกที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีต่อเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์และผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวพุทธตั้งแต่เกิดจนตาย พลังชีวิตหรือพลังจิตจึงเป็นพลังเฝ้าที่อยู่ภายในแต่กลับมีผลผลักดันอย่างน่าอัศจรรย์ที่ควรแก่การศึกษาเพราะเป็นพลังที่ใครก็ไม่อาจผูกขาดไว้ได้เพียงผู้เดียว

คำสำคัญ: พลังจิต, สังคมพุทธ, นักเรียนประถมศึกษา.

Abstract

All human being consisted of physical and mental as equal for all. Primary students were the first group who puree look like white chose as ready get all water color from adults and social environment. Therefore, who cultivate them to know to see and to touch. Then it would be internal wind power for them have a good chance for creative thinking such as good children for their parents' good students for their teacher's good friend for their friends good civil for their nation and then good religion for their respected especially for Buddhism. Because Buddhism concern with their live since was born until the end of life. So that, Life style Mental Power in Buddhist must have the most wind power for all then nobody cannot retain by oneself.

Keywords: Mental Power, Buddhist Society, Primary Students.

1. บทนำ

การส่งเสริมให้เด็กมีพลังจิตกับการดำเนินชีวิต ด้วยการน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางมีความเหมาะสมมาทุกยุคสมัย และในบทความนี้ขอเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขาที่พระพุทธองค์ได้แสดงไว้เป็นหลักการศึกษาตามแนวทางพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา 3 ประการ คือ (อง.ต.ก. (ไทย) 20/87/312, 20/90/318, ชุ.ม.(ไทย) 29/10/48-49)

1. อธิศีลสิกขา หมายถึง การศึกษาในเรื่องศีลที่ควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ทางกายและวาจา
2. อธิจิตสิกขา หมายถึง การศึกษาในเรื่องจิตซึ่งเป็นนามธรรมที่มีพลังต่อการกระทำสู่ภายนอก
3. อธิปัญญาสิกขา หมายถึง การศึกษาถึงความสุขุมรอบคอบอย่างถูกแบบ ถูกบท ถูกระเบียบ

ความหมายของไตรสิกขาในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 107)

คำว่า ไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคาสองคำ คือ 1) ไตร หรือ ตรี เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ติ แปลว่า สาม และ 2) คำว่า “สิกขา” เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิกษา” หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์ (อง.ต.ก.(ไทย) 20/91/320)

ส่วนคำว่า ติ หรือ ไตร นั้น หมายถึง องค์ประกอบ 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายขยายความตามพระไตรปิฎกไว้ ดังนี้

1) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคฤหัสถ์สุตตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทส ว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาการและโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทาน ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สีลชั้นเล็ก สีลชั้นใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา (ชุ.ม. (ไทย) 29/10/48) โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกากถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สีลวิสุทธิต เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ... ความสำรวม ชื่อว่า อธิศีลสิกขา... อพยابาท ชื่อว่า สีลวิสุทธิต เพราะมีความหมายว่า กั้นอพยابาท... อรหัตตมรรค ชื่อว่า สีลวิสุทธิต เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง” (ชุ.ป. (ไทย) 31/40/606)

2) อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลทั้งหลายดังคำอธิบายในคฤหัสถ์สุตตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทส ว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร ขยายความได้ว่า คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้ง หลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรินะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกขีได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขี ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา (ชุ.ม. (ไทย) 29/10/49)

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำใจให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาถก คัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมว่า “ชื่อว่าจิตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอภิจิตสิกขา” (ช.ป (ไทย) 30/41/606-607)

3) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) ขยายความได้ว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโนวิมุติ และปัญญาวิมุติ สามารถทำลายอัสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายใน คุหฺฏฐกสูตรนทีส คัมภีร์มหานิทเทศ ว่า

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร ขยายความได้ว่า คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยังถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ รู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” ... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อัสวะ” ... “นี้อาสวสมุทัย” ... “นี้อาสวนิโรธ” ... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา (ช.ม. (ไทย) 29/10/49)

โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาติกาถก คัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมว่า “ชื่อว่าทิวฐิวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอธิปัญญาสิกขา (ช.ธ. (ไทย) 25/226/103)

การฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นเครื่องเศร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตั้งอยู่ตลอดเวลาหมั่นศึกษาไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน น้อมจิตเข้าหาหนิพพาน อัสวะทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้” (ช.ธ. (ไทย) 25/226/103) ทั้งนี้ พระสารีบุตรได้แสดงอรรถาธิบายวัตถุประสงค์เพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์มหานิทเทศว่า (ช.ม. (ไทย) 29/10/50)

1. เพื่อไม่ประพฤติดิถีทางกาย วาจา ใจ เพราะรู้ในเหตุที่ทำให้ประพฤติดิถีนั้น
2. เพื่อละเมถุนธรรม เพราะรู้ว่าป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมยศและเกียรติของสมณะ
3. เพื่อกาจัดราคาในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ
4. เพื่อทางแห่งญาณ เพราะรู้เหตุแห่ง ความล่งเลงสงสัยว่าเกิดจากสิ่งที่ไม่ปรารถนาและสิ่งที่ไม่ปรารถนา
5. เพื่อกาจัดมลทินของตน คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิวฐิ กิเลส ทุจริต

สรุปความได้ว่า เมื่อมาถึงตรงนี้ ถ้าโยงไปถึงชื่อเรื่องที่ว่า พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมพุทธสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ผู้อ่านหลายอาจคิดว่า ข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นเป็นการเกริ่นนำที่เกินภูมิหรือวัยสำหรับเด็ก ๆ ไปหรือเปล่า ก็ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแหละว่า เด็ก ๆ เหมือนต้นกล้าที่พร้อมจะรับปุ๋ยและการบำรุงเหมือนผ้าขาวที่พร้อมจะรับน้ำย้อมใด ๆ จากผู้ใหญ่ที่จักหิยยื่นให้เขานั้นแหละ

2. ความหมายของไตรสิกขา

เพื่อให้เข้าใจความหมายของไตรสิกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากวรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์ และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

พระอุปติสเถระ ได้ให้ความหมายของการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ไว้ในวิมุติมรรคว่า สิกขา หมายถึง การศึกษาเรื่องที่ควรศึกษา การศึกษาอันยอดเยี่ยมและการศึกษาเพื่อความป็นพระอเสชชะ

(ผู้ไม่ต้องการศึกษา) (พระอุปติสสเถระ, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสมถ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ, 2548: 4)

พระพุทธโฆษาจารย์ (2538 : 4, 9-12) ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุพระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอ ตนด้วยกามสุขและการทรมานตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ่มมรุมจิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิตสามารถพัฒนาบุคคลให้เป็นพระอริยะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีล ได้แก่ พระโสดาบัน และพระสกทาคามี, บริบูรณ์ด้วยสมาธิ ได้แก่ พระอนาคามี และบริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์ นอกจากนี้ องค์ธรรมทั้ง 3 ยังเป็นเครื่องอุดหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอันหาได้ยากในบุคคลทั่วไป ดังมีวิชา 3 เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 185-186). ได้อธิบายว่า การศึกษา ในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรงกับคำว่า สิกขา ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติ ได้รับความประเสริฐคือ สิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ผลของการปฏิบัติศึกษาเป็นอย่างนั้น การปฏิบัติอย่างนั้นก็เพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่งใดที่เป็นความทุกข์ทรมาน ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วยการศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550 : 7) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่ปริยัติ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาวิชา ตัณหา อุปาทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อ่านาจรอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้น และดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดกิบรรลุหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์

บุญมี แทนแก้ว (2538 : 198) ให้ความหมายของไตรสิกขาไว้ว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติ 3 ชั้น คือ

1. **ขั้นศีล** ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้นตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่เราควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีลซึ่งเด็ก ๆ และผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ และรับรู้ได้สม่ำเสมอ

2. **ขั้นสมาธิ** ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกทั่วพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

3. **ขั้นปัญญา** ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวงถึงกับเกิดความสลดสังเวชเบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริง ๆ การฝึกฝนเช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

สรุปได้ว่า จากความหมายของไตรสิกขาที่กล่าวมานั้น ไตรสิกขา หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของตนเองให้บริสุทธิ์ รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานให้มีความเกื้อกูลต่อกัน และกระบวนการที่สำคัญใน

การศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต

3. ความสำคัญของไตรสิกขา

ไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพัฒนามนุษย์คือการจัดตั้งระบบ ระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขานั้นได้สอดแทรกอยู่ในหลักธรรมต่าง ๆ เช่น โอวาทปาติโมกข์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกพุทธโอวาทที่แสดงถึงความสำคัญของไตรสิกขาออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) **ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย** ดังที่ปรากฏในอนุพุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งตลอดธรรม 4 ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ธรรม 4 ประการ อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติ เราถอนภพได้แล้ว ภพเนตติสิ้นไปแล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง (อง.จตุกก. (ไทย) 21/1/1-2)

2) **ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย** ดังที่ปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขา บทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วน บริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา 3 เพื่อการละระคาย โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม (อง.ติก. (ไทย) 20/85/310-311) เพราะสิกขา 3 ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท นั้นเอง (อง.ติก. (ไทย) 20/87/312)

3) **ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น** ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็น พระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (อง.ติก. (ไทย) 20/87/312 -314)

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 205-206) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรมคือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไปนับตั้งแต่ว่า ละสังขตญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีความคิดนึกอย่างมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรมก็ส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา ก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มั่นมาในทิศ ทางที่ถูกต้อง คือละอหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว กิเลสไม่อาจจะเกิดบุคคลก็จะมีสันติสุขสังคมก็จะมีสันติภาพนี่คือเป้าหมายของการศึกษา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544 : 227) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา นี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติ ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ

1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็น ศีล
2. การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ
3. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่า ปัญญา

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546 :41-42) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา หรือ การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ว่าการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหา ดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญา อบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึง ผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของไตรสิกขาที่นำมาแสดงข้างต้นนั้นเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ไตรสิกขาเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกทุกคนควรนำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ติงาม เพื่อจัดปรับเตรียมสภาพชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะแห่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมและพร้อมที่จะเป็นอยู่ปฏิบัติกิจและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อก้าวหน้าไปอย่างได้ ผลดีที่สุด สู่จุดหมายของชีวิต ของบุคคล ขององค์กร ของชุมชนตลอดจนสังคมและประเทศชาติต่อไป

4. ประโยชน์ของไตรสิกขากับพลังจิตในชีวิตประจำวัน

การศึกษา (สิกขา) แยกย่อยออกไปเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า **ไตรสิกขา** ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554 : 46-48)

1. **ศีล** คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธ ศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย)

(2) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยี และสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ

ศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ 4 หมวด คือ

(1) การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร) เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้อง มี กฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกันความร่วมมือรับผิดชอบและสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาส หรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีวินัยแม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามักเรียกกันง่าย ๆ ว่าศีล 227 ชุมชนอื่น เช่น โรงเรียนก็ต้องมีกฎกติกาที่เป็นวินัยแม่บทของตนเช่นเดียวกัน

วินัยแม่บทสำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือ ศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็นมนุษยธรรม เพราะเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีสันติสุข

สังคมมนุษย์ส่วนย่อยลงไป เช่น ประเทศ สถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะต้องรักษาศีล 5 แล้ว ก็ยังต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็นส่วนเฉพาะของตนเองย่อยลงไปอีก เช่น กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา จรรยาบรรณของวิชาชีพต่างๆ เช่น จรรยาแพทย์ จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน เป็นต้น ฯลฯ

การจัดตั้งวางระเบียบชีวิตและระบบสังคม ด้วยการบัญญัติกฎหมายที่เรียกว่าวินัยแม่บทนั้น พึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

- ก. เพื่อความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกันผาสุก
- ข. เพื่อความสอดคล้องประสานกลมกลืน
- ค. เพื่อความเกื้อหนุนกัน โดยไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกัน
- ง. เพื่อความมีส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบ
- จ. เพื่อความพร้อมเพรียงสามัคคี
- ฉ. เพื่อป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสียหาย
- ช. เพื่อกันคนชั่วร้าย และให้โอกาสคนดี
- ญ. เพื่อเอื้อโอกาสให้ชีวิตและกิจการพัฒนาและดำเนินสู่จุดหมาย
- ฎ. เพื่อความดีงามงดงามมีวัฒนธรรมของสังคม
- ฏ. เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งหลักการ

(2) การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูกหลอกลวงและเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ ให้ดู ฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหู แสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมอง เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์

หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

ก) รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งใด รายการใด ดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายเป็นโทษภัย และรับรู้รับฟังสิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์

ข) ดู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งที่ดูที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

ค) ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความพอใจไม่พอใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

(3) การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวนิวิธาน) การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิถิชาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะทำร้ายจิตใจแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนา

สัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือหาเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพจึงมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้

เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม

เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิต และสังคมในทางใดทางหนึ่ง

เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ

เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีพมาด้วยเรี่ยวแรงกำลังกายกำลังสติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตนและทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญชัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

(4) การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปฏิเสวนา) พฤติกรรมของมนุษย์ ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิตแก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย 4 และสิ่ง ของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้ง แย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อมลภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย 4 ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้ อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดี ที่เรียกว่า โภชนะมัตตัตถุญฺจา ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุดโดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุดปัจจัยปฏิเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจ แล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้นๆ ศิลปหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติดังนี้

ก) บริโภคด้วยความรู้ตระหนักรู้ว่าการมี-ใช้-บริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็นจุดหมายของชีวิต แต่มันเป็นปัจจัย เครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

ข) บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคใช้สอยสิ่งนั้นๆ เช่น การสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องเท้า มิให้เป็นอันตรายจากสิ่งกระทบกระทั่งและเชื้อโรค เป็นต้น และเพื่อช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็ว ทนนาน เป็นต้น มิใช่สวมใส่เพื่ออวดโก้แสดงฐานะกันตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

ค) บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภทและคุณสมบัติของสิ่งที่บริโภคตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคสิ่งนั้น เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภทซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

ง) สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่น สิ่งที่ทำลายสุขภาพ เป็นต้น โดยไม่เห็นแก่การเสพรส หรือความโก้หรูหา เป็นต้น

2. สมภาติ หมายถึงการฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจ เป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจ หรือ เจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนา ให้ดีงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุข ความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจ

ยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้น ไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่องที่เกิดหรือพิจารณาขึ้นยากหรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่พลุ่งพล่าน กระวนกระวาย คือต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้ และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล การพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง จึงเรียกง่าย ๆ ว่า "สมาธิ" และอาจแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ

ก) **พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ** กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น

เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข

กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลืออื่นให้พ้นจากความทุกข์

มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุนที่ประสบความสำเร็จ มีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม

อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษาศรัทธา เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับ ผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัวกตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้ เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น

หิริ คือ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว

โอตตปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่วร้ายขยาดต่อทุจริต

คารวะ คือ ความเคารพ ความใส่ใจรู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้นนั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

มัทวะ คือ ความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล ไม่กระด้าง

ข) **พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ** โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถทำกิจการที่ได้ผลดี เช่น

ฉันทะ คือความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ อยากให้ความจริงและใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จ อยากเข้าถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

วิริยะ คือ ความเพียร บุกฝ่าไปข้างหน้า เอาธุระรับผิชอบไม่ยอมทอดทิ้งกิจการที่

อุตสาหะ คือ ความขยัน ความอดสู ความสู้ยากบากบั่น ไม่ย่อ ไม่ถอย **ขันติ** คือ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความทนทาน หนักแน่น มั่นคง

จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใส่ใจ อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่กิจการที่หรือสิ่งที่ทำ

สัจจะ คือ ความตั้งใจจริง จริ่งใจและจริงจัง เอาจริงเอาจังมั่นแน่วต่อสิ่งที่ทำ ไม่เหยาะเหยอะ ไม่เรรวน ไม่กลับกลาย

อธิษฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย

ตบะ คือ พลังเพิกเลส กำล้างความเข้มข้นพากเพียรในการทำกิจหน้าที่ให้สำเร็จ โดยแผดเผา ระวังยับยั้ง ภิเลสตัณหาคิดได้ ไม่ยอมแก่ทุจริตและไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ

สติ คือ ความระลึกรู้ได้ ไม่เผลอเรือ ไม่เลือนลอย ทันทอสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไป ซึ่งจะ ต้องเกี่ยวข้องกับทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับกิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ กั้น ยิ่งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษ และไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์ หรือความดีงามความเจริญให้เสียไป

สมาธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่น แน่วแน่ ได้ที่ อยู่ตัว สงบอยู่กับสิ่งที่ต้องการทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่แกว่ง ไกว ไม่มีอะไรบกวนได้

ค) พัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้นให้มี อยู่ประจำในจิตใจ เพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายอย่างโดยเฉพาะ

ปราโมทย์ คือ ความร่าเริง สดชื่น เบิกบานใจ ไม่หดหู่หรือท้อเหี่ยว

ปีติ คือ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้ม เปรมใจ พูใจ ไม่น้อยทิวแห่งใจ

ปัสสัทธิ คือ ความสงบเย็น ผ่อนคลายกายใจ ไม่คับ ไม่เครียด

สุข คือ ความคล่องใจ สะดวกสบายใจ สมใจ ไม่มีอะไรบีบคั้นติดขัดคับข้อง

สันติ คือ ความสงบ ปราศจากความเร่าร้อนกระวนกระวาย

เกษม คือ ความปลอดโปร่ง ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย โลงโปร่งใจไร้กังวล

สีติภาพ คือ ความเย็นสบาย ไม่มีอะไรแผดเผาใจ ไม่ตรอมตรม

เสรีภาพ คือ ความมีอิสระ เป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัดติดข้องจะไปไหนก็ได้ตามประสงค์

ปริโยทตตา คือ ความผ่องใส ผุดผ่อง แจ่มจ้า กระจ่างสว่างใจไม่มีความขุ่นมัว เศร้าหมอง

วิมรียาทักตตา คือ ความมีใจไร้พรมแดน ไม่กีดกันจำกัดตัว หรือหมกมุ่นติดค้าง มีจิตใจใหญ่ กว้างไร้ขอบคันเขตแดน

คุณสมบัตินี้ทั้งหลายที่กล่าวมานี้ แม้จะตั้งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่บางอย่างอาจถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดโทษได้ (เช่น เพียรในการลักของเขา) หรือนำไปพ่วงกับการ กระทำที่ไม่ดี (เช่น ปีติปลื้มใจที่รังแกเขาได้) หรือใช้ผิดเรื่องผิดที่ ผิดกรณี ผิดสถานการณ์ (เช่น มุทิตาพลอยยินดีส่งเสริมคนที่ได้ลาภ หรือ ประสบความสำเร็จโดยทางทุจริต) เป็นต้น จึงต้องศึกษาให้เข้าใจความหมายความมุ่งหมาย และการใช้งานเป็นต้นให้ชัดเจน และรู้จัก ปฏิบัติให้ถูกต้องพอดี

การพัฒนาในด้านจิตใจนี้ เมื่อปฏิบัติสูงขึ้นไป ความสำคัญของสมาธิที่เป็นแกนหรือเป็น ศูนย์กลาง จะยิ่งเด่นชัดมากขึ้น และเมื่อสมาธิเจริญขึ้นไปจนจิตแน่วตั้งอยู่ตัวอย่างแท้จริงแล้ว ผู้บำเพ็ญสมาธินั้นก็จะบรรลุภาวะจิตที่เรียกว่า "ฌาน" ซึ่งเป็นสมาธิจิตขั้นสูง

การพัฒนาจิตใจ หรือเรื่องของสมาธิทั้งหมดนี้ แม้จะมีประโยชน์มากมาย นำไปใช้ เพื่อวัตถุประสงค์ได้หลายอย่าง เช่น ในเรื่องพลังจิต และในด้านการศึกษาหาความสุขทางจิตใจ แต่คุณค่าแท้จริงที่ท่านมุ่งหมาย ก็คือเพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญา

การทำงานทางปัญญาที่ยิ่งละเอียดซับซ้อน และลึกซึ้งมากขึ้น ก็ยิ่งต้องการสมาธิจิตสูงขึ้น การพัฒนาจิตใจหรือสมาธินี้จึงมีความสำคัญมาก

3. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัว นำทาง และควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไรและแคไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาคิดตันอยู่พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวาง แยกออกไปได้หลายด้าน และมี หลายขั้นหลายระดับ เช่น

ก) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ

- ความรู้ความเข้าใจข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่างๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน
- การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่มันเป็น
- ความรู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็นสามารถยกขึ้นพูด ยกขึ้นชี้แสดง หรือยกขึ้นวางเป็นหลักได้
- ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็นตามเป็นต้น
- การคิดการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรงความรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจยสืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหา และทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้ความรู้จักจัดทำดำเนินการหรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมาย
- ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆโยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่
- ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ๆได้

5. พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมชาวพุทธ

สำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษาถือว่ายังเป็นช่วงชั้นที่จักมีการพัฒนาสิ่งที่คุณไม่รู้เกี่ยวกับจิตใจของคุณ และวิธีในการควบคุมพลังพิเศษนี้ (Psychology Today, ออนไลน์) หลายคนน่าจะเคยสงสัยกันว่า จิต หรือจิตใจ คืออะไร แท้จริงแล้ว จิต หรือ Mind ก็คือความนึกคิด เชาวปัญญา ความมีสติ หรือความคิด ซึ่งจิตใจสามารถสั่งการให้เราคิด หรือทำอะไรที่สร้างสรรค์ได้มากมายจริง ๆ

ดังนั้น ถึงตอนนี้เราไปทำความรู้จัก 8 ข้อที่คุณไม่รู้เกี่ยวกับจิตใจของคุณ และวิธีในการควบคุมพลังพิเศษนี้ด้วยกัน

1. ไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าจิตคืออะไรหรือสมองสร้างจิตใจขึ้นมาได้อย่างไร No one knows exactly what the mind is or how the brain creates it. นำแปลกใจที่จิตใจของเรานั้น มีตัวตนอยู่จริง แต่เราไม่สามารถจับต้องจิตใจนี้ได้ แกรมจิตใจนั้นยังสามารถสร้างเรื่องราวดีๆ ให้เกิดขึ้นได้มากมายอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าจิตใจจะถูกสร้างขึ้นโดยสมอง แต่จิตใจก็สามารถทำงานเป็นอิสระจากสมองได้ด้วย และยิ่งนำประหลาดใจมากขึ้น เมื่อความจริงคือ จิตใจสามารถเปลี่ยนสมองได้ด้วย

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : เมื่อคุณได้รับทราบข้อมูลนี้แล้ว คงทำได้เพียงรับทราบไปกับข้อมูลอันน่าทึ่งนี้ แต่หากคุณสามารถสั่งการให้จิตใจทำแต่เรื่องดีๆ คิดบวกๆ ได้ละ ลองคิดว่า คุณอยากให้จิตสั่งการให้สมองเปลี่ยนอะไรในชีวิตให้ดีขึ้นกันบ้าง เริ่มตั้งแต่วันนี้... ไม่มีอะไรที่สายเกินไป

2. ความคิด (Thinking) คือวิธีที่คุณพูดกับตัวเอง “Thinking” is the way you talk to yourself. หากให้อธิบายว่า ความคิด คืออะไร คำตอบคือ มันเป็นวิธีที่คุณใช้พูดกับตัวเองนั่นเอง เพราะฉะนั้นเป็นไปได้ว่า “ความคิด” (Thinking) และ “การพูดกับตัวเอง” (Self-talk) อาจจะเป็นเรื่องเดียวกันได้เหมือนกันนะ

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง จงลองค้นหาสิ่งที่อยู่ลึกเข้าไปในใจของคุณกันหน่อย อะไรเป็นสิ่งที่คุณมักย้ำเตือนกับตัวเองเสมอๆ อย่าลืมว่า ความคิดเป็นเรื่องที่สำคัญต่อจิตใจมากเรื่องหนึ่ง ขอให้คุณลองนึกหรือคิดว่า ตอนนี้นั้นคุณอยากจะทำอะไรกับตัวเองบ้าง ลองพูดแต่เรื่องดีๆ คิดแต่เรื่องดีๆ เชื่อหรือไม่ว่า สิ่งดีๆ ก็ จะวนเข้ามาหาตัวคุณได้ในที่สุด

3. คุณสามารถดูจิตใจของคุณทำงานได้ You can watch your mind at work. มีหลายคนยังไม่ทราบว่า ตัวเราเองนั้น สามารถสร้างความเชี่ยวชาญในการเฝ้าดูจิตใจของตนเองได้ โดยรับรู้ว่ามีสติว่า คุณสามารถยืนอยู่นอกจิตใจของตัวเอง และเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นได้ โดยไม่ต้องประสบกับมันด้วยตัวเอง “ส่วนการเฝ้าดู” (Self-watching) บางครั้งเรียกว่า การสังเกตตนเอง (The Observing Self) (หรือ “การสังเกตอัตตา”) (Observing Ego) ค่อนข้างเป็นส่วนที่แยกออกจากอารมณ์ ต่อเมื่อคุณได้ลองมองลึกเข้าไปในจิตใจของตัวเองได้แล้ว จะทำให้คุณสามารถมองเห็นความคิดและการกระทำของคุณได้อย่างเป็นกลางมากที่สุด ในทางกลับกัน ในส่วนที่คุณเคยมีประสบการณ์ (Experiencing) คุณเองก็สามารถรับรู้ได้ว่า มันมีสิ่งๆ ที่ประทับใจ (impressions) หรือไม่ หรือคุณรู้สึกว่ามีอารมณ์ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ในรูปแบบไหน

ข้อสังเกต คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : จงลองมองลึกเข้าไปในจิตใจของตัวเองดูว่า สิ่งใดเป็นตัวกระตุ้นความคิดของคุณไว้กันแน่ คุณมีความกังวลในเรื่องใดบ้าง คุณเป็นคนที่ชอบคิดวนเวียนเกี่ยวกับเรื่องเดิม ๆ ซ้ำไปซ้ำมาหรือไม่ โดยปกติแล้ว คุณเป็นคนที่ชอบคิดบวก ชอบพูดกับตัวเองในทางที่ให้กำลังใจ ชอบคิดลบหรือชอบหาวิธีทำร้ายตัวเองหรือไม่ ลองหัดฟังคำพูดของตัวเอง แล้วคุณก็จะเห็นความคิดของคุณเอง เมื่อเห็นว่า คุณเริ่มจะคิดลบไปในทางไม่ดีกับตัวเองแล้ว ขอให้คุณค่อยๆ ลองปรับเปลี่ยนให้เป็นคนที่ดีบวกและให้กำลังใจตัวเองให้มากขึ้น แบบนี้คุณสามารถปรับเปลี่ยนนิสัย รวมทั้งความคิดให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นได้

4. จิตใจเป็นสิ่งที่ไร้ขอบเขต และจะวิ่งพล่านไปในที่ ๆ อยากรจะไป Your mind is a wild thing and will run where it will. ทุกคนมักมี “จิตที่ไม่หยุดนิ่ง” และจิตของแต่ละคนนั้น มักจะเต็มไปด้วยจินตนาการ และเรื่องราวที่ไร้ขอบเขต มีทั้งความคิดที่คิดบวก และคิดลบ มีประโยชน์และไร้สาระในคราวเดียวกัน พูดได้ว่า จิตนั้นมีความคิดเป็นของตัวเอง โดยที่เราเองไม่สามารถควบคุมได้ แต่คุณสามารถเรียนรู้ที่จะจัดการมันได้

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : เมื่อคุณเริ่มสังเกตเห็นว่า ตัวเองเริ่มจะมีความคิดและจินตนาการไปไกล และถ้าสภาพจิตใจเริ่มจะปั่นป่วนแทบจะควบคุมไม่อยู่แล้ว ขอให้คุณตั้งสติ และขอให้พูดกับตัวเองว่า “นี่เป็นแค่ความคิดเท่านั้น” การคิดแบบนี้ จะช่วยให้คุณตั้งสติและทำให้คุณมองการพูดคุยกับตัวเองนี้ได้เป็นอย่างดี กลางมากขึ้น โดยคุณสามารถใช้เทคนิคของการฝึกทำสมาธิ มาช่วยฝึกจิตให้จิตใจสงบลงได้ ซึ่งเทคนิคการทำสมาธินี้ จะช่วยให้คุณผ่อนคลายจากความคิดที่ฟุ้งซ่านและจินตนาการที่ออกไปทางลบ หรือเลวร้ายได้เป็นอย่างดี และช่วยให้คุณให้จิตของคุณได้รับรู้ถึงความสงบของจิตใจอีกด้วย

5. ความคิดของคุณสามารถเปลี่ยนสมองของคุณได้ Your mind can change your brain. ความคิดของคุณสามารถเปลี่ยนสมองของคุณได้ เมื่อคุณสร้างรูปแบบความคิดใหม่ๆ คิดแต่เรื่องดีๆ ก็เสมือนคุณได้สร้างเรื่องดีๆ ให้เกิดขึ้นด้วย ยิ่งคุณฝึกนิสัยความคิดใหม่ๆ มากเท่าไร เซลล์สมองของคุณก็จะเรียนรู้ที่จะทำงานและเชื่อมโยงสิ่งใหม่ๆ เข้าด้วยกันมากขึ้นเท่านั้น โดยเซลล์ประสาทที่ทำงานร่วมกัน จะเชื่อมถึงกัน ซึ่ง “...จิตใจที่มีความคิดดีๆ สามารถเปลี่ยนแปลงการทำงานของสมองได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ”

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : จงลองเปลี่ยนคำพูดและความคิดของตัวเอง เช่น ทุกครั้งที่คุณรู้สึกว้าว เริ่มจะหมกมุ่นอยู่กับความโกรธ หรือหงุดหงิดตัวเองทุกครั้งที่ทำเรื่องผิดพลาด ขอให้คุณตั้งสติ และหัดบอกตัวเองใหม่ว่า “มันก็เป็นเพียงความผิดพลาดหนึ่งของชีวิตเองนี่ ฉันจะพยายามมีสติให้มากขึ้น เพื่อเรียนรู้จากความผิดพลาดนี้ และจะไม่ทำให้มันเกิดขึ้นอีก” หรือจดบันทึก ลงกระดาษไว้ ถึงความผิดพลาดและวิธีแก้ไขให้ดีขึ้น โดยคุณสามารถนำมาใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ หากคุณต้องประสบกับเหตุการณ์นั้นอีกครั้ง คุณก็จะสามารถตั้งสติ และแก้ไขเพื่อไม่ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นอีกได้อย่างรวดเร็ว หรืออาจจะพูดทบทวนถึงความผิดพลาดและวิธีแก้ไข เพื่อสร้างความจดจำ

6. คำพูดที่ทำให้ความรู้สึกเรียบง่ายสามารถทำให้จิตใจสงบและเปลี่ยนสมองได้ Simple feeling words can calm your mind and change your brain. ทราบหรือไม่ว่า ความเศร้า ความกระวนกระวายใจ หรือความโกรธนั้น ไม่ว่าคุณจะรู้สึกถึงอารมณ์ใดก็ตาม ก็มักจะทำให้คุณรู้สึกทุกข์ใจได้เสมอ งานวิจัยได้บอกไว้ว่า การหยั่งรู้ถึงความรู้สึกของตัวเองได้นั้น จะสามารถช่วยบรรเทาความรู้สึกอารมณ์เสียและช่วยให้คุณรู้สึกควบคุมจิตได้มากขึ้น

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : จงลองสังเกตว่า เมื่อใดที่คุณเริ่มจะมีอารมณ์ต่างๆ เกิดขึ้นและเริ่มรบกวนจิตใจแล้วละก็ ขอให้คุณลองค้นหาคำที่อธิบายถึงอารมณ์นั้นให้ได้ เช่น ฉันรู้สึกโกรธ รู้สึกสะเทือนใจ และรู้สึกเศร้าสร้อย รู้สึกหงุดหงิด หรือ รู้สึกไม่โอเคกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตอนนี้ อยู่นะ แบบนี้จะช่วยให้คุณหยั่งรู้ ถึงความรู้สึกจริงๆ ของตัวเองได้ และรับรู้ว่าคุณกำลังรู้สึกอย่างไร เพื่อคุณจะได้ตั้งสติและเริ่มควบคุมอารมณ์และความรู้สึกนั้นให้บรรเทา

7. สมองของคุณมีอคติเชิงลบ แต่จิตใจของคุณสามารถสอนให้มีความสุขมากขึ้น Your brain has a negativity bias, but your mind can teach it to be happier. ต่อเมื่อคุณเริ่มจะรู้สึกว่ามี “อคติเชิงลบ” นั้นหมายถึงว่า สมองของคุณสั่งการให้เริ่มตอบสนองต่อความรุนแรงกับสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้น เช่น ภัยอันตราย การคุกคาม ความผิดพลาด หรือปัญหา สิ่งเหล่านี้ จะทำให้คุณพบเจอกับความสุขได้ยากขึ้น พูดได้ว่า อคติเชิงลบนี้จะขัดขวางความสุขของคุณได้ง่ายมาก

แต่โชคดียิ่งจิตใจของคนเรานั้น สามารถฝึกสมองให้มีความสุขมากขึ้นได้ โดยการคิดบวกให้มากขึ้น ความคิดบวกๆ นี้จะช่วยพัฒนาจิตใจทำให้คุณพบกับความสงบ ความสำเร็จ และความสุขได้ในที่สุด และนี่ก็เป็นอีกวิธีของจิตที่คิดด้านบวกช่วยเปลี่ยนสมองให้ดีขึ้นได้

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : ลองคิดถึงแต่เหตุการณ์ หรือประสบการณ์ที่คุณรู้สึกมีความสุข โดยการตั้งความรู้สึกที่ว่า คุณมีความสุขในเหตุการณ์วันนั้น กลับมาความรู้สึกมีความสุขอีกครั้ง โดยขอให้คงความรู้สึกอยู่กับประสบการณ์และความสุขนั้นเป็นเวลา 5 วินาทีขึ้นไป วิธีการนี้จะช่วยฝึกให้ปรับจิตและปรับสมองของคุณให้กลับมามีพลัง มีชีวิตชีวา และรู้สึกมีความสุขอีกครั้ง ทำให้คุณมีแนวโน้มที่จะคิดแต่เรื่องดีๆ ทำแต่เรื่องดีๆ ในทุกๆ วัน และคุณก็จะเห็นเองว่า รอบตัวคุณในอนาคตจะมีแต่เรื่องดีๆ เข้ามา

8. การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะเปลี่ยนสมองของคุณแม้ว่าคุณจะอายุมากขึ้นก็ตาม Learning new things changes your brain—even if you're older. คุณสามารถเสริมสร้างจิตใจของคุณด้วยการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้เสมอไม่ว่าคุณจะมีอายุเท่าไร เพราะสมองสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับอายุ "ทุกครั้งที่คุณฝึกฝนทักษะเดิมซ้ำๆ คุณจะได้รับการเรียนรู้ถึงทักษะใหม่ๆ ด้วย และทักษะนั้นจะแข็งแกร่งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยทักษะต่างๆ เป็นเรื่องที่สามารถสร้างขึ้นได้

คุณสามารถพัฒนาอะไรได้บ้าง : จงหาการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับทักษะต่างๆ ของคุณ ทั้งทักษะเก่าและทักษะที่คุณกำลังจะสร้างขึ้นใหม่ และจงเลือกใช้ความคิดของคุณในทางที่คิดบวก เพื่อสร้างความสุขและพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีให้กับชีวิต

6. บทสรุป

สำหรับบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ คือ ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของสังคม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วจีทุจริต และ ประพฤติแต่กายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา เป็นวิธีการ

ไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิตไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 1 อย่าง คือ

1. อธิศีลสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง
2. อธิจิตตสิกขา สิกขา คือจิตอันยิ่ง หมายถึง สมาธิ
3. อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง

ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพ และประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการ

สำหรับบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ คือ ทำให้ บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของสังคม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วจีทุจริต และ ประพฤติแต่กายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา เป็นวิธีการ พัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกายและวาจาเป็น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมเฉพาะ พฤติกรรมในด้านดีทำให้บุคคลมีจิตใจและอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่น และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลงดเว้นจากความโลภ ความ พยาบาท แล้วให้ประพฤติในมโนสุจริต ไม่โลภ ไม่พยาบาท มีจิตใจเสียสละและยินดีให้อภัย เป็นการ พัฒนาจิตใจตามหลักของสมาธิที่เรียกว่า จิตภาวนาและทำให้บุคคลรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง อันเป็นสัมมาทิฐิเป็นการพัฒนาบุคคล ตามหลักของ ปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนาการปฏิบัติข้อนี้เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลุสัมมาวิมุติคือหลุดพ้น

จากกิเลสได้โดยสิ้นเชิง (บรรลุนิพพาน) และสำหรับพลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมพุทธสำหรับนักเรียน
ประถมศึกษา โรงเรียนวัดสามัคคีอาราม จังหวัดปทุมธานี สรุปได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1. สภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนวัดสามัคคีอาราม
จังหวัดปทุมธานี พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การปรับปรุงตัวเอง ให้มีความรู้และ ความสามารถ
เพื่อใช้ทักษะความชำนาญ สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน แล้ว เปลี่ยนแปลงชีวิตใหม่ ให้กลายเป็นคนมี
ความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นที่ยอมรับในสังคม แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประการที่ 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นทั้งการพัฒนาความรู้ทักษะ และพฤติกรรม ไปสู่การ
พัฒนาทัศนคติ แรงจูงใจ และอุปนิสัยเพื่อค้นหาตนเอง เพิ่มทักษะ รวมถึงการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมไปตาม
สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จะต้องมีการพัฒนาในมิติ ต่างๆ คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ทางด้านร่างกาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านอารมณ์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสติปัญญา เป็น
การเพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเอง

ประการที่ 3. การพัฒนาคุณภาพชีวิต ย่อมมีประโยชน์ต่อนักเรียนผู้พัฒนา คือ การพัฒนา คุณภาพ
ชีวิตช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งจะ ส่งผลให้สังคมมีความ
สงบสุขไปด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต กระตุ้นให้บุคคลและสังคมเกิดความ กระตือรือร้นคิดที่จะปรับปรุง
ตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตทำให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญา มีเหตุผล
ความมีคุณธรรม จริยธรรมหลักจิตวิทยา หลักการ บริหารเพื่อมาแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการพัฒนา
คุณภาพชีวิตตนเองและสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลและสังคมมีการอยู่ร่วมกันด้วยความ
สมานฉันท์ช่วยลด ปัญหาความขัดแย้งและปัญหาสังคมการพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคล และสังคมที่มี
ความรู้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเกิดการร่วมมือร่วมใจในการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและ
ค่านิยมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

7. เอกสารอ้างอิง

- บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2554). *พุทธศาสนาและธรรมะ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุปัชฌาย์. *วิมุตติมรรค*. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. (2548). กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2538). *วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 1*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราช
วิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด*. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”. พุทธจักร, ปีที่ 61 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2550).
พุทธทาสภิกขุ. (2549). การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด. กรุงเทพฯ : อุกาการพิมพ์.
Psychology Today. พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมชาวพุทธ. ออนไลน์: (แหล่งข้อมูล) <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4260/> (สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2566)

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 Characteristics of School Administrators in the 21st Century

ดร. จิรภัฏ สินธุอารีย์¹ ศิระ สวนพานิช²
นักวิชาการอิสระ^{1 2}

Dr. Jeerath Sintuaree¹ Sira Suanpanich²
Independent Academic^{1 2}

Email: jitareehouse@hotmail.com^{1 2}

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง พัฒนาตนเองคิดหายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการใหม่ๆ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้มีความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์กร ให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมองค์การที่มุ่งผลลัพธ์ ใส่ใจในเรื่องของศาสตร์ทางการสอนที่เหมาะสม และต้องเข้ามารับบทบาทในการเร่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครู ปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามหลักสูตรควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ให้กับครูผู้สอน ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้สูงขึ้น รวมทั้งปรับบทบาทในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะที่เตรียมเป็นที่ยอมรับของชาติอื่น และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (สมหมาย อ่าดอนกลอย, 2556, น.6) ทักษะยุคใหม่เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้นำจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและ สำคัญต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาและการบริหารตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพทักษะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยทักษะดังนี้ การคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม เทคโนโลยีและดิจิทัล การตัดสินใจผลสัมฤทธิ์และคุณธรรมจริยธรรม (ชัยยนต์ เพาพาน, 2559)

คำสำคัญ : คุณลักษณะ, ผู้บริหาร, ศตวรรษที่ 21

Abstract

Providing education in the 21st century, educational establishments must develop learners in both knowledge and competence. 21st century skills include learning and innovation skills, life and career skills. and skills against information, media and technology which executives must be aware of the changes Develop yourself, come up with new management strategies. Change the working style to focus on the relationship of workers inside the organization and outside the organization. Pay attention to the results-oriented organizational culture. Pay attention to the subject of proper teaching science. And must take

a role in accelerating the change in teaching and learning management styles of teachers
Adaptation of course content while developing new skills to teachers Encourage the use of
technology to improve the quality of education. As well as adjusting the role of building a
learning network both inside and outside the school to develop learners to have knowledge,
abilities and skills that are equal to being accepted by

Other nations. And able to live happily (Sommai Amdonkloy, 2013, p.6) Modern skills
are essential attributes of effective leadership. School administrators who are leaders are
therefore essential to develop the necessary skills and it is important to the management of
educational institutions and continuous self-management. To lead to effective management
skills for school administrators in the 21st century include: analytical and creative thinking,
problem solving, communication, teamwork. Technology and digital Results Based judgment
and morality and ethics (Chaiyon Paophan, 2016)

Keywords : Characteristics, Administrators, the 21st Century

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะภาวะผู้นำ

กวี วงศ์พุดม (2535 : 14-15) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ “ผู้นำ” ไว้ 5 ประการ คือ

- 1) ผู้นำหมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือ จุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของ
กลุ่มเป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง
- 2) ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียง
ชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย
- 3) ผู้นำหมายถึง บุคคลที่สมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นไปได้โดย
อาศัยลักษณะทางสังคม มิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดง พฤติกรรมของผู้นำได้
- 4) ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะอย่าง คือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอัน
ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด
- 5) ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วม และ
เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาท หรือพฤติกรรมการเป็นผู้นำ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545) ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำเป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อนักบริหารที่จะนำ
องค์การไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหาวางแผนและรับผิดชอบต่อความอยู่รอดหรือการ
พัฒนาองค์การ

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้ว่าเป็นพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลหนึ่งที่จะ
ชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่าง
ผู้นำ(Leaders)และผู้ตาม(Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared
Purposes) หรือเป็นความสามารถที่ จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
องค์การ

สุนทรภรณ์ แก้วกนก (2546) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมหรือกระบวนการของบุคคลที่ใช้ อำนาจ หรืออิทธิพลในการติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มอย่างเป็น กระบวนการเพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรม กลุ่มเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของผู้นำประกอบไปด้วย

1. คุณลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้นำกับการบริหารยุคใหม่ เป็นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก เฉพาะทางที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงลักษณะทางบุคลิกภาพที่เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำที่มี ประสิทธิภาพมีอยู่ จำนวนมากที่สำคัญ มี 4 ประการ คือ (1) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ผู้นำที่มี ความเชื่อมั่นในตนเอง มักจะตั้งเป้าหมายให้ตนเองและผู้ตามไว้สูงที่จะปฏิบัติภาระหน้าที่ที่ยุ่งยากให้ลุล่วงไปได้ และยืนกรานที่จะเผชิญกับปัญหาและความพ่ายแพ้ (2) ความอดทนต่อความกดดัน (Stress tolerance) ผู้นำ ที่มีความอดทนต่อความกดดันมักจะทำการตัดสินใจดีเยี่ยม และมอบหมายทิศทางการตัดสินใจให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ที่ยุ่งยาก (3) ความมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Maturity) ผู้นำที่มีวุฒิ ภาวะทางอารมณ์มักจะตระหนักได้อย่าง แม่นยำถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของตน จึงมุ่งที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้นำเช่นนี้จะไม่ปฏิเสธข้อบกพร่องของตนหรือจะไม่เพ้อฝันเกี่ยวกับความสำเร็จ ดังนั้น ผู้นำที่มีวุฒิภาวะทาง อารมณ์จึงสามารถผสมผสานภาพที่เป็นความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อน และที่ปรึกษาไว้ได้ (4) ความ ซื่อสัตย์ (Integrity) พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกว่าเป็นคนซื่อสัตย์มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบและมีความ นำเชื่อถือคือความซื่อสัตย์เป็นส่วนสำคัญที่ จะสร้างความจงรักภักดีและได้รับความความร่วมมือและการสนับสนุน จากคนอื่น

2. คุณลักษณะแรงจูงใจของผู้นำกับการบริหารยุคใหม่ แรงจูงใจเป็นพลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากภายใน ของแต่ละบุคคล โดยหลักการพื้นฐานแล้ว ผู้นำที่มีแรงจูงใจสูงมักจะมีประสิทธิผลมากกว่าบุคคลที่มีความคาดหวังต่ำที่มีเป้าหมายปานกลางและมีประสิทธิภาพจำกัด แรงจูงใจที่สำคัญสำหรับผู้นำมี 4 ลักษณะดังนี้ (1) ภาระหน้าที่และความต้องการระหว่างบุคคล (Task and Interpersonal Needs) (2) ความต้องการ อำนาจ (Power Needs) (3) การมุ่งความสำเร็จ (Achievement Orientation) (4) ความคาดหวังที่สูง (High Expectations)

3. คุณลักษณะทางทักษะของผู้นำกับการบริหารยุคใหม่ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับความมีประสิทธิภาพของ ผู้นำ มี 4 ประเภท ดังนี้ (1) ทักษะวิธีการ (Technical skills) (2) ทักษะมนุษย (Interpersonal Skills) (3) ทักษะความคิดรวบยอด (Conceptual skills) (4) ทักษะการบริหาร (Administrative Skills)

วิโรจน์ สารรัตน์ (2557) เนื่องจากสังคมในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมความรู้สังคมสารสนเทศ และ สังคมเครือข่าย จึงทำให้ผู้นำในยุคนี้และยุคหน้า จำเป็นต้องมีคุณลักษณะพิเศษบางประการ คือ ทักษะคิดใหม่ ทักษะใหม่ และความรู้ใหม่ในข้อจำกัดและโอกาสของ ICT และการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะใน 3Cs คือ การใช้คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร และเนื้อหา รวมทั้งมีมิติเพิ่มเติม อันเป็นคุณลักษณะที่ ควรต้องมีเพิ่มเติมจาก คุณสมบัติที่ดีที่มีอยู่แบบดั้งเดิม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ความศรัทธา ความผูกพัน และอื่น ๆ นอกจากนั้นแล้ว ลักษณะส่วนบุคคลสำหรับผู้นำดิจิทัล ยังประกอบด้วย ความยืดหยุ่นความสามารถในการปรับตัว ความอยากรู้อยากเห็นทางปัญญา และความกระหายใคร่รู้ต่อความรู้ใหม่ ซึ่งต้องเข้าใจว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ คงที่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์, ดร. (2558) ได้อธิบายว่า "ภาวะผู้นำ" มีนิยามที่มีพื้นฐานความคิดอยู่ 2 ประการ คือ 1) พื้นฐานความคิดเพื่อบรรลุความสำเร็จด้วยคนอื่น หมายถึง ภาวะการณ์ให้ความไว้วางใจคนอื่นว่า มีความปรารถนาและความสามารถที่จะประสานสัมพันธ์กันทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ การเชิญชวนหรือด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นจุดเน้นขององค์กรยุคใหม่หรือโลกยุคใหม่ 2) มีพื้นฐานความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า หมายถึง ภาวะการณ์ท้าทายต่อสภาพการณ์ในปัจจุบันและมุ่งหน้าเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่ที่ดีกว่า

ศักดิ์ไทย สุรกีจวรร (2549) ได้ให้ความหมายคุณลักษณะความสามารถของบุคคลที่แสดงออกมาในเชิงพฤติกรรมที่ส่งผลให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่ เกี่ยวข้องกัน สามารถวัดและสังเกตเห็นได้ อาจเกิดจากพรสวรรค์หรือการเสริมสร้างขึ้นมาผ่านการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมและการพัฒนา

ทองใบ สุดซารี (2550) ได้สรุปความหมายของภาวะผู้นำว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้อำนาจหรืออิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มยอมปฏิบัติตามความต้องการของตนเองทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ดุชนิรัตน์ โกสุมภ์ศิริ (2560) กล่าวถึง "ผู้นำ" เป็นบุคคลที่สำคัญในองค์กร มีบทบาทที่ต้องดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกในทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ในเรื่อง "ภาวะผู้นำ" นั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกองค์กรในกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างรวดเร็วมากเราจึงต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันตลอดเวลา ผู้นำ (Leader) และ "ภาวะผู้นำ" (Leadership) จึงเป็นปัจจัยคู่สำคัญที่ควรมีการพัฒนาบนพื้นฐานของทางสายกลางและการรักษาสมดุลขององค์ประกอบต่าง ๆ และการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับผู้นำดั่งนั้น "ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ" จึงเป็นภาวะผู้นำแนวใหม่ที่ได้ถูกสังเคราะห์ขึ้นจากทฤษฎีภาวะผู้นำพื้นฐาน 5 รูปแบบ เพื่อให้มีคุณลักษณะอันสอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ และโลกในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญในสองส่วนหลักๆ คือ ทักษะของการจัดลำดับความสำคัญ และการรักษาดุลยภาพ ของปัจจัยต่างๆในขณะนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

2. คุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21

คุณลักษณะภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการในยุคใหม่นี้ เพราะจากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการแข่งขันเพื่อชิงความเป็นเลิศ ดังนั้นวิธีที่จะทำให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จสูงสุด คือ ผู้นำต้องเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกันธรรมชาติของความเป็นผู้นำตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างความเป็นผู้นำกับอำนาจที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ตามอำนาจจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำจัดการบริหารทรัพยากร โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนหวังไว้ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อการบริหารจัดการทำให้เกิดแรงจูงใจ และนำมาซึ่งความพึงพอใจต่อผู้ตามความเป็นผู้นำในการบริหารยุคใหม่จึงถือว่าเป็นรูปแบบพิเศษของการบริหาร ในเรื่องเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำในการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 นี้

2.1 การรอบรู้ (Knowing) หมายถึง ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนเองต้องบริหารจัดการ เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 นี้ประกอบด้วย

(1) องค์กรความรู้ (Science) มีความรู้ในศาสตร์ด้านต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เป็นผู้ที่มีความพยายามที่จะไขว่คว้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

(2) ศิลปะ (Art) รู้จักวิธีบริหารจัดการองค์การ เทคนิควิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารงานในองค์การประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

(3) ทักษะ (Skill) ในการบริหารจัดการการปกครอง การบริหารทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ผู้นำจะต้องหมั่นฝึกฝนทักษะในการบริหารคนอยู่เสมอเพื่อให้เป็นที่รักของบุคลากรในองค์การ

(4) วิชาคน (Science of People) ผู้นำต้องรู้จักใช้คนให้ถูกกับงานหรือถูกหน้าที่อย่างเหมาะสม ใช้ความสัมพันธ์ทั้งระดับส่วนตัวหรือทางการให้เป็นประโยชน์ต่อองค์การ ทำลายกำแพงความขัดแย้งหรือกำแพงที่กั้นด้วย คำว่า "รู้อะไรไม่สู้รู้จักกัน" เพราะเมื่อรู้จักกันแล้วจะทำให้การประสานงานต่างๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 อุดมการณ์ (Ideology) หมายถึง ผู้นำที่ดีต้องมีคุณลักษณะผสมทั้งหมดของความเชื่อ (beliefs) เจตคติ (attitudes) และความคิดหลัก (concepts) มีอิทธิพลเป็นตัวชักนำและกำหนดทิศทางของความคิดของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้กับคณะบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน เช่น อยู่ในพรรคการเมืองเดียวกัน จะยึดอุดมการณ์เดียวกัน (Collier, s Dictionary, 2006) ตลอดทั้งการทำให้ทุกคนในองค์กรมีอุดมการณ์ในการบริหารดังต่อไปนี้

(1) ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมภายใต้กรอบวัฒนธรรมของชาติ

(2) เชื่อมั่นในตนเอง มีความกล้าหาญบนหลักยึดที่แน่นอนแต่มีความนอบน้อม รู้หน้าที่

(3) มีความรับผิดชอบต่อทั้งตนเองและสังคม

(4) มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองหรือผู้อื่น ไม่คดโกง

2.3 เท่าทัน (In time knowing) หมายถึง ผู้นำในศตวรรษที่ 21 จะต้องมีความรู้พิเศษที่ต้องรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ ประกอบด้วย

(1) ทันต่อโลกหรือต่างประเทศที่เปลี่ยนไปและทันต่อสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทันต่อการปรับตัวของวัฒนธรรม

(2) ทันต่อสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน

(3) ต้องฝึกฝนตนเองให้รู้เท่าทันต่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการวิวัฒนาการแบบใหม่ๆ และนำเข้ามาใช้ในการพัฒนาองค์กรของตน

(4) ผู้นำที่ดีต้องรู้จักการบริหารความเสี่ยงให้ได้ เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายบนความท้าทายของสถานการณ์ในปัจจุบัน

2.4 กล้าตัดสินใจ (Discussion Courage) หมายถึง การที่ผู้นำจะนำองค์กรให้สำเร็จต้องมีความคิดที่รวดเร็วสามารถตัดสินใจบนหลักความแม่นยำ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

(1) กล้าหาญที่จะตัดสินใจกระทำการใดที่มีความเสี่ยงบนฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง ไม่ใช่การคาดเดาหรือเสี่ยงโชค

(2) กล้าที่จะลงทุนกับนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะเข้ามากระทบกับการบริหารงาน กล้าที่จะเรียนรู้ กล้าที่จะนำเอาเทคนิคใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในองค์กร

(3) กล้าที่จะยอมรับผิดหากมีการบริหารงานที่ผิดพลาด

(4) กล้าที่จะให้สิ่งตอบแทนกับบุคลากรที่ทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย รวมทั้งกล้าตัดสินใจที่จะลงโทษแก่บุคลากรที่ไม่ตั้งใจหรืออาจทำความเสียหายให้องค์ก้ที่เกิดจากการจงใจ แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักความยุติธรรมและเสมอภาคเสมอ

2.5 วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategy of Vision) หมายถึง การที่ผู้นำสมัยใหม่นั้นต้องมองการณ์ไกล บนฐานความคิดที่นอกกรอบแต่อยู่บนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ ไม่จำเจกับแนวคิดแบบเดิม ๆ มองให้ไกลแล้วเดินไปให้ถึงบนหลักการคิดเทคนิค วิธีการที่ทันสมัย พร้อมทั้งหาเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาปรับใช้ในองค์กร และผู้นำควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

(1) มองให้ไกลและพยายามไปให้ถึงในสิ่งที่ตั้งใจอย่างอดทน

(2) มองโลกให้กว้าง มองอย่างหลายมิติ

(3) โน้มน้าวผู้อื่นให้คล้อยตาม

(4) มองยุทธศาสตร์โลก หรือยุทธศาสตร์ประเทศให้ครอบคลุมและรอบด้าน

2.6 สร้างทีม (Team Work) หมายถึงผู้นำที่ดีที่มีความคิดก้าวหน้านั้นต้องรู้จักการสร้างทีมงาน สร้างเครือข่ายเพราะทีมงานหรือเครือข่ายเหล่านั้น จะเป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้การบริหารงานสำเร็จลุล่วงได้อย่างรวดเร็ว เพราะทีมงานถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงาน ผู้นำไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้โดยปราศจากทีมงาน เพราะในปัจจุบันนี้ สังคมมีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมากองค์กรจะไม่สามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังได้ ดังนั้น เพื่อเป้าหมายที่จะบรรลุได้อย่างมีประสิทธิภาพการสร้างทีมงานและเครือข่ายจึงมีความสำคัญอย่างมาก การสร้างทีมอาจสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

(1) สร้างทีมงานที่ไว้ใจได้ ในทุกๆ เรื่อง

(2) เชื่อมมั่นในทีมงาน และความสามารถของทีมงาน

(3) มอบหมายภารกิจให้ทีมงานปฏิบัติตามความสามารถและความถนัด

(4) สอดส่อง ดูแลทีมงานเพื่อขวัญและกำลังใจ

(5) รับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นส่วนดีและส่วนบกพร่องจากความผิดพลาดของทีมงาน

2.7 ใฝ่บริการ (Service Mind) หมายถึงการบริหารองค์กรในยุคใหม่นี้ ผู้นำจะต้องทำองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีชีวิตทุกคนในองค์กรต้องร่วมด้วยช่วยกัน ต้องเดินไปพร้อมๆกัน ผู้นำที่ดีไม่ควรเป็นผู้สั่งการเพียงอย่างเดียว ผู้นำต้องบริหารบนความเป็นมิตร มีคุณธรรม มีจิตใจงดงามเอื้อเพื่อ ปารณาดี ยอมสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ทำงานให้เป็นแบบอย่างแก่บุคลากรขององค์กร ในการทำงานผู้บริหารควรลงไปตรวจสอบการทำงานทุกขั้นตอนเพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงทีหากเกิดปัญหาในการทำงานหรือเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน ตลอดทั้งเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับบุคลากรในองค์กรอีกทางหนึ่งด้วยสามารถแยกอธิบายเกี่ยวกับการใฝ่บริการของผู้นำองค์กรได้ดังต่อไปนี้

(1) ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้เสียสละ เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับเพียงอย่างเดียว

(2) ผู้นำที่ดีต้องมีความอดทน อดกลั้น รอเวลาที่เหมาะสมก่อนการดำเนินการใดๆ ต้องรอบคอบ

ครบถ้วน

- (3) ผู้นำที่ดีต้องมีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุก ๆ คน
- (4) ต้องคิดบวก มองโลกในแง่ดี ไม่อคติแม้ในบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามที่ต้องการ
- (5) ต้องมีความพอเพียง เพราะเมื่อมีความพอเพียงก็เกิดความเพียงพอและเป็นสุข

3. สรุป

ในการบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้น "ผู้นำ" ถือเป็นบุคคลที่สำคัญที่มีบทบาทที่จะดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผู้นำเองก็จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความสามารถที่ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญทางเทคโนโลยี และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นเมื่อผู้นำซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในองค์การมีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์การให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบ ผู้นำ (Leader) และ ภาวะผู้นำ (Leadership) จึงเป็นปัจจัยคู่สำคัญที่ต้องการเพิ่มมากขึ้นจนอาจเกิดวิกฤตภาวะผู้นำขึ้นได้ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาในสังคมของทุกชนชั้น ทุกระดับ จนกระทั่งนำไปสู่ปัญหาในระดับประเทศในที่สุด การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่จะละเลยและมองข้ามไม่ได้เรื่องของการพัฒนาที่จะต้องมีการปรับหรือองค์ประกอบต่างๆ โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมในการที่จะพาองค์การสู่ความสำเร็จปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 คือ ผู้นำที่จะต้องมีการปรับคุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือการรอบรู้ (Knowing) อุดมการณ์ (Ideology) เท่าทัน (In time knowing) กล้าตัดสินใจ (Discussion Courage) วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategy of Vision) สร้างทีม (Team Work) และ ใฝ่บริการ (Service Mind) หากผู้นำสามารถพัฒนาตนเองตามคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็จะสามารถเป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ได้

4. เอกสารอ้างอิง

- กวี วงศ์พุด. (2535). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ดุขสิทธิ์ัน โกสุมภ์ศิริ. (2560). "*ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ - ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ 21*". วารสารสมาคม นักวิจัย (22),3, 110-119.
- ทองใบ สุดซารี. (2550). *ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้*. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์. (2558). *ภาวะผู้นำ: หลักธรรมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : ธนัชชาการพิมพ์.
- วิจิตร สารรัตน์, รศ. ดร. (2557). *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและนันทาทิศนะร่วมสมัยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ ทิพย์วิสุทธิ์. สุนทรภรณ์ แก้วกนก. (2546). *ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา*. อุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2550). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ : ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2549). *สมรรถนะสำคัญของผู้บริหารมืออาชีพ*. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร : 6 (12) : กรกฎาคม - ธันวาคม 2557. 171.

การสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธคุณ Buddha's Method for Teaching Social Studies

พระนฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phra Naruecha Ariyamete (Sabchootrakool)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: naruchasubehutrakool@gmail.com.

บทคัดย่อ

การสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธคุณ มีหลักการของพระพุทธองค์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแรงจูงใจสำหรับการเผยแพร่ธรรม การชักจูงคนเข้าปฏิบัติธรรม ในการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าถึงธรรมะในสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างประเสริฐที่สุด เพราะสังคมที่มีธรรมะเป็นสังคมที่มีรากฐานแข็งแกร่งเป็นสังคมไร้ทุกข์ โทษ เป็นสังคมสะอาด และเป็นสังคมแห่งความละเอียดอ่อนกลัวต่อความชั่ว กล่าวได้ว่า ผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น (1) สภาพการสอน คือ สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ทางกายภาพ เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องโสตทัศนูปกรณ์และทางชีวภาพ เช่น บุคลิกภาพของเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักเรียน นักศึกษา (2) พุทธวิธีการสอน คือ สีลาในการสอนของพระพุทธองค์เพื่อให้เกิดความแจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าวกล้า และร่าเริงฯฯ (3) รูปแบบการการสอน คือ การจัดเนื้อหาสาระ ผีกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ และการเผชิญหน้าสถานการณ์ ฯลฯ (4) การประยุกต์ทฤษฎีการสอน คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ระหว่างพุทธวิธีการสอน และทฤษฎีหลักการทางตะวันตก

คำสำคัญ: การสอน, สังคมศึกษา, พุทธคุณ.

Abstract

Buddha's Method for Teaching Social Studies could be applied for propagation and motivation for learning by perfectly. Because of, based on Buddhism must be set social clean and clam then avoiding from all bad things according to concern literary such as (1) Teaching condition mean environment in school such as class room library studio the condition by biological mean friends' personality among teacher and students. (2) Buddha's Method for Teaching mean make all condition for clear motivate beave and joyful. (3) Teaching model mean setting contends practice process for thinking management and encounter. (4) Teaching applies by analyzed and sensitized between Buddha's Method and Western.

Keywords: Teaching, Social Studies, Buddha's Grace.

1. บทนำ

คำว่า “พุทธคุณ” เป็นคำที่ชาวพุทธคุ้นหูกันเป็นอย่างดี แต่เชื่อว่าหลายคนยังไม่เข้าใจคำนี้ได้อย่างถูกต้องนัก จึงขอนำมาอธิบายขยายความไว้ในที่นี้ โดยในพจนานุกรม พุทธศาสน์ ของรองศาสตราจารย์ดุษฎี ไชยโยธา ได้ให้ความหมายไว้ว่า พุทธคุณ 9 คือ คุณความดีของพระพุทธเจ้า 9 ประการ ดังที่นักปราชญ์ได้ร้อยกรอง เพื่อให้เป็นบทสวดสรรเสริญพระคุณอันประเสริฐไว้ดังนี้ 1. อรหํ เป็นพระอรหันต์ มีคำแปลและความหมายอย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้ 1.1 เป็นผู้ควร คือ ผู้ทรงสั่งสอนสิ่งใดก็ทรงทำสิ่งนั้นได้ด้วย เป็นผู้มึสติลบริสุทธ์ 1.2 เป็นผู้ไกล คือ ผู้ทรงไกลจากกิเลสและบาปกรรม เพราะทรงละได้เด็ดขาดแล้วทั้งโลก โกรธและหลง 1.3 เป็นผู้หักซึ่งกำแพงล้อมสังสารวัฏ คือ ผู้ทรงตัดวงจรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏได้แล้ว 1.4 เป็นผู้ไม่มีข้อลี้ลับ คือ ผู้ทรงไม่มีบาปกรรมทั้งที่ลับและที่แจ้ง เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น และเป็นผู้ควรได้รับความเคารพของผู้อื่น 2. สมมาสมพุทโธ เป็นผู้ทรงตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง คือ ทรงตรัสรู้อริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการค้นพบด้วยพระองค์เอง ไม่มีครู อาจารย์เป็นผู้สอน 3. วิชชาจรมสมปนโน เป็นผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ มีวิชาความรู้ตั้งแต่ความรู้ระดับพื้นฐาน จนกระทั่งความรู้ระดับสูงสุด และมีจรณะความประพฤติดีประพฤติดีได้ตามที่ทรงรู้ เช่น ความสำรวมในศีล เป็นต้น 4. สุกโต เป็นผู้เสด็จไปดี คำว่า “ไปดี” มีความหมายหลายนัยคือ 1.เสด็จดำเนินตามอริยมรรคมีองค์แปด อันเป็นทางเดินที่ดี 2.เสด็จไปสู่พระนิพพาน อันเป็นสภาวะที่ดีเยี่ยม 3.เสด็จไปดีแล้ว เพราะทรงละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง 4.เสด็จไปปลอดภัยดี เพราะเสด็จไปบำเพ็ญประโยชน์แก่สัตว์โลก 5. โลกวิทู เป็นผู้ทรงรู้แจ้งโลก คือทรงรอบรู้โลกทางกายภาพ เช่นโลกมนุษย์ สัตว์โลก สังขารโลก โอภาสโลก และทรงรู้โลกภายในคือ ทุกข์และการดับทุกข์ 6. อนุตตรโร ปุริสทมมสารถิ เป็นสารถิผู้ทรงฝึกคนได้อย่างยอดเยี่ยม คือ พระองค์ทรงรู้นิสัย (ความเคยชิน) อุปนิสัย(มีแวว) อธิมุตติ(ความถนัด) อินทรีย์(ความพร้อม) ของบุคคลระดับต่าง ๆ และทรงฝึกสอนด้วยเทคนิควิธีการที่เหมาะสมแก่ความเคยชินแวถนัด และความพร้อมของเขาให้บรรลุผลเป็นจำนวนมาก 7. สตุถาเทวมานุสสาณํ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คือ พระองค์ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติที่ควรเป็นครูของบุคคลในทุกระดับชั้น เพราะพระองค์ทรงรอบรู้และทรงสอนคนได้ทุกระดับ ทรงสอนด้วยความเมตตา มิใช่เพื่อลาภสักการะและคำสรรเสริญ แต่ทรงมุ่งความถูกต้องและประโยชน์สุขของผู้ฟังเป็นใหญ่ ทรงสอนให้เหมาะสมกับอรรถาศัยของผู้ฟัง และทรงทำได้ตามที่ทรงสอนนั้นด้วย 8. พุทโธ เป็นผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คือ พระองค์ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติทั้งหลายที่ยึดถือกันมาผิด ๆ ด้วย ทรงรู้จักฐานะ คือ เหตุที่ควรเป็นเปรียบได้กับคนตื่นจากหลับแล้วทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกมายด้วย อนึ่งพระองค์ทรงตื่นแล้วเป็นอิสระจากอำนาจของโลก โกรธ หลงแล้ว เมื่อทรงตื่นแล้วก็ทรงแจ่มใสเบิกบาน มีพระทัยบริสุทธ์สะอาด 9. ภควา เป็นผู้มิโศก ผู้ทรงแจกแบ่งธรรม คือพระองค์ทรงเพียบพร้อมได้ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย อันเป็นผลสัมฤทธิ์แห่งพระบารมีที่ทรงบำเพ็ญมา นับเป็นผู้มิโศกดีกว่าคนทั้งปวง เพราะพระองค์ทรงทำการใดก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ ส่วน “ภควา” แปลว่า “ทรงแจกแบ่งธรรม” หมายถึง มีพระปัญญาล้ำเลิศ จนสามารถจำแนกธรรมที่ลึกซึ้งให้เป็นที่เข้าใจง่าย และมีพระกรุณาธิคุณจำแนกจ่ายคำสั่งสอนแก่เวไนยสัตว์ให้รู้ตาม พระพุทธคุณทั้ง 9 ประการนี้ (ออนไลน์)

2. ความสำคัญของการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธคุณ

คุณธรรมตามแนวพุทธคุณ พุทธคุณ 3 คือ 1. พระวิสุทธิคุณ คือ ความบริสุทธิ์ 2. พระปัญญาคุณ คือ ปัญญา 3. พระมหากรุณาธิคุณ คือ พระมหากรุณาแสดงตามแนวพุทธคุณ 3 คือ

ก. พระปัญญาคุณ ขอยกมาแสดง 2 อย่าง คือ ทศพลญาณ และปฏิสัมภิทา

1) ทศพลญาณ (ม. มุ. (บาลี) 12/166) คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบั่นลือสี่หนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง ได้แก่

(1) ฐานฐานญาณ ปรีชาหยั่งรู้ฐานะ และอฐานะ คือหยั่งรู้กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับขอบเขต และขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่าอะไรเป็นไปได้ และอะไรเป็นไปได้แค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคลซึ่งจะได้รับผลกระทบที่ดีและชั่วต่างๆ กัน

(2) กรรมวิปากญาณ ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆมองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

(3) สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง (คือสู่สุคติทุกคติ หรือพ้นจากคติ) หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง (จะเป็นทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถะ หรือปรมาตถะก็ตาม) รู้ว่าเมื่อต้องการเข้าสู่จุดหมายใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

(4) นานาธาตุนิยาม ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ เป็นอเนก รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาทินนิกสังขาร และอนุอุปาทินนิกสังขาร เช่นเรื่องชีวิต ก็ทราบองค์ประกอบต่างๆ สภาวะขององค์ประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมันเช่นการปฏิบัติหน้าที่ของชั้นๆ อายตนะและธาตุต่างๆ ในกระบวนการรับรู้เป็นต้น

(5) นานาธมฺมุตติญาณ ปรีชาหยั่งรู้ธมฺมุตติ (คือรู้ธมฺมุตติความโน้มเอียง แนวความสนใจ ฯลฯ) ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ กัน

(6) อินทริยปิโรปรียัตตญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทริยขอสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แคไหนเพียงใด มีกิเลสมากกิเลสน้อย มีอินทริยอ่อนหรือแก่ กล้าสอนง่ายหรือสอนยากมีความพร้อมที่จะเข้าสู่การตรัสรู้หรือไม่

(7) ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ ปรีชาหยั่งรู้เหตุที่จะทำให้ฌานวิโมกข์ และสมาบัติเสื่อมหรือเจริญ คล่องแคล่วจัดเจนหรือก้าวหน้ายยิ่งขึ้นไป

(8) ปุพเพนิวาสานุสสติ ปรีชาหยั่งรู้ระลึกชาติภพในหนหลังได้

(9) จุตูปปาตญาณ ปรีชาหยั่งรู้จุดและอุบัติทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม

(10) อาสวกขยญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

2) ปฏิสัมภิทา (อง. จตุกก. (บาลี) 21/172/216) คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ มีทั่วไปทั้งในพระมหาสาวกทั้งหลายด้วย ดังนี้

(1) อรรถปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรม ต่างๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกไปโดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้นๆว่าปัญญาแตกฉานในอรรถ

(2) ธรรมปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความ คำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

(3) ธรรมปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความ คำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

(4) นิรุติปฏิสัมภิตา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถ และธรรม ให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในนิรุกติ

(5) ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้อื่นๆ ว่ามีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกันสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

ข. พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งเช่นกัน ในการที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มองได้จากลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นมาตำหนิได้

2. ทรงทำได้อย่างที่สอน คือสอนเขาอย่างไร พระองค์เองก็ทรงประพฤติอย่างนั้นด้วย อย่างพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคตพูดอย่างใดทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดีและให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้

3. ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาฝ่ายเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตน หรืออามิสตอบแทนใดๆ มุ่งให้บุคคลหรือหมู่คนที่อยู่ตรงหน้าได้รับผลประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริงพระวิสุทธิคุณเหล่านี้เป็นผลเกิดเองจากการตรัสรู้ จะเห็นได้จากคำสรรเสริญของบุคคลต่างๆ ในสมัยพุทธกาล เช่น ตูรณาคิตะ ขอบอกให้เราต้องข้องเกี่ยวกับยศเลย และขออย่าให้ยศมาข้องเกี่ยวกับเราด้วยบุคคลผู้ใดไม่ได้โดยง่ายซึ่งความสุขอันเกิดจากเนกขัมมความสุขอันเกิดจากวิเวก ความสุขอันเกิดจากความสงบ ความสุขอันเกิดจากการตรัสรู้ เหมือนอย่างที่เราได้บุคคลผู้นั้นจึงจะยินดีความสุขแบบอามิส ความสุขที่เกิดจากการหลับ และความสุขที่เกิดจากลาภสักการะและสรรเสริญ (อง. ฉก. (บาลี) 22/313) จากคำกล่าวของพระสารีบุตรว่า ท่านทั้งหลาย พระตถาคตมีกายสมาจาร วชิรสมาจาร มโนสมาจารบริสุทธิ์ พระตถาคตมิได้มีความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ที่พระองค์จะต้องปกปิดรักษาไว้ โดยตั้งพระทัยว่า ขอคนอื่นอย่าได้รู้ถึงความประพฤติชั่วทางกายทางวาจา ทางใจของเราเลย (ที. ปา. (บาลี) 11/228) ก่อนโมคคัลลานะ เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ จึงปฏิญาณได้ว่าเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง บรรดาสาวกไม่ต้องคอยรักษาเราโดยศีล และเราก็ไม่ต้องคอยคิดหวังให้สาวกช่วยรักษาเราโดยศีล เรามีอาชีวะบริสุทธิ์ มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์...ไม่ต้องคิดให้สาวกช่วยรักษา (อง. ปญจก. (บาลี) 22/100.)

ค. พระกรุณาคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศศาสนา โปรดสรรพสัตว์ ทำให้พระองค์ 2 อย่างแรกคือพระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณเป็นที่ปรากฏ และเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างแท้จริง เสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มและที่เป็นรายบุคคล โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง พระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้ พึงเห็นตามคำสรรเสริญและคุณธรรม

อื่นๆ ที่แสดงออกความกรุณาที่แสดงออกอย่างได้ผลดีนั้น ต้องอาศัยอุเบกขา และสติสัมปชัญญะเข้าประกอบด้วย ในกรณีต่างๆ และในกรณีนั้นๆ จะต้องเข้าใจความหมายของอุเบกขาให้ถูกต้องด้วยนอกจากนี้ ความกรุณาที่แสดงออกในทางการอบรมสั่งสอน ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตรของกัลยาณมิตร ซึ่งมี 7 ประการดังต่อไปนี้

1. ปิโย – น่ารัก (ในฐานะที่วางใจและสนิทสนม)
2. ครุ – น่าเคารพ (ในฐานะให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย)
3. ภาวนีโย – นายกอง (ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง)
4. วตฺตา – รู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)
5. วจนกฺขโม – อดทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่างๆ อยู่เสมอและสามารถรับฟังได้

ด้วยความอดทนไม่เปื้อ)

6. คมภีรญฺจ กถิ กตฺตา – (กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้)
7. โน จฏฐฺฏาเน นิโยชเย – (ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย) (อง. สตตก (บาลี) 23/34.)

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมองค์คุณทั้ง 7 นี้ เป็นคุณลักษณะที่ผู้สอนหรือครูผู้มีความกรุณาโดยทั่วไปจะมีได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้นการจงใจเพื่อเข้าสู่ธรรมะ หรือ สติภาวนาของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้เป็นเพียงธรรมภาวนาหรือการสนทนาทั่วไป โดยไม่มีจุดมุ่งหมายอะไรเป็นพิเศษก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีเพราะมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ (ที. สี. (บาลี) 9/198/161)

1. **สนทสนา** ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลอย่างชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงเห็นจัง เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา
2. **สมาทปนา** ชวนให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดที่ควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ
3. **สมุตเตชนา** ระวังให้อาจหาญแกล้วกล้า คือปลุกเร้าใจกระตือรือร้นเกิดความอุสาหะมีกำลังใจ แข็งขัน มั่นใจจะทำให้สำเร็จลงได้สู้งานไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนื่อยยาก
4. **สมฺปหฺงสนา** ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริงเบิกบานใจ อรรถกถาชี้แจงเพิ่มเติมว่า ข้อ 1. ปลดเปลื้องความโง่เขลาหรือความมีอหังการ 2. ปลดเปลื้องความประมาท 3. ปลดเปลื้องความเกียจคร้าน 4. สัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติ สรุปสั้นๆ ว่า ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ระวังให้กล้า ปลอดภัย ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้นแสดงออกในพุทธกิจประจำวันหรือกิจวัตรประจำวันของพระองค์ ซึ่งเห็นได้ชัดว่า วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวันนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนอื่นๆ ทั้งนั้น และให้เห็นการรู้จักทำงานของพระมหาบุรุษพุทธกิจประจำวันแบ่งเป็น 5 อย่างดังนี้

1. ปุเรกตฺตกิจ พุทธกิจเช้าหรือภาคก่อนอาหาร ได้แก่ทรงตื่นพระบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาต เสรวยแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนในที่นั้นๆ เสด็จกลับพระวิหารรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว เสด็จเข้าพระคันธกุฎี

2. ปัจฉาภัตตกิจ พุทธกิจภาคบ่ายหรือหลังอาหาร ระยะเวลาที่ 1 เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ทรงโอวาท พระภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่างๆพระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎีอาจทรง บรรทมเล็กน้อยแล้วถึงระยะที่ 2 ทรงพิจารณาตรวจดูความเป็นไปของสัตว์โลก ระยะที่ 3 ประชาชนในถิ่นนั้น มาประชุมในธรรมสภา ทรงโปรดแสดงธรรม

3. ปุริมยามกิจ พระพุทธกิจที่ 1 (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้วทรงสนานแล้วปลีก พระองค์เจียบๆ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้า ทูลถามปัญหาบ้าง ขอรกรมฐานบ้าง ขอให้ทรงแสดงธรรม บ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความต้องการของพระสงฆ์

4. มัชฌิมยามกิจ พุทธกิจในมัชฌิมยาม เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายไปแล้วทรงใช้เวลาที่เหลืออยู่ตอบ ปัญหาพวกเทพทั้งหลายที่มาเข้าเฝ้า

5. ปัจฉิมยามกิจ พุทธกิจในปัจฉิมยาม ทรงแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะแรก เสด็จดำเนินจงกรมเพื่อให้ พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะที่ 2 เสด็จเข้าพระคันธกุฎี ทรงบรรทมสี่หยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะที่ 3 เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลผู้ใดที่ควรเสด็จไปโปรดโดยเฉพาะ เป็นพิเศษเมื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็เสด็จไปโปรดในภาคพุทธกิจที่ 1 คือ ปุระภัตตกิจ (ที. ม. อ. (บาลี) 1/61, ส. อ. (บาลี) 1/285)

การทรงให้ความสนพระทัยช่วยเหลือโปรดบุคคลผู้สมควร เป็นเฉพาะบุคคลๆ เช่นนี้ผู้ได้รับการ โปรดอาจเป็นคนชั้นสูง ชั้นต่ำ เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ได้ทั้งสิ้น เช่นเสด็จไปโปรดเด็กชายมัญญฤๅณทัฬหีที่กำลังนอน เเจ็บหนัก เสด็จไปโปรดลิงคาลกามาณพผู้ไหว้ที่นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเอาพระทัยใส่ในความเป็นอยู่ ทุกข์ สุข ของพระภิกษุสงฆ์ทั่วไป เช่นเสด็จไปเยี่ยมภิกษุป่วยและพยาบาลภิกษุป่วยไข้ที่ไม่มีคนพยาบาลด้วยพระองค์ เอง ความกรุณาเช่นนี้เป็นเหตุนำความเลื่อมใสศรัทธา เป็นประโยชน์ในการสอน ทรงสอนคนได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับ ไม่ต้องใช้การลงโทษและทรงได้รับความเคารพบูชาสูงสุดด้วยความจริงใจ สรรพคุณสมบัติที่ พระองค์ที่พระองค์ทรงใช้ในการสอน

1. ทรงสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
2. ทรงรู้และเข้าใจในสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
3. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้ง
4. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
5. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจชัดสนิทสนมและพึงพอใจได้ความสุข
6. ทรงมีหลักการสอนและวิธีสอนที่ยอดเยี่ยม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559 : 10–

32)

1. **สื่อที่พระองค์ทรงนำมาใช้** การใช้อุปกรณ์การสอนของพระองค์ทรงนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตามธรรมชาติพบเห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันเป็นสื่อในการสอน เช่น ในครั้งประทับอยู่ที่ป่าสีสวัน ใกล้เมืองโกสัมพี พระองค์ทรงสอนพระภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ ทรงหยิบใบประดู่มากำมือ แล้วถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับใบพระหัตถ์ที่ไหนดีกว่ากัน ฯลฯ หรือทรงใช้การเทน้ำที่ละน้อยๆ และใช้แวนตา เปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรมให้พระราหุลซึ่งตอนนั้นอายุ 7 ขวบเข้าใจได้ และที่ทรง ใช้ผ้าขาวประทานให้ท่านจูฬปันถก ลูบไปมาเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าสู่ธรรมะตามภูมิธรรมของผู้เรียนจน ท่านจูฬปันถกบรรลุธรรมได้ (แสง จันทรงาม, 2550 : 40-41)

2. การอุปมาหรือการเปรียบเทียบเพื่อสื่อให้เข้าใจ พระพุทธองค์ทรงนำสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม จนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นข้อัจจรรยยิ่ง เช่นที่พระพุทธองค์ทรงนำความแก่ ความเจ็บ ความตายไปอุปมากับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ “เปรียบเทียบถือว่า ภูเขาใหญ่ศิลา ล้วนสูงจดฟ้า กลิ้งเข้ามารอบด้าน ทั้งสี่ทิศ บดขยี้สัตว์ทั้งหลายเสีย ฉันท ไต ความแก่และความตาย ก็ครอบงำ สัตว์ทั้งหลายฉันทนั้น” “ความตายความเจ็บไข้และความแก่ เป็นเหมือนไฟ 3 กอง ที่คอยไล่ตาม, กำลังที่จะ รับประทานได้ก็ไม่มี แรงที่จะวิ่งหนีก็ไม่พอฯ” “อายุของมนุษย์ทั้งหลายน้อย สัตบุรุษพึงดูหมิ่นอายุที่น้อยนั้น, พึง ประพฤติเหมือนดังถูกไฟไหม้ศีรษะฯ” “รูปอุปมาเหมือนพุ่มพองแม่น้ำ เวทนาอุปมาเหมือนพองน้ำฝน สัญญา อุปมาเหมือนพยับแดด สังขารอุปมาเหมือนต้นกล้วย วิญญาณอุปมาเหมือนมายากล ฯ” “ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้ง บัณฑิต ทั้งคนมี ทั้งคนจน ล้วนเดินหน้าไปหาความตาย ทั้งหมด ภาชนะดินที่ช่างปั้นหม้อทำแล้ว ทั้งเล็กและ ใหญ่ ทั้งดิบและสุก ล้วนมีความแตกทำลายเป็นที่สุดฉันท ไต ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นที่สุด ฉันทนั้น ฯ” “แท้จริงชายหรือหญิงก็ตาม ถึงยังหนุ่มยังสาวก็ตายได้. ใครเล่าจะพึงวางใจในชีวิตว่า เรายังหนุ่มยังสาวอยู่ วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุก็น้อยเข้าลงทุกที เหมือนอายุปลาในที่นั่งวาง. ความเป็นหนุ่มเป็นสาวจะเป็นหลักอะไร ได้” (ขุ.ชา. (บาลี) 28/437-441/163-5)

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีการเรียนรู้สร้างขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อ เกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยมซึ่งนิยามการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ก็จะเน้นองค์ประกอบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ส่วนทฤษฎีกลุ่มพุทธินิยมที่นิยามการเรียนรู้ ว่า เป็นกระบวนการคิดหรือการพัฒนาทางสติปัญญา ก็จะเน้นที่กระบวนการคิดอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นในการน าเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คัดสรรว่ามีบทบาทต่อการประยุกต์สู่การออกแบบการเรียนการสอนที่จะ กล่าวถึงในที่นี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ กฎหรือหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้ของทฤษฎีนั้น และการประยุกต์สู่การออกแบบการเรียนการสอน (ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน, [ออนไลน์])

Thorndike เป็นผู้ค้นพบกฎการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองโดยการ กระทำอย่างมีเป้าหมาย จากผลงานการทดลองจับแมวใส่กรงที่มีสลักประตูปิดไว้ให้แมวหาทางออกจากกรง เพื่อกินอาหาร โดยแมวจะต้องหาทางถอดสลักประตูให้ได้จึงจะได้กินอาหาร ซึ่งจากการทดลองพบว่า ใน ระยะแรกแมวใช้วิธีลองถูกลองผิด (Trial and error) และค้นพบวิธีถอดสลักประตูโดยบังเอิญทำให้ประตูเปิด และออกมากินอาหารได้ การทดลองในครั้งต่อ ๆ มา แมวใช้เวลาน้อยลงในการหาทางออกมากินอาหารได้ การ ทดลองนี้ทำให้สามารถตั้งกฎการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้

1) กฎแห่งผล (Law of effect) พฤติกรรมการตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดที่ได้รับผลที่ทำให้ผู้เรียนพึง พอใจ ผู้เรียนจะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำ ๆ อีกหรือเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าไม่ได้รับผลที่พึงพอใจผู้เรียนก็จะเลิกทำ พฤติกรรมนั้น

2) กฎแห่งความพร้อม (Law of readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนอยู่ในภาวะที่มี ความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ การบังคับหรือฝืนใจจะทำให้หงุดหงิดไม่เกิดการเรียนรู้

3) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of exercise) การเรียนรู้จะคงทน หรือติดทนนานถ้าได้รับการฝึกหัด หรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ

ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์เน้นความเชื่อมโยงของสิ่งเร้าและการตอบสนอง หากผลที่ตามมาหลังปฏิบัติเป็นสิ่งที่น่าพอใจความเชื่อมโยงของสิ่งเร้าและการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นการประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้

1) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงซึ่งทำให้สามารถวัดผลประเมินผลได้ว่าการเรียนรู้หรือไม่ โดยสังเกตจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และแจ้งให้ผู้เรียนทราบพฤติกรรมที่คาดหวัง

2) ก่อนเรียนควรสำรวจว่าผู้เรียนมีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจและมีความรู้พื้นฐานเดิมที่พร้อมในการเรียนรู้หรือไม่ เพื่อหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน

3) ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์ ปัญหา ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองถูกลองผิด เพื่อหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจเมื่อค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้

4) ควรศึกษาว่าอะไรคือรางวัลหรือผลที่ผู้เรียนพึงพอใจ เพื่อใช้เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้หรือแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

5) ควรให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนสิ่งที่เรียนรู้แล้วอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดทักษะในสิ่งนั้น

2. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Operant conditioning theory) ของสกินเนอร์ (Skinner)

Skinner, cited in Gredler (ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน, [ออนไลน์]) เป็นผู้ให้นิยามการเรียนรู้ว่า คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลอันเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์ เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อธิบายการเรียนรู้ที่เกิดจากการวางเงื่อนไขของสิ่งเร้าซึ่งผู้เรียนต้องลงมือกระทำหรือปฏิบัติเพื่อหาทางแก้ปัญหาจึงจะได้รับผลที่พึงพอใจ ถ้ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นจะสังเกตได้ว่ามีการตอบสนองเพิ่มขึ้น เมื่อไม่มีการเรียนรู้อัตราการตอบสนองจะลดลง การเรียนรู้จึงตีความว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเทียบได้กับการตอบสนองนั่นเอง การตอบสนองนั้นวัดได้จากอัตรา/ความถี่ของการตอบสนอง ดังนั้นองค์ประกอบในการเรียนรู้ของสกินเนอร์จึงประกอบด้วย สิ่งเร้าที่มีการวางเงื่อนไขการตอบสนองของผู้เรียนและผลที่ตามมา

สกินเนอร์ ได้ทำการทดลองกับหนูและนกโดยการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการในลักษณะต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรม โดยสกินเนอร์สนใจการเสริมแรง (Reinforcement) ที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรม ทำให้เกิดข้อสรุปสำคัญในการเรียนรู้ว่า การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงมีแนวโน้มที่จะกระทำซ้ำอีก ส่วนการกระทำใดที่ไม่มีการเสริมแรงมีแนวโน้มว่าความถี่ของการกระทำจะลดลงและหายไปในที่สุดการเสริมแรงของสกินเนอร์ แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

1) การเสริมแรงแบบปฐมภูมิ (Primary reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่สามารถทำให้ความถี่ของการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยการฝึกฝน ซึ่งเป็นสิ่งเร้าตามธรรมชาติ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2) การเสริมแรงแบบวางเงื่อนไขหรือการเสริมแรงทุติยภูมิ (Conditioned or secondary Reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่ทำให้พฤติกรรมเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงแบบวางเงื่อนไขแบ่งได้ ดังนี้

(1) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) คือ การให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดผลทางบวกแก่พฤติกรรม ทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นหรือมีการผลิตซ้ำของพฤติกรรม เช่น การที่ผู้เรียนส่งงานครบตามกำหนด เมื่อได้รับคำชมเชยจากผู้สอน ทำให้ผู้เรียนส่งงานครบตามกำหนดอีก

(2) การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) คือ การลดหรือการถอนสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงพอใจ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เช่น เสียงดังและห้องเรียนที่ร้อนอบอ้าวเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้นักเรียนหงุดหงิด ไม่สนใจเรียน เมื่อติดเครื่องปรับอากาศทำให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น หรือนักเรียนรีบออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อหลีกเลี่ยงรถติดทำให้มาถึงโรงเรียนทันเวลา เป็นต้น

ตามแนวคิดของสกินเนอร์ การเสริมแรงทางบวกจึงเปรียบได้กับรางวัล สำหรับการลงโทษ หมายถึง การหยุดให้การเสริมแรงทางบวก เช่น ไม่อนุญาตให้นักเรียนเล่นเกมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ชอบ หรือเพิ่มการเสริมแรงทางลบ เช่น ให้นักเรียนคัดไทย 50 จบ เป็นต้น จากการศึกษาของสกินเนอร์เรื่องผลของการลงโทษได้ข้อสรุปว่า

1) การลงโทษช่วยยับยั้งหรือลดการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เพียงชั่วคราว ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาอย่างถาวร

2) การลงโทษทำให้เกิดการตอบโต้ทางอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เช่น ความคับข้องใจ ความโกรธและความรู้สึกผิด

3) การลงโทษไม่ได้ช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การลงโทษนักเรียนที่ใช้เวาการณ์ผิดในการพูด ไม่ได้ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การพูดที่ถูกต้อง

ในการปรับพฤติกรรม สกินเนอร์เสนอแนะให้หลีกเลี่ยงเงื่อนไขที่ทำให้ต้องมีการลงโทษไปให้การเสริมแรงกับพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เมื่อไม่ต้องการให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม การแข่งขัน ก็ให้รางวัลกับพฤติกรรมความร่วมมือ เป็นต้น สำหรับการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้นเมื่อได้รับการเสริมแรงทุกครั้งที่ตอบสนองได้ถูกต้อง เมื่อผู้เรียนเรียนรู้พฤติกรรมใหม่แล้ว ควรให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวเพื่อไม่ให้นักเรียนคาดหวังรางวัลทุกครั้งการ ประยุกต์สู่การสอน

ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์ ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้

1) ควรวิเคราะห์การเรียนรู้ออกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันตามลำดับจากพื้นฐานไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนขึ้น โดยนำเสนอสิ่งเร้าการเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นและจัดให้มีการเสริมแรงหรือรางวัลที่ผู้เรียนพอใจเมื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละขั้นเพื่อให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ในขั้นต่อไป สื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นจากหลักการสอนนี้คือ บทเรียนแบบโปรแกรม บทเรียนสำเร็จรูป และบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

2) การเรียนที่ได้ผลดีคือ การเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้กระทำด้วยตนเองและปรับพฤติกรรมไปตามผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยครูใช้รางวัล หรือการเสริมแรงเป็นกลไกในการส่งเสริมการแสดงพฤติกรรม

3) ใช้การเสริมแรงในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียนแทนการลงโทษ โดยให้รางวัลที่ผู้เรียนพึงพอใจเป็นแรงเสริมสำหรับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น หรือให้รางวัลหรือการเสริมแรงสำหรับพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการให้กระทำ

4. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive development theory)

นักทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ได้แก่ เพียเจต์ (Piaget) และไวโก้ทสกี (Vygotsky) ทั้งสองท่าน อธิบายพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แตกต่างกัน ดังนี้

1. พัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เพียเจต์ อธิบายพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลว่า คือ การพัฒนาการคิดเชิงตรรกะหรือการคิดเชิงเหตุผลตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ช่วงการเปลี่ยนแปลงของการให้เหตุผลจากรูปแบบหนึ่งไปสู่การให้เหตุผลในอีกรูปแบบหนึ่งของบุคคลนั้นจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนแน่นอน สำหรับทุกคน การเปลี่ยนแปลงนี้ก็คือพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะเร็วหรือช้าแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วุฒิภาวะ อิทธิพลทางสังคม และกระบวนการคิดของแต่ละคน เพียเจต์แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ของเด็กตามช่วงวัย เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Sensorimotor period) เริ่มตั้งแต่แรกเกิด-2 ปี เป็นช่วง ที่ทารกเรียนรู้โลกผ่านการกระทำและรับรู้ข้อมูลจากการสัมผัส ทารกจะใช้ปฏิกิริยาแบบสะท้อน (Reflexes) ซึ่งติดตัวมาแต่เกิด ในการโต้ตอบทันทีต่อสิ่งเร้าในระยะแรก และค่อย ๆ พัฒนาเป็นการเคลื่อนไหวอย่างตั้งใจและมีการวางแผน จนสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น การเดิน การวิ่งตามที่ต้องการได้ การกระทำเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและสร้างความรู้ความเข้าใจต่อโลกรอบตัวเด็ก ในช่วงแรกของพัฒนาการเด็กเล็ก ๆ จะรับรู้และสนใจเฉพาะวัตถุที่จับต้องได้และสามารถมองเห็นในขณะนั้น ยังไม่สามารถแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อถึงตอนปลายของช่วงพัฒนาการ เด็กเริ่มรู้จักการแยกตนเองออกจากสิ่งของและสิ่งแวดล้อม คือรู้ว่าของยังคงอยู่ที่เดิมแม้ว่าจะมองไม่เห็น ในช่วงนี้เด็กเริ่มเข้าใจเหตุผลในเรื่องเวลา สถานที่ และมีความสามารถในการสร้างตัวแทนของความคิด

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Preoperational period) อายุ 2-7 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มก้าวจาก การกระทำสู่การคิด หรือการกระทำจากภายใน ก่อนขั้นนี้โครงสร้างความคิดของเด็ก (Schema) ยังผูกอยู่กับการกระทำ หมายถึงเด็กยังไม่สามารถระลึกถึงอดีต การคิดล่วงหน้าหรือการทำนาย เนื่องจากการจำได้หรือการคิดล่วงหน้าได้นั้นเด็กต้องสามารถสร้างสัญลักษณ์ขึ้นในโครงสร้างความคิด ความสามารถในการคิดโดยใช้สัญลักษณ์ยังเป็นงานที่ยากสำหรับเด็กในวัยนี้ อย่างไรก็ตาม เด็กในวัยนี้จะมี พัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็วสามารถใช้ภาษาในการสื่อความหมายและเริ่มมีพัฒนาการทางความรู้ ความเข้าใจ และความหมายของสัญลักษณ์ หรือเรียนรู้ผ่านจินตนาการได้โดยเริ่มมีการเล่นเลียนแบบ เป็นขั้นเริ่มต้นของการใช้เหตุผล กล่าวคือการรับรู้และการคิดแก้ปัญหาในสิ่งที่ตนเองเห็นเป็นส่วนใหญ่ มองอะไรเพียงด้านเดียวโดยยังขาดความเข้าใจเรื่องความคงที่ของสาร และไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ มีการทดลองที่ยืนยันการคิดของเด็กในวัยนี้คือ เมื่อนำเอาภาชนะขนาดเดียว กัน 2 ใบ ใส่น้ำให้มีระดับเท่ากันมาให้ดู นักเรียนสามารถบอกได้ว่า น้ำในภาชนะทั้งสองเท่ากัน แต่เมื่อนำน้ำในอีกภาชนะหนึ่งไปใสในภาชนะที่มีรูปทรงสูงกว่า นักเรียนจะตอบว่า น้ำในภาชนะทรงเดิมและภาชนะทรงสูงไม่เท่ากัน จะเห็นว่าคำตอบของเด็กมีจุดสนใจพุ่งไปยังระดับของน้ำที่เห็นมากกว่าความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของภาชนะที่ใส่น้ำที่มีความสัมพันธ์กับระดับของน้ำ กล่าวโดยสรุป เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถให้เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงหรือคิดวิเคราะห์จำแนกความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยหลักเหตุผล

3) **ขั้นปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม (Concrete operational period)** อายุ 7-11 ปี เด็กในวัยนี้สามารถคิดอย่างมีเหตุผล ลักษณะสำคัญของการคิดในขั้นนี้ก็คือ การรับรู้ความคงที่ของโลกกายภาพอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยมีความเข้าใจว่าวัตถุไม่ว่าจะเปลี่ยนภาชนะบรรจุ เปลี่ยนรูปร่างหรือเปลี่ยนที่วางก็ตาม แต่ยังคงมีลักษณะพื้นฐานเดิม และเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถเปลี่ยนกลับคืนได้ พัฒนาการที่สมบูรณ์ในขั้นนี้ คือ เป็นวัยที่เด็กพัฒนาความสามารถในการจัดประเภทของสิ่งของโดยพิจารณาจากคุณลักษณะเดียวของวัตถุ เช่น ถ้าให้นักเรียนจัดกลุ่มปากกาที่มีสีและรูปร่างแตกต่างกัน นักเรียนสามารถจัดกลุ่มปากกาที่มีรูปร่างต่างกันได้ในวัยนี้ นักเรียนมีความเข้าใจการจัดลำดับ สร้างลำดับได้อย่างมีเหตุผล เช่น เรียงลำดับสิ่งของจากน้อยไปมาก หรือเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ เป็นต้น สามารถคิดย้อนกลับและสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงใหม่ได้ จึงเป็นขั้นที่นักเรียนสามารถพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นตรรกะ แต่ยังคงต้องการอุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรมช่วยในการคิด

4) **ขั้นการคิดอย่างเป็นเหตุผล (Formal operational period)** อายุ 12 ปี ขึ้นไป จนถึงวัยผู้ใหญ่ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กไม่ได้มาถึงในขั้นนี้ทุกคน การเรียนรู้ในขั้นก่อนหน้านี้ยังคงมีอิทธิพลอยู่เป็นขั้นพัฒนาจากการคิดเชิงรูปธรรมสู่การคิดเชิงนามธรรม เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดเชิงเหตุและผลเพื่ออธิบายและแก้ปัญหาที่พบ สามารถสร้างสมมติฐานและทฤษฎีแบบนักวิทยาศาสตร์

อนึ่ง การจัดการเรียนรู้ใด ๆ ครูผู้สอนถือว่ามิบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือ ผู้จัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ และบรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ผู้สอนจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ ดึงมโนทัศน์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจศึกษาประกอบ ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2552 : 341) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยพิจารณาจากปรีชาญาณทางสติปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ ปรีชาญาณทางความอดทน วิริยะ พัฒนาการและศักยภาพต่างๆ วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ความสนใจความถนัด สภาพความเป็นอยู่ และครอบครัว ปัญหาข้อจำกัด ตลอดจนความต้องการในการพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยการจัดการเรียนรู้ที่สนององค์รวมของชีวิตด้วยการบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ของผู้เรียน

โกลม ไพศาล (2554 : 10) กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือ ผู้จัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ผู้สอนจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ จัดการเรียนการสอนตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติ และหลักการเรียนการสอน จนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ธนวัฒน์ ธิธิธนานันท์ (2556 : 19) กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอน เป็นการจัดการประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการเรียนเป็นอย่างดี และดำเนินการ ตามแผนการเรียนที่กำหนดไว้

5. เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาระบบการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

เพื่อให้เข้าใจโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมของโลกได้ตั้งนั้นตลอดระยะเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(1) ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้ อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจการสำรวจตรวจสอบการสืบค้นการสร้างสรรคสิ่งต่างๆ และนำทาง ตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนรู้สู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

(2) กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการ และปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติการเรียนการสอน ต้องใช้ข้อมูลความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

(3) ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัยร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่สามารถ แสดงจุดยืนในค่านิยมจริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่ แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

(4) การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็น หัวข้อที่ลึกซึ้งท้าทาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียนที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำ ความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

(5) กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดเตรียมโครงการที่สอดคล้อง กับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 7-9)

สรุปได้ว่า มาตรฐานการเรียนรู้ทั้งสามข้อที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ โดยคณะกรรมการได้นำหัวข้อทั้ง 9 มาวิเคราะห์จัดระบบใหม่เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหัวข้อเหล่านั้น มุ่งจะได้เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนแบบบูรณาการภายในเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังนั้น เราจึงคงหัวข้อสำคัญในหลักสูตรเดิมไว้แล้วนำมาจัดกรอบความคิดใหม่เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันเป็นระบบ

6. บทสรุป

การปรับปรุงเนื้อหาพระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับคาบเวลาที่เพิ่มขึ้น ยังคงกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา ทุกคนต้องเรียน ในการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ข้อ ซึ่งเทียบได้กับไตรสิกขา อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่จะให้ได้มาตรฐานทั้งสามข้อต้องเป็นการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาการจัดการทำรายละเอียดเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่มุ่งแก้ไขข้อด้อยที่พบในหลักสูตรเดิมและในขณะเดียวกันก็ให้ได้มาตรฐานการเรียนรู้ทั้งสามข้อที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ต่อไป

7. เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
กาญจนา คุณารักษ์. (2552). *การออกแบบการเรียนการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- โกมล ไพบูล. (2554). การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เองในรายวิชา คณิตศาสตร์วิเคราะห์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/> (สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2566)
- ธนวัฒน์ ธิติชนานันท์. (2556). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ: สหธรรมิกจำกัด.
- แสง จันทร์งาม. (2550). วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Skinner, cited in Gredler. ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/> (1997, p. 74-79). (สืบค้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2566)

กัญชาวิถีไทยกับทางเลือกสุดท้ายของชีวิต

Thai traditional way of Cannabis with the last Alternative of Life

พ.ต.ท.หญิง ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

POL.L.T.Thichaluck Narongvit¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: thichaluckn@gmail.com

1. บทนำ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนว่ายในสังสารวัฏ เป็นสัจธรรมวิสัยของสิ่งมีชีวิตทุกผู้ทุกคนที่ยังไม่สามารถหลุดพ้นสู่พระนิพพาน เมื่อเกิดมาแล้ว มีอาจไม่ดำเนินเข้าสู่การแก่ การเจ็บป่วย และความตาย ซึ่งศาสนาพุทธเชื่อว่าเป็นการเปลี่ยนภพชาติ และยังเชื่อว่าเป็นช่วงขณะของการดับจิตเปลี่ยนภพสู่ความตาย หากจิตนั้นสงบสุขผ่องแผ้วแจ่มใสแล้ว ย่อมนำดวงจิตหรือวิญญาณสู่ภพภูมิใหม่ที่ดี การมีชีวิตย่อมมีสัจธรรมที่ว่าชีวิตที่ดำเนินอยู่จะต้องมีการเสื่อมสภาพเป็นไปต่าง ๆ นานา จึงอาจเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ได้ตลอด ประกอบกับเหตุปัจจัยและผลกระทบหลายประการที่ทำให้เกิดโรคในแต่ละบุคคล ในอดีตกาลมนุษยโลกทราบแต่เพียงว่า พืชกัญชาใช้ทำเส้นใยทำเครื่องนุ่งห่ม ทำเครื่องอุปโภคบริโภคบางประการ และมีฤทธิ์มอมเมาเป็นยาเสพติด กาลผ่านมาถึงในปัจจุบันเมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้า ข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ทำให้ได้รู้สรรพคุณในการใช้เป็นยา เป็นอาหารเสริมสุขภาพ พืชกัญชาก็เริ่มเป็นที่ยอมรับของอารยประเทศทั่วโลกมากขึ้น รวมทั้งประเทศไทย ประเทศที่ได้รับการขึ้นชื่อ ในอดีตว่ามีพืชกัญชาสายพันธุ์ดีที่สุดในโลก มีการสืบทอดวิถีการใช้กัญชาตามบรรพบุรุษและการแพทย์แผนไทยที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งมีเอกลักษณ์ในการปรุงยาเฉพาะรายที่โดดเด่นแตกต่างกับหลักการแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งต้องปรุงแต่งยาด้วยมาตรฐานคงที่เป็นหลัก มีบางกรณีที่ยาแผนปัจจุบันมีอาการบรรเทาหรือรักษาโรคที่รุนแรงหรือหรือเรื้อรังได้ จำต้องสิ้นสุดการรักษาให้ผู้ป่วยรอดความตายไปตามธรรมชาติ แต่เมื่อค้นพบและผลเชิงประจักษ์ตลอดจนมีข้อพิสูจน์ผลการรักษาด้วยวิทยาศาสตร์การแพทย์แล้วว่า กัญชาสามารถเป็นทางเลือกสุดท้ายที่อาจส่งผลให้โรคร้ายและโรคเรื้อรังต่าง ๆ บรรเทาได้จนถึงการหายขาดโรค แม้ในสถานการณ์ปัจจุบันความเชื่อมั่นในศาสตร์การแพทย์ตะวันตกคือการแพทย์แผนปัจจุบัน จะยึดครองความเชื่อมั่นของแพทย์ผู้รักษาและผู้ป่วยไว้ จึงทำให้การรักษาโรคร้ายและโรคเรื้อรังต่าง ๆ จะขึ้นต้นด้วยการรักษาแผนปัจจุบันเสมอ โรคส่วนใหญ่รักษาได้ก็จริง แต่มีบางโรคเท่านั้นที่รักษายาก เช่น โรคมะเร็งบางชนิด เมื่อรักษาจนจบทุกกระบวนการและไม่สามารถรักษาได้ได้อีกในการแพทย์แผนปัจจุบันจะเรียกว่า “สิ้นสุดการรักษา” จากนั้นก็จะให้ผู้ป่วยเตรียมตัวสู่ความตายอย่างสงบที่บ้านของตนเองหรือที่โรงพยาบาล มีผู้ป่วยบางรายที่คิดว่ายังไม่สิ้นหวังที่จะต่อสู้กับความตายได้ก็จะแสวงหาทางเลือกสุดท้ายของชีวิตเพื่อรักษาเพื่อความอยู่รอดหรืออาจหายขาด จากโรคได้ กัญชาทางการแพทย์จึงได้รับการ

ยอมรับขององค์การสหประชาชาติ ให้ชาวโลกใช้ได้ สนับสนุนการวิจัย แม้วากัญชายังถูกจัดว่าเป็นยาเสพติดสังคมน การจะล้างอาชกรรมทางสังคมจากการเป็นยาเสพติดให้โทษเดิมเป็น “พืชเสพติดให้คุณทางการแพทย์” ได้นั้น ผู้เขียน เชื่อว่า การให้ความรู้ในวิชาเภสัชศาสตร์ ต้องมาก่อน

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอหลักการของกัญชาทางการแพทย์เพื่อการรักษาโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคมะเร็ง ซึ่งเป็นโรคที่บางชนิดของโรคนี้น ยาแผนปัจจุบันมีอาจารย์รักษาได้ ทำให้ต้องใช้กัญชาเป็นการรักษา ทางเลือก (Alternative medicine) แทน และเป็นการสร้างความรู้ทางการแพทย์เชิงการให้สุขศึกษา (Health Education) แก่ผู้สนใจให้แพร่หลายในสังคมมากขึ้น ส่งเสริมการใช้กัญชาทางการแพทย์ในประเทศไทยให้ปลอดภัย ในฐานะบทบาทหนึ่งของผู้เขียนเป็นพยาบาลวิชาชีพ (Professional Nurse) ผู้สนใจศึกษาวิชา กัญชาศาสตร์นี้

2. สถานภาพของโรคมะเร็ง

ขึ้นชื่อว่า “ป่วยเป็นโรคมะเร็ง” ไม่ว่าจะเป็นที่ใดของร่างกายก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องตกใจ สะพรึงกลัว การเสียชีวิตของผู้ป่วยและญาติทั้งสิ้น โรคมะเร็งบางชนิดกว่าจะรู้ว่าเป็นมะเร็งก็เข้าสู่การลุกลามร้ายแรงเข้าสู่ระยะสุดท้ายแล้ว บางชนิดก็ค่อยๆลุกลามไปพร้อมกับดำเนินการรักษาไปตามระยะของโรค จนในที่สุดก็จะเข้าสู่ระยะสุดท้าย หมอวิธีทางที่จะรักษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ยาเคมี (chemotherapy) การฉายแสง (Radio therapy) การผ่าตัด (operation) เอาก้อนเนื้อร้ายออกและอื่นๆ ก็ตาม ส่วนใหญ่จะได้เพียงชะลอการลุกลามของมะเร็งเท่านั้น ในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน หากรักษาผู้ป่วยมะเร็งให้มีชีวิตยืนยาวไปได้เกินกว่า 5 ปี ถือว่าเป็นความสำเร็จทางการรักษาโรคนั้นแล้ว แต่สำหรับ “กัญชาวิทย์” แล้ว มีข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าความสำเร็จในการรักษาจะมีผลไปถึงการรักษาจนหายขาดจนถึงการใช้ เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง การเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะน้อยลง

มโนทัศน์ (Concept) เดิมของโรคมะเร็ง ที่เข้าใจว่าเป็นแล้วหยุดไม่ได้ เพียงแต่ชะลอการตายไว้เกินกว่า 5 ปี (five cure survival) ก็ถือว่าบรรลุผลของการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบันแล้ว แต่ปัจจุบันการรักษาโรคมะเร็งพัฒนามากขึ้น เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์สามารถตรวจพิสูจน์ได้ เช่น การตรวจค่ามะเร็งในเลือดและหรือของเหลวในร่างกาย ซึ่งจะบ่งชี้ไว้วาน่าจะมีมะเร็งอยู่ที่อวัยวะใด ค่ามะเร็ง ที่ตรวจกันและพบบ่อย คือค่า AFP, CEA และ CA 125 เป็นต้นจึงวินิจฉัยได้รวดเร็ว เมื่อพบมะเร็งในระยะเริ่มต้น จะรักษาได้ผลดี และสามารถติดตามผลการรักษาได้ เมื่อตรวจพบว่า ค่ามะเร็งกลับสู่ปกติและพยาธิสภาพอื่น ๆ ของมะเร็ง เช่น ก้อนเนื้อออกเล็กลง สุขภาพทั่วไปดีขึ้น ดังนั้นผู้ใช้กัญชาแบบวิทย์ไทยรักษาตนแล้วรอดตายหรือหายจากมะเร็งก็จะมีผลตรวจให้ประจักษ์ทางวิทยาศาสตร์ การ “หาย” เป็นปกติ หรือมีชีวิตยืนยาวได้เกินกว่า 5 ปี ตามเกณฑ์มาตรฐานของการรักษาแผนปัจจุบันนั้น จึงมิใช่ เป็นเพียง คำบอกเล่าบอกต่อที่มีอาจไม่เชื่อถือได้ อีกต่อไป

3. เหตุแห่งมะเร็ง

การเป็นโรคมะเร็ง เกิดจากเซลล์ในอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมที่แต่ละบุคคลซึ่งจะมีเฉพาะตน ที่รู้จักกัน คือ สารดีเอ็นเอ DNA (Deoxy – ribonucleic acid) สารนี้มีคุณสมบัติเป็นกรดนิวคลีอิก (Nucleic acid) ทำหน้าที่เก็บข้อมูลทางพันธุกรรมของสิ่งที่มีชีวิตในรูปของโครโมโซม (Chromosome) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเซลล์ของสิ่งที่มีชีวิต ทำหน้าที่หลักสองประการ คือ 1) การจำลองเรียนแบบตัวเอง (DNA replication) จึงเกิดกระบวนการแบ่งเซลล์ใหม่ ที่ปกติแล้วจะเป็นเซลล์ที่เหมือนเดิมทุกประการ และ 2) การถ่ายทอดข้อมูลต่าง ๆ (Transcription) ผ่านสาร RNA (ribonucleic acid ซึ่งเป็นกรดอีกตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียงตัวของสารสังเคราะห์โปรตีน เพื่อนำมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของเซลล์ จึงสืบทอดลักษณะ ของเผ่าพันธุ์ ทำให้ตรวจสอบสายพันธุ์และบรรพบุรุษได้ การจับตัวกันจะมีการเรียงตัวจับกันเป็นคู่พันเกลียวกัน คล้ายบันไดเวียนขวา เรียกว่า ดับเบิล เฮลิคซ์ (Double helix) อย่างสม่ำเสมอ และหากระบบของเซลล์และ DNA นี้มีความผิดปกติไป² ย่อมเป็นเหตุแห่งการเกิดโรคมะเร็งได้หลายชนิดเพราะเซลล์จะแบ่งตัวผิดปกติ เป็นก้อนเนื้ออกที่มีทั้งไม่มีพิษและที่มีพิษ ที่เราเรียกกันว่า มะเร็ง (Carcinoma)

การได้รับสารก่อมะเร็ง (Carcinogens) การได้รับกัมมันตรังสี (Radiation) การติดเชื้อโรคทั้งไวรัสและแบคทีเรีย ทำให้เกิดการอักเสบเรื้อรัง การรับสารพิษเรื้อรังยาวนาน รวมทั้งปัจจัยของร่างกายที่เสื่อมลงเมื่อสูงวัยขึ้น ตลอดจนการขาดออกซิเจน (Hypoxia) และอื่น ๆ จนทำให้เกิดการกลายพันธุ์ ผ่าเหล่าของเซลล์ (germline Mutations) เกิดเป็นก้อนเนื้อร้าย มีพิษร้าย อวัยวะใดที่ถูกบกรวนจนเสียสมดุลแห่งไตรลักษณ์ของเซลล์ คือ มีการเกิดขึ้น คงอยู่ ดับไป ที่ไม่เป็นไปตามปกติวิสัย ก็จะเป็นมะเร็ง ณ จุด ๆ นั้น และสามารถลุกลามไปยังอวัยวะอื่น ๆ ได้ทางการแพทย์ เรียกว่ามะเร็ง ระยะแพร่กระจาย (Metastasis) ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ชัดเจนว่าโรคมะเร็งได้ลุกลามเข้าสู่ระยะสุดท้ายแล้ว ความสำคัญของโรคมะเร็งนั้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) รายงานในปี 2558 ว่า มีผู้เสียชีวิตถึง 8.8 ล้านคน ซึ่งนับเป็นสาเหตุการตายเป็นอันดับที่สองของประชากรทั้งโลก³ และสำหรับประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2555 จากรายงานของการจัดทำทะเบียนโรคมะเร็งพบว่า อุบัติการณ์เกิดโรคเท่ากับ 131.9 ต่อประชากร 100,000 คน จังหวัดที่ป่วยเป็นมะเร็งมากที่สุดคือจังหวัดอุดรธานี คือมีอุบัติการณ์สูงถึง 129.5 ต่อประชากร 100,000 คน⁴ การเป็นโรคมะเร็งนอกจากจะสร้างปัญหาในสภาพร่างกายและจิตใจของมนุษย์แล้ว การรักษาโรคมะเร็งโดยปกติ จะมีราคาสูงมาก เป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และประเทศชาติที่ต้องสั่งซื้อยาราคาสูงเพื่อการรักษา ดังนั้น การเข้าถึงยาแผนปัจจุบันก็เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ผู้ป่วยมะเร็งบางคนต้องเลือกใช้ภูมิปัญญาไทยเป็นการรักษาของตน แม้จะมีความเชื่อมั่นต่อการรักษาด้วยภูมิปัญญาไม่เต็มร้อยก็ตาม แต่เป็นทางเลือกของการรอดชีวิตชีวิตที่มีราคาถูกลงกว่า และสามารถช่วยเหลือดูแลตนเองได้

นายบัณฑิต นิชมาภา⁵ กล่าวว่า “การใช้สารสกัดจากภูมิปัญญาสามารถรักษาโรคมะเร็งได้ ทั้งนี้การรักษาโรคมะเร็งแต่ละประเภท มีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก การเข้าถึงยาเป็นปัญหาและอุปสรรคของผู้ป่วย บางรายสะสมเงินมาทั้งชีวิตสุดท้ายก็ต้องหมดไปกับการรักษา” (อรพรรณ เมธาติลกกุล, 2561 : 130)

4. พยาธิสรีรภาพของการเกิดโรคมะเร็ง

องค์ประกอบภายในเซลล์ มีไมโทคอนเดรีย (Mitochondria) เป็นแหล่งพลังงาน สารและสถานการณ์ ต่าง ๆ ตามที่กล่าวมา จะทำให้ไมโทคอนเดรียของเซลล์เสียหาย ไม่สามารถนำสารช่วยย่อย (Enzymes) ไปสร้างกระบวนการการผลิตอาหารและให้ออกซิเจน (Oxidative Phosphorylation) แก่เซลล์ตามปกติได้ นอกจากนี้ เมื่อเกิดสภาวะความเครียดร่วมด้วยก็จะส่งผลให้มีการส่งสัญญาณไปก่อให้เกิดความเครียดเชิงเผาผลาญ (Oxidative Stress) ในระดับเซลล์ ไมโทคอนเดรียจะปรับตัวต่อสู้ด้วยการสร้างพลังงาน โดยใช้การหมัก (Fermentation) ทำให้เกิดสภาวะที่เป็นกรดซึ่งจะเสริมสร้างสารอนุมูลอิสระ (Oxygen Species, ROS) ที่ทราบกันดี ทั่วไปว่าเป็นสารที่ทำให้เกิดการทำลายให้ร่างกายเสื่อมโทรม อนุมูลอิสระนี้จะส่งสัญญาณไปยังส่วนสำคัญใจกลางของเซลล์คือ นิวเคลียส (Nucleus) ที่เป็นที่อยู่ของโครโมโซม (Chromosomes) สารพันธุกรรม (DNA) และยีน (Genes) ที่ทำหน้าที่กำกับควบคุมการแบ่งตัวของเซลล์ หากมีสารกระตุ้นมะเร็งและอนุมูลอิสระมากจนเซลล์กำกับไม่ได้ จะเกิดความไม่มั่นคง (Instability) ทำงานผิดพลาด นำสู่การเป็นโรคมะเร็ง และเมื่อถึงระยะแพร่กระจายเซลล์จะถึงขั้นควบคุมไม่ได้ (Uncontrolled Proliferation) พร้อมการส่งสัญญาณ ไปยังอวัยวะอื่น ๆ ไปเบียดเบียน แย่งอาหารของอวัยวะข้างเคียงลุกลามแพร่กระจายไปจนเสียการทำงาน ทั้งระบบ เป็นเหตุให้ผู้ป่วย มะเร็งเสียชีวิต (อิสระ เจียรวิริยบุญญา, 2562 : 40)

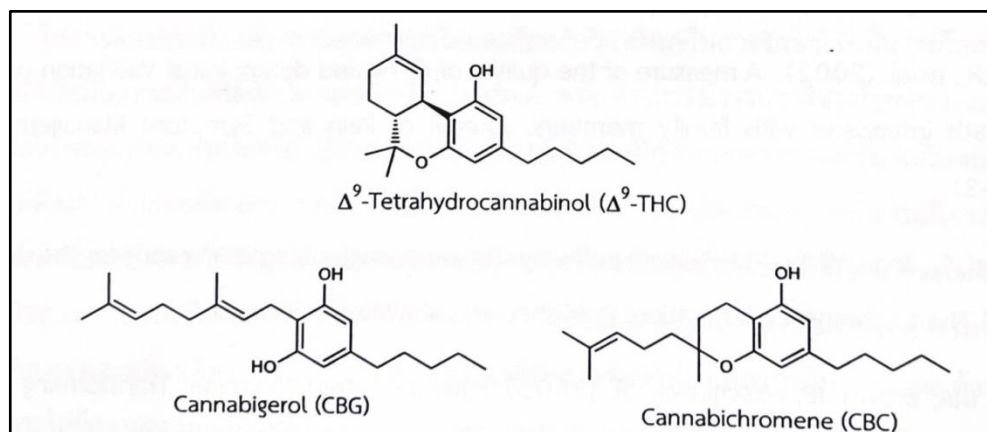
5. ทำไมต้องเป็นกัญชา

กัญชาเป็นพืชที่รู้จักกันมานานมากกว่าหมื่นๆปี ยุคโบราณ เชื่อว่าเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ ชาว ฮินดู เชื่อว่า เป็น กายเนื้อของพระศิวะที่ประทานให้มาเป็นพืช เพื่อรักษาโรคของมนุษย์ แต่เดิมนั้น มนุษย์นอกจากจะใช้เส้นใยถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ยังพบหลักฐานว่ามีกรใช้เป็นอาหารและยารักษาโรค รู้กันเพียงว่ามีสรรพคุณทำให้เคลิบเคลิ้มเป็นสุข เป็นยารักษาโรคได้หลายโรค แต่ไม่มีใครรู้จักโลก ทางเภสัชวิทยาว่าทำไมจึงรักษาได้ ไม่รู้จักว่าในพืชกัญชาจะมีสารเคมีต่าง ๆ ที่เรียกว่า ไฟโตเคมีคอล (Phytochemical) มีแต่ใช้การสังเกตจดจำสร้างองค์ความรู้บอกเล่าสืบต่อกัน ว่ากัญชานั้นมีผลต่อกาย จิต สังคมและวิญญาณ (Biopsychosocial and spiritual) (ฐิชาลักษณ์ ฌรงควิทย์, 2556 : 13) ในความหมายของปัจจุบันก็จะตรงกับคำว่า “องค์รวม” (Holistic) ซึ่งหมายถึง มิติต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นองค์ประกอบของสิ่งนั้นๆ ในทางพระพุทธศาสนา นัยแห่งองค์รวมของชีวิต พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ใน ปุณณมสูตร ว่าด้วยอุปาทานขันธ 5 รวมความว่า ขันธ แปลว่า ตัว หมู่ กอง พวก หมวด เป็น 5 ส่วน ของรูปกับนาม เมื่อพิเคราะห์ ก็องค์รวมของศาสตร์ทางการแพทย์ รูปขันธ จะเป็นส่วนของร่างกาย เป็นวัตถุทั้งหลายที่สัมผัสจับต้องได้ ในส่วนของนามขันธ จะเป็นสิ่งที่ จับต้องไม่ได้ 4 ส่วน คือ เวทนาขันธเป็นความรู้สึกนึกคิด สัญญาขันธ เป็นความจำได้หมายรู้ ไม่ใช่สมอง แต่เป็นจิตที่จับต้องไม่ได้ สังขารขันธ คือ ส่วนปรุงแต่งของจิต เป็นอารมณ์ต่าง ๆ และวิญญาณขันธซึ่งเป็นเสมือนแหล่งรวบรวมสะสมการรับรู้ทั้งปวง ในข้อมูลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งรูปขันธและนามขันธนี้ หากมั่นได้ปฏิบัติพัฒนาจิตและวิญญาณให้สามารถหลุดพ้นความผูกพันกับองค์รวมของขันธ 5 นี้ได้แล้ว นั่นคือการบรรลุสุตัพพานขันธ หากทำสมาธิจิต(Meditation)เข้าถึงฌานที่แยกกาย กับจิตวิญญาณได้ ความเจ็บปวดทางกายก็จะไม่เกิดในเวทนาความสัมพันธ์ของกายและจิต จึงเป็นเหตุผลของการรักษาพยาบาล

ที่ต้องใช้องค์รวม สรุปได้ว่าหากจิตที่ครุ่นคิดเศร้าหมองวิตกกังวล จะส่งผลให้เกิดพยาธิสภาพทางกายที่ตรวจพบเป็นรูปธรรมได้ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์เรียกโรคกลุ่มนี้ว่า เป็นโรคทางกายที่เกิดจากสภาวะจิตแปรปรวน (Psychosomatic disorder)

ก่อนปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ.1963) ศาสตราจารย์ราฟาเอล เมชูลัม (Prof. Raphael Mechoulam) นักเคมีอินทรีย์ ชาวอิสราเอลและทีมงานได้ทำงานวิจัยศึกษาสารเคมีในพืชกัญชา พบสาระสำคัญตัวแรกและตั้งชื่อว่า แคนนาบิไดอัล (Cannabidiol : CBD) ปีต่อมา ก็พบสารที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท (Psychoactive) ตั้งชื่อว่า เตตราไฮโดรแคนนาบินอยด์ (Tetrahydrocannabinol : THC) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับโมเลกุลของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม พบว่าสารเคมีทั้งสองตัวนี้มีโครงสร้างโมเลกุลที่ใกล้เคียงกันกับ กลุ่มสารที่อยู่ภายในร่างกายอย่างเป็นระบบของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จึงเรียกชื่อว่า เอ็นโดแคนนาบินอยด์ (Endocannabinoid) การค้นพบนี้ทำให้ศาสตราจารย์ราฟาเอล เมชูลัม ได้รับการยกย่องทั่วโลกว่าเป็น “บิดาแห่งกัญชาเพื่อการแพทย์สมัยใหม่” ผลงานของท่านและทีมงาน ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่กว่า 400 ฉบับ มีการค้นพบต่อเนื่องของสารแคนนาบินอยด์ในกัญชาอีกหลายตัว ซึ่งจะแบ่งกลุ่มเป็นสารที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท คือกลุ่ม เตลต้า 9 tetrahydro - cannabinol และสารที่ไม่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท คือกลุ่ม Cannabidiol รู้จักกันแพร่หลายในนามย่อว่า ทีเอสซีและซีบีดี (THC+CBD) ซึ่งแตกอนุพันธ์ไปคาดว่าไม่ต่ำกว่า 600 ตัว ที่ค้นพบแล้วมีชื่อแล้วกว่าร้อยตัวและที่ยังศึกษาไม่ชัดเจนและยังไม่มีชื่อให้ก็ยังไม่หมด ที่พบแล้วก็มีการศึกษาลงลึกต่อเนื่องไปว่า แต่ละตัวมีสรรพคุณออกฤทธิ์อย่างไรบ้างรวมทั้งสารที่ทำให้เกิดกลิ่น คือ กลุ่มของเทอร์ปีน (Terpenes) และกลุ่มที่ทำให้เกิดสีของพืชต่าง ๆ (Flavonoid) ที่อาจมีสรรพคุณทางยาต่าง ๆ กัน สรุปว่า พืชกัญชาที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ค้นพบและตั้งชื่อแล้วนำมาใช้ที่โดดเด่นมากที่สุดได้แก่ตัว THC และ CBD และอนุพันธ์ต่าง ๆ ความลับของพืชกัญชายังถูกเปิดเผย ไม่หมด ยังมีสารอีกหลายตัวที่ยังเป็นปริศนาที่จะต้องศึกษาวิจัยต่อไป (อรพรรณ เมธาติลกกุล, 2562 : 111 – 112)

ภาพ 1 : โครงสร้างทางเคมีของไฟโตแคนนาบินอยด์บางชนิด

ที่มา : อรพรรณ เมธาติลกกุล, 2561 : 26

กระบวนการชีวสังเคราะห์ (Biosynthesis) ของแคนนาบินอยด์เกิดขึ้นภายในต่อมที่มีขน เรียกว่า ต่อมไตรโครม (glandular trichomes) ในกสิณฐานดอกกัญชา ดังนั้น ราคาของดอกกัญชา จึงมีราคาสูงที่สุดเมื่อเทียบกับน้ำหนักกับใบ ต้น ราก ของกัญชา การควบคุมพืชกัญชาจึงมุ่งเน้นไปที่ดอกกัญชามากที่สุด

6. เอ็นโดแคนนาบินอยด์ในมนุษย์และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ระบบเอ็นโดแคนนาบินอยด์ (Endocannabinoid System : ECS) ในมนุษย์และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เป็นนวัตกรรม ที่ค้นพบต่อจากแคนนาบินอยด์ในพืชกัญชา เป็นระบบควบคุมศูนย์กลางของสุขภาพของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม โดยการเสริมหรือซ่อมแซม ส่วนที่บกพร่องของร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุลในภาพรวม ถือได้ว่าระบบนี้ คือผู้พิทักษ์องค์รวม (Holistic care) ในการรักษาสุขภาพ และความปกติของชีวิตที่จะต่างกันตามองค์ประกอบของการเป็นชนิดของสัตว์ ความเป็นปัจเจกของแต่ละบุคคลว่ามีความปกติมากน้อยเพียงใด ECS มีชีวโมเลกุล แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ (ฐิชาลักษณ์ ฌรงควิทย์, 2565 : 150 – 154)

กลุ่มที่ 1 ตัวรับสื่อประสาท (Receptor) จะอยู่บนผิวของเซลล์ทั่วร่างกาย มีหน้าที่ส่งสัญญาณให้เซลล์ทำงานในเบื้องต้นของการค้นพบมี 2 ชนิด คือ ซีบี (CB₁) ค้นพบ ปี 1990 และซีบีทู (B₂) ค้นพบ ปี 1993 CB₁ พบมากในสมองและระบบประสาทส่วนกลาง ส่วน CB₂ จะพบในประสาทส่วนปลายและเนื้อเยื่อของเซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ และระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายตลอดจนต่อมไร้ท่อต่าง ๆ

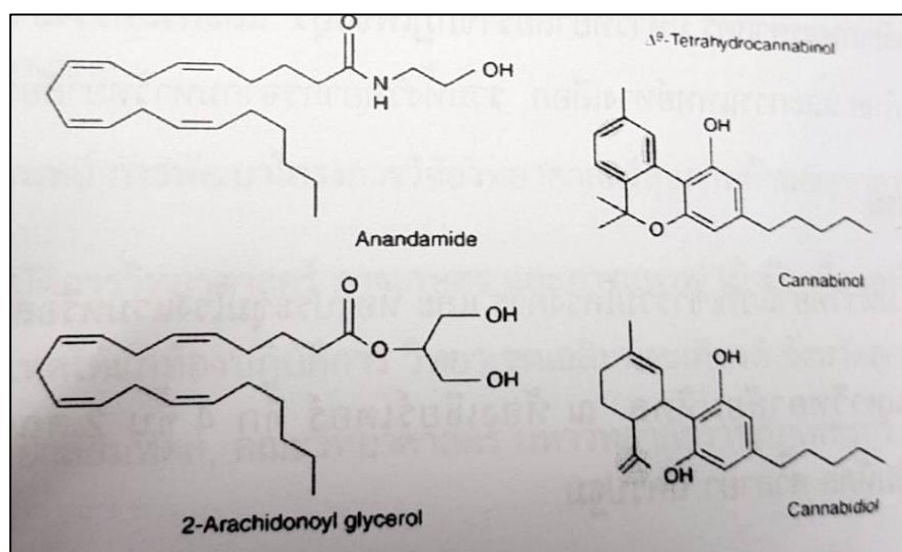
กลุ่มที่ 2 สารแคนนาบินอยด์ ที่ร่างกายสร้างขึ้นเองตามธรรมชาติ เรียกว่า เอ็นโดจีนัส แคนนาบินอยด์ (Endogenous Cannabinoid) เป็นสารที่มีไขมันเป็นพื้นฐาน ซึ่งจะแปรสภาพไปเป็นสาร 2 ตัว เรียกว่า อนันดาไมด์ (Anandamide : AEA) และ ทูอแลคซิโดนอยลกลีเซอรอล (2 -Arachidonoylglycerol) จึงนิยมเรียกว่า ทูเอจี (2 - AG) เป็นสารนำกระแสประสาทเมื่อจับกับตัวรับ CB₁ และ CB₂ ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นโปรตีน และการจับกันนั้น จะทำให้เกิดการทำงานของร่างกาย รวมทั้งระบบภูมิคุ้มกันระบบฮอร์โมนและระบบอื่น ๆ ที่ยังต้องศึกษาต่อไป

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มของตัวกระตุ้นและหรือย่อยสลาย คือ เอนไซม์ (Enzyme) มีหน้าที่สร้างและย่อยสลายเอ็นโดแคนนาบินอยด์ให้มีความพอดีตามที่ธรรมชาติกำหนด ในทางวิทยาศาสตร์ถือว่าเป็นการชำระดุลยภาพของชีวิตให้เหมาะสมพอดี เปรียบทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทาในหลักพุทธศาสนา การรักษาดุลยภาพนี้ทางการแพทย์ เรียกว่า โฮมิโอสเตซิส (Homeostasis)

การค้นพบโครงสร้างชีวโมเลกุลของกัญชาจึงเป็นการค้นพบ พลุฑเกษมิกกลุ่มแคนนาบินอยด์ และเมื่อค้นพบโครงสร้างโมเลกุลของสารหนึ่งในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เมื่อนำมาเทียบเคียงกันแล้วพบว่า มีโครงสร้างหน้าที่ใกล้เคียงกัน จึง มีการนำมาใช้ทดแทนกันในงานวิจัยที่มีการทดลองเริ่มจากสัตว์ทดลอง จนถึงการค้นพบตามสมมุติฐานที่ทดลอง ก่อนนำมาทดลองใช้กับมนุษย์ เช่น กรณีของ ริค ซิมป์สัน (Rick Simpson, 1969) วิศวกรชาวแคนาดาทดลองสกัดสารเคมีจากพืชกัญชา ด้วยการแช่ลงในเอทิลแอลกอฮอล์ (Ethyl alcohol หรือ Ethanol) จากนั้นระเหิดแอลกอฮอล์ออกเหลือเป็นยางกัญชาแล้วมาผสมกับน้ำมันพืชสกัดเย็นเป็นน้ำมันอาร์เอสโอ (RSO : Rick Simpson Oil) เพื่อทดลองรักษาโรคมะเร็งผิวหนังของตนเอง พบว่า หายจาก โรคได้ จึงแพร่หลายออกไปในการ

เยียวารักษาโรครุนแรงเรื้อรังหลายประเภทผลพบว่า ส่วนใหญ่มีผลดีขึ้น น้ำมันกัญชาจึงโด่งดังทางการแพทย์เป็นที่สนใจของประเทศ ต่าง ๆ แม้จะยังเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายก็ตาม ในภาพรวมประเทศที่ใช้กัญชาทุกประเทศจะเริ่มจากการใช้กัญชาทางการแพทย์ ไประยะหนึ่ง เมื่อประชาชนและสังคมรู้จักกัญชาเป็นอย่างดีแล้วทั้งมุมมองและมุมมอง กฎหมายก็จะปรับเปลี่ยนอนุญาตให้ใช้เพื่อการนันทนาการและมีการพัฒนาสู่การเป็นพืชเศรษฐกิจ ทั้งนี้ประเทศไทยได้เริ่มเคลื่อนไหวนุญาตให้ใช้กัญชาเพื่อการแพทย์และการวิจัยได้ ตามมติคณะรัฐมนตรีมีผลตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์.พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา

ภาพ 2 : แสดงโครงสร้างโมเลกุลที่ใกล้เคียงกันของเอ็นโดแคนนาบินอยด์ในมนุษย์กับ
แคนนาบินอยด์ในพืชกัญชา

ที่มา : อรรถรณ เมธาติลกุล,2561 : 148

7. กัญชาวิไลไทย

ประวัติการใช้กัญชาของประเทศไทย รัชวัฒนธรรมการแพทย์ตะวันออกสืบทอดยาวนานย้อนไปตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ประมาณ พ.ศ. 1720 – 1780 ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (กษัตริย์กัมพูชา) มีการตั้งโรงพยาบาลเพื่อการรักษาประชาชน มีการค้นพบคราบสีดำที่หินบดยา เมื่อตรวจด้วยเทคนิคการแพทย์แผนปัจจุบันพบว่าคือสาร เตตาไฮโดรแคนนาบินอยด์ (THC) ส่วนประเทศไทยในยุคสุโขทัยก็ค้นพบศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงว่า มีการสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่ที่ปลูกกัญชาไว้ที่เขาสรรพยา ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ส่วนการเริ่มมีบันทึกเป็นเรื่องราวนั้น จะเริ่มในยุคกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นรากฐานของศาสตร์การแพทย์แผนไทย ส่งผลให้ปัจจุบันมี “ตำราโอสถพระนารายณ์” ในตำรานี้ ยาไทยหลายตำรับมีกัญชาเป็นเครื่องยา (ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์, 2556 : 94)

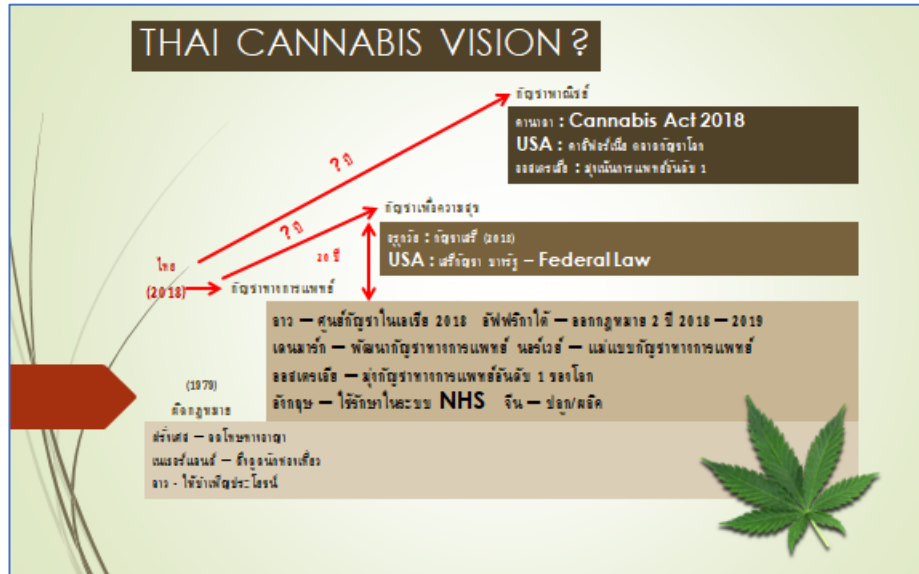
การแพทย์แผนไทยจัดว่า กัญชามีรสเมาเบื่อ มีกลิ่นเหม็นเขียวปนความหอมที่นุ่มนวล (ขึ้นอยู่กับสายพันธุ์และสถานที่ปลูก) ทำให้เจริญอาหาร ชูกำลังแต่ทำให้จิตขลาดเขลา บางระยะทำให้ร่าเริง จึงเป็นข้อปฏิเสธเสมอว่า ผู้ใช้กัญชาอย่างใดก็ไม่มียุติกรรมก้าวร้าว ไม่ก่ออาชญากรรม เช่น การใช้ยาเสพติดให้โทษหรือสุราที่ทำให้เกิดผลเสียแก่ร่างกายและสังคมมากกว่า แพทย์ตามชนบทหรือหมอพื้นบ้านจะใช้ดอกกัญชาผสมรับประทานเป็นยาแก้โรคเส้นประสาท นอนไม่หลับ แก้กิดมก เบื่ออาหาร บางจังหวัด ใช้ดอกกัญชาบั้งไฟพอกเหลืองกรอบ ตำผสมน้ำพริกแกงเผ็ด แก้อาการเบื่ออาหาร บางจังหวัดใช้น้ำที่คั้นในบ้องกัญชา กรอกให้คนป่วยโรคอหิวาต์เพื่อการรักษา หลักการหนึ่งทางการแพทย์คือการหลับมีผลทำให้ร่างกายฟื้นฟูต่อสู้อะโรกัยฮอร์โมนและภูมิคุ้มกันเพิ่ม เมื่อตื่นขึ้นก็จะบรรเทาหรือหายได้ ตัวอย่างเช่นยาอภัยสาลีของโบราณ มีสรรพคุณทำให้เจริญอาหารและนอนหลับ ได้มาก (อรพรรณ เมธาติลกกุล, 2561 : 21) ต่อมาเมื่อวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น ตรวจสอบจึงได้ทราบว่า กัญชามีสารกลูตามีน (glutamine) ธรรมาชาติ สารนี้รู้จักกันดีว่า คือ ผงชูรส ที่ปรุงแต่งรสอาหารแพร่หลายในปัจจุบันนี้เอง การใช้กัญชาปรุงอาหารจึงทำให้อาหารอร่อยพร้อมกระตุ้นให้เจริญอาหาร

ยุคพุทธกาล มียาชื่อ “ยาไพสาลี” ว่าเป็นยาวิเศษโดยแท้ รักษาได้แทบทุกโรค พระพุทธเจ้าโปรดให้พระอานนท์ ทำแจก เป็นธรรมทาน ยานี้มีกัญชาเป็นเครื่องยาอยู่ถึง 30 ส่วน สันนิษฐานว่าเป็นตำรับของ ท่าน หมอชิวโกมารภักจ์ สร้างยาตำรับนี้ ให้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน (คัมภีร์ แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ออนไลน์)

การปลูกและการใช้กัญชาเป็นอาหารและเป็นเครื่องยาผิดกฎหมายโดยสมบูรณ์ หลังมีกฎหมาย พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แม้แต่แพทย์แผนไทยก็ไม่สามารถปลูกเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องยาได้ การใช้กัญชาทางการแพทย์ของไทยจึงยังเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายมีโทษอาญารุนแรง เป็นสิ่งเลวร้ายในสังคมที่ต้องหลีกเลี่ยง แต่ยังคงมีคนกลุ่มหนึ่ง ที่ยังคงลักลอบปลูกไว้เพื่อใช้รักษาตนเองบ้าง ประกอบเป็นอาหารบ้าง และนันทนาการบ้าง เมื่อกระแสกัญชาทางการแพทย์ เป็นเรื่องที่องค์การสหประชาชาติ⁹ (United Nation Organization : UN) แนะนำให้ประเทศสมาชิกใช้กัญชาทางการแพทย์ พร้อมการสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย ค้นคว้าประโยชน์ของกัญชา คาดว่า ในอนาคตอันใกล้ ทุกประเทศ จะสามารถใช้กัญชาเป็นพืชในครัวเรือนได้ อย่างถูกต้องและปลอดภัย

ในปัจจุบันทั่วโลกมีการผ่อนปรนลดระดับการควบคุมกัญชาอย่างเคร่งครัดลงบ้างแล้ว ประเทศไทยก็จะมีกฎหมายประกาศ ปลดล็อกให้ประชาชน สามารถปลูกกัญชาเพื่อใช้ในครัวเรือนได้ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2565 เป็นต้นไป ในด้านสังคม ภาคประชาชนคนไทยก็มีการรวมตัวกัน เรียกกลุ่มตนเองว่า “สายเขียว” มีการประสานงานกับเครือข่ายประชาชนผู้ใช้กัญชาทั้งในประเทศและในต่างประเทศ โดยการสื่อสารเป็นรหัสเป็นสากลคือ เลข 420 คือ วันที่ 20 ของเดือนเมษายน ซึ่งเป็นเดือนที่ 4 ของทุกปี จัดเป็น “วันกัญชาโลก” สายเขียวทั่วโลกจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในประเทศของตนพร้อมการสื่อสารเผยแพร่ ประสานงาน เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน สำหรับประเทศที่ยอมรับกัญชาแล้ว

ภาพ 3 : แสดงขั้นตอนการใช้กัญชาในภาพรวมของประเทศที่ยอมรับพืชกัญชาในการนำมาใช้ ตั้งแต่การใช้ทางการแพทย์ การนันทนาการและการพาณิชย์

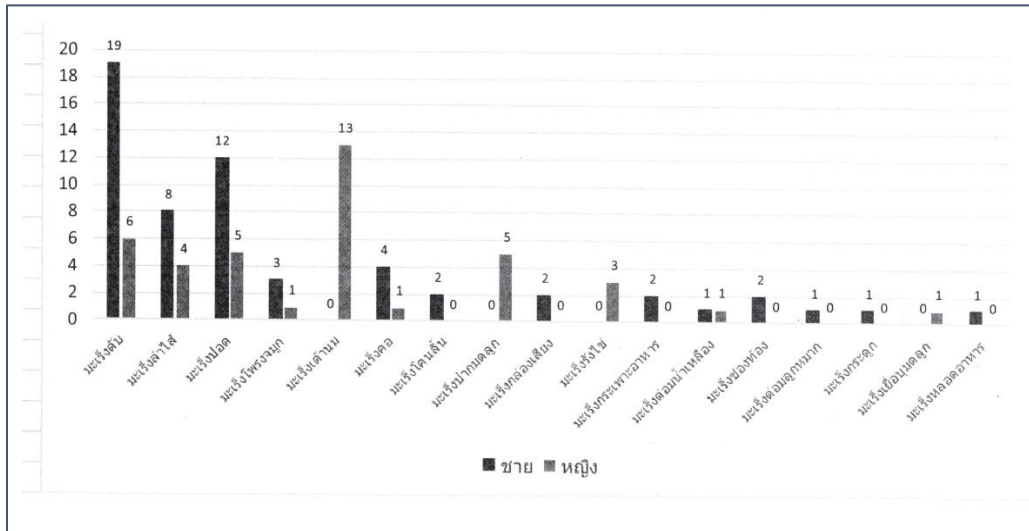

ที่มา : ฐิชาลักษณ์ ฦรงควิทย,2565 หน้า 62

8. กัญชาทางเลือกรสุดท้ายของชีวิต

การรวบรวมสถิติของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย 19 ชนิด ที่ขอใช้การรักษาด้วยน้ำมันกัญชาที่วัดจอมทอง จังหวัดพิษณุโลก ทุกคนเป็นผู้ป่วยมะเร็งที่การแพทย์แผนปัจจุบันยุติการรักษาแล้ว อยู่ระหว่างรอความตาย แต่จะขอสู้ให้มีชีวิตอยู่โดยใช้กัญชาเป็นทางเลือกสุดท้าย ณ ศูนย์คือฟุ้งฟุ้งวัดจอมทอง ที่ขออนุญาตเป็นพิเศษเพื่อทำการวิจัยการใช้น้ำมันกัญชาสกัดตามแนวทาง ของประชาชน โดย ลุงตู้ (นายบัณฑิต นียมภา) ผลิตน้ำมันนาโนลุงตู้ที่ดัดแปลงการผลิตจากน้ำมัน RSO ของริค ซิมสัน มาให้ผู้ป่วยได้ใช้ ทั้งการกิน การสวน ทวารหนัก และการทา โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการรักษา ทำให้ผู้ป่วยที่ใช้ทางเลือกรสุดท้าย 98 คน มีชีวิตรอด ถึง 76 ราย คิดเป็นร้อยละ 88 สามารถกลับไปใช้ชีวิตต่อเนื่องที่บ้าน และมีชีวิตยืนยาวได้เกินกว่าการพยากรณ์โรค (Prognosis) ที่แพทย์กำหนด (ฐิชาลักษณ์ ฦรงควิทยและคณะ, 2563) บางรายตรวจค่ามะเร็ง ในเลือดพบว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ ถือได้ว่าหายจากโรคมะเร็งได้

ภาพ 4 : แสดงจำนวนของผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งระยะสุดท้ายที่ขอพึ่งพิงวัดจอมทอง

ที่มา : ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์ และคณะ, 2564 : 11

อนึ่งการทำวิจัยเพื่อพิสูจน์ผลเชิงประจักษ์ของการใช้กัญชาบริหารสุขภาพและรักษาโรคด้วยวิถีไทยนั้น เป็นไปได้ยากด้วยข้อจำกัดของกฎหมาย สถานการณ์การการใช้กัญชาในประเทศไทย จึงมีแต่การรายงานแบบไม่เป็นทางการ และการบอกต่อ ซึ่งผู้เขียนหวังว่า หลังจากมีการผ่อนปรนด้านกฎหมายแล้ว ประเทศไทยจะมีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกัญชามากขึ้น ตั้งแต่ต้นน้ำ คือการวิจัยด้านสายพันธุ์ การเพาะปลูกบำรุงรักษาการเก็บเกี่ยวกลางน้ำ ได้แก่ วิธีการสกัดสารเคมีในพืชกัญชาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่นำมาทำเป็นยา เป็นอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ส่วนปลายน้ำ ได้แก่ การวิจัยเพื่อพิสูจน์ผลของการนำกัญชามาใช้เพื่อรักษาโรคและบริหารสุขภาพ

9. ชื่อเสียงของกัญชาไทย

กัญชาไทยในอดีต เป็นพืชส่งออกที่ได้รับความนิยมมาก ในนามไทยสติค (Thai stick) โดยนำกัญชามา ม้วนเป็นแท่ง (Stick) และส่งออกตามความต้องการของต่างประเทศต่อมาเมื่อ การนำเข้า ส่งออกได้ถูกห้าม โดยองค์การสหประชาชาติและมีกฎหมายควบคุมเคร่งครัดมากดังกล่าวมาแล้ว กัญชาไทยก็ยุติการปลูก และการเป็นพืชเศรษฐกิจในทันที มีสถานะเป็นพืชต้องห้าม เป็นยาเสพติดที่เลวร้าย ในจิตสำนึกของสังคมไทยมากกว่าครึ่ง ศตวรรษ

ภาพ 5 : ภาพอากรฝืนในการส่งออกกัญชาและการม้วนในแท่งไม้ของกัญชาในอดีต ซึ่งเรียกว่า Thai Stick

ที่มา : ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์, 2565 : 143

กัญชาทางกระรอกภูพาน เป็นสายพันธุ์กัญชาไทยที่มีชื่อเสียงที่สุดในคัมภีร์การแพทย์ระบุไว้ชัดเจนว่า ถ้าจะรักษาโรคมะเร็ง ต้องเป็น “พันธุ์ทางกระรอกภูพาน” ที่มีการปลูกที่เทือกเขาภูพาน จังหวัดสกลนคร ด้านหนองหานหลวงซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก (มิใช่ฝั่งด้านจังหวัดกาฬสินธุ์) ซึ่งจะได้รับแดดในตอนเช้า รับน้ำค้างยามหัวค่ำ เท่านั้นและการนำมาใช้จะให้ที่ดีที่สุดต้องเป็นการใช้ใบ “เพสลาด” (ใบกึ่งแก่กึ่งอ่อน มี 7 แฉก) ซึ่งจะมีอยู่บางพื้นที่เท่านั้น ในตำรับยาไทยกว่า 10 ตำรับจะใช้ กัญชาสดในการปรุงยา และเป็นการปรุงยาเฉพาะตัวบุคคล (Special Access Scheme : SAS) ซึ่งเป็นจุดเด่นทางการแพทย์แผนไทย และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ต่างประเทศ เช่น อิสราเอล แม้นำกัญชาไทยไปปลูก 40 ปี อังกฤษและสเปน นำไปปลูกกว่า 20 ปี เพื่อวิจัยรักษาโรคมะเร็ง แต่ไม่สามารถรักษาใช้ได้ผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะใช้ใบกัญชาแห้งที่ทุกคนมักเข้าใจผิดว่าใช้ทำยาได้ดีกว่าใช้กัญชาสด (ในทางปฏิบัติ กัญชาแห้ง จะใช้เป็นกัญชาสุบมากกว่า) การใช้รากทำยา ก็ต้องปลูกในถุงให้รากแทงออกมา ทำยา รักษาโรคใช้ในเด็ก ชื่อยา “ไฟอาวุธ” ส่วนกัญชาที่เริ่มออกดอกอ่อน จะเรียกว่า “ไล่ปลาช่อน” ใช้ทำยา ชื่อยา “พรหมพักตร์” หากนำใบแก่ของกัญชานำไปคั่ว (เรียกว่าสะตุทำลายพิษ) แล้วไปชงเป็นชาดื่มได้หรือนำไปเป็นเครื่องยาในตำรับยา “ทพยาธิคุณ” ได้ดี ในดอกกัญชาแก่ เมื่อมีตุ่มน้ำใสสีน้ำตาลขุ่นเรียกว่า เรซิน (Resin) เกินกว่า ร้อยละ 20ของช่อดอกแล้วเป็นเวลาที่เหมาะสมในการตัดดอก (การตัดดอก ควรตัดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น) แล้วเอาไปปั่นเป็นน้ำสดเพื่อไปหุงกับน้ำมันงาจะได้ยาที่มีบันทึกไว้ที่วัดโพธิ์ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 เรียกชื่อยาตำรับนี้ว่า “ยาสนั่นไตรภพ” ใช้รักษาโรคมะเร็งตับ (สมนึก ศิริพานทอง, 2559 – 2563)

10. กัญชากับการรักษาจิตวิญญาณ

มีความเชื่อว่ากัญชาคือพืชศักดิ์สิทธิ์ ปรับจิตวิญญาณให้เข้าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ ก่อนคริสตกาลกว่า 2,500 ปี คนเผ่าไซเทียน (Scythians) ผู้เร่ร่อนบนหลังม้าบริเวณประเทศฮังการี มองโกเลีย สิบสานวัฒนธรรมผสมของกรีก จีน อินเดีย พบหลักฐานว่ามีพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องการใช้กัญชาในภูมิปัญญาตะวันออก (Eastern Wisdom) ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณในอดีตกว่า 5,000 ปี ที่ผ่านมากเคยรุ่งเรืองมาก เมื่อมีความเจริญทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมประจักษ์ จึงเป็น สิ่งที่น่าเชื่อถือมากกว่านามธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ในปัจจุบันพบว่าการศึกษาวิทยาศาสตร์ทางจิตกลับเป็นที่สนใจในหลายประเทศและทุกศาสนาต่างสนใจในการปฏิบัติสมาธิจิต (Meditation) ที่เป็นการรู้เฉพาะตน (ปัจเจกตั้ง) จากจิตที่นิ่งสงบส่งผลให้เกิดพลัง แห่งปัญญา (Power of wisdom) มีอำนาจในการดลบันดาลที่ลึกลับ ไร้ขอบเขต (ศิริกาญจน์ วรเพียร, 2533) การรับรู้ที่ว่ากัญชามีฤทธิ์ต่อจิตประสาท (Psychoactive) จึงเป็นผลให้เชื่อว่ากัญชาคือพืชศักดิ์สิทธิ์ ชักนำจิตวิญญาณไปพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเชื่อมโยงหลักปฏิบัติในสมาธิจิตของทุกศาสนา จึงเป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ให้ประจักษ์ได้ ดังสังฆกรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“นาห์ ภิกขเว โลกเกน วิวาทมิ” ความสรุปว่า พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างเป็นธรรมวาทีที่กล่าวถึงสังฆกรรมความจริงด้วยกัน จึงไม่มีอะไรที่จะต้องขัดแย้งกัน (พระธรรมโกศาจารย์, 2558) ดังนั้น ในจักรวาลพืชบางชนิด เช่น กัญชาจึงเป็นนามธรรมแต่สัมผัสได้ในวงค์จิต เชื่อว่าสามารถสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ นับเป็นพืชอัจฉริยะ (Plants Intelligence) การศึกษา วิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางจิตวิญญาณที่เป็นกระแสต้นตัวไปทั่วโลก ดังนั้นเมื่อกัญชามีสรรพคุณดังที่กล่าวมานี้ผู้เขียนจึงคาดหวังไปถึงการใช้ที่นอกจากจะบริหารสุขภาพและรักษาโรคแล้ว หากการพยาบาลดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายใกล้สิ้นลม หากมีความทุกข์จากการเจ็บปวดหรือมีจิตที่เศร้าหมอง การดูแลแบบประคับประคอง (Palliative care) ให้คลายความเจ็บปวดทรมานทางกาย และการกล่อม จิตวิญญาณให้มีความสุขสงบด้วยสรรพคุณสรรพคุณของกัญชาได้จะเป็นเรื่องที่ทรงคุณประโยชน์ต่อชีวิต รวมถึงการการุณยฆาต (Euthanasia) ที่กฎหมายอาจเปิดทางให้การแพทย์ก็จะสามารถยุติชีวิตที่ทรมานของผู้ป่วยได้ พร้อมการดูแลองค์รวมของชีวิตให้ครบถึงการส่งจิตจิตวิญญาณของผู้ป่วย สู่ภพภูมิที่ดีได้ดียิ่งขึ้นได้ ย่อมจะเป็นบุญกุศลมหาศาลอย่างแน่นอน

11. บทสรุป

การเวียนว่ายในสังสารวัฏ การแก่ชรา การเจ็บป่วยและการตาย เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้มนุษย์แสวงหาการรักษาสุขภาพ ชะลอวัย รักษาการป่วย และการนำสู่การตายอย่างปกติสุข การเจ็บป่วยที่ทำให้ทุกข์ทรมานและยากต่อการรักษาคือโรคมะเร็ง และเมื่อการดำเนินโรคถึงสิ้นสุดการรักษาอยู่ในระยะของการรอความตายแล้ว การรักษาด้วยกัญชาจะเป็นทางเลือกสุดท้ายที่ผู้ป่วยทุกคน ควรมิลิทธิเลือกได้ บทความนี้แสดงถึงกลไกของโรคมะเร็ง และสรรพคุณของพืชกัญชาที่สามารถนำมาซ่อมแซม ปรับสภาพ แก้ไขการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งและโรคต่าง ๆ ได้ พร้อมการที่มีฤทธิ์ต่อจิตประสาทที่สามารถใช้กล่อมเกลาจิตวิญญาณได้ เมื่อการสืบค้นทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถรู้จักรหัสอีกหลายร้อยตัวในพืชกัญชา ทำให้กัญชายังได้ชื่อว่าเป็นพืชวิเศษ (Magic Plant) ที่

รักษาได้หลายโรคที่บางโรคจะยังไม่ทราบกลไกทางเภสัชจลศาสตร์ อย่างไรก็ตามภายใต้อุปสรรคทางสังคมที่ยังไม่มีการยอมรับและมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ให้ใช้ประโยชน์กัญชาได้ด้วยความปลอดภัยทางการแพทย์และด้วยหลักความพอดีเฉกเช่น ทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทาของพุทธศาสนา เนื่องจากการใช้กัญชาที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป มีข้อพิสูจน์แล้วว่า ย่อมไม่เกิดผลดี ต่อผลการรักษาหรือการบริหารสุขภาพทางการแพทย์ ที่ ณ วันนี้จะต้องรวมถึงการบำบัดจิตวิญญาณเพื่อการส่งผ่านการเปลี่ยนภพชาติก่อนสิ้นชีวิตของมนุษย์ชาติด้วย

12. เอกสารอ้างอิง

- อุบล มณีกุล. (2541). *ตำราแพทย์แผนไทยโบราณทั่วไป : สาขาเภสัชกรรม*. กรุงเทพฯ : กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
- ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ชวลิต และวิเชียร จีรวงส์, คำอธิบายตำราพระโอสถ พระนารายณ์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราช. 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542
- ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์. (2562). *เอกสารประกอบสารสัมมนาวิชาการ “พันธบูรีรัมย์”* ในมหกรรมงานกัญชาโลกครั้งที่ 1 จังหวัดบุรีรัมย์. 19 – 21 เมษายน.
- ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์. (2565). *กัญชา “ยาวิเศษ” ของโลก*, กรุงเทพฯ : บริษัท พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนติ้งส์ จำกัด
- พระธรรมโกศาจารย์. (2528). *“พระพุทธศาสนากับทฤษฎีควอนตัม : ความเหมือนที่แตกต่าง”*. บทความวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ออนไลน์. แหล่งที่มา : www.mcu.ac.th.
- ลุงตู่ : บัณฑูร นิยมภา. (2563). *ตำนานบิดากัญชาไทย, ครอบครัวนิยมภา*. เชียงใหม่, โรงพิมพ์ มายด์ รีพับ บล็อก ในบริษัท แฮปปี้ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด
- ศิริกาญจน์ วรเพ็ชร. (2533). *พระพุทธเจ้ารักษา พระศิวะบำบัด*. สถาบันสหวิทยาการแห่งการบำบัดรักษาและภูมิปัญญา ตะวันออก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยภัทรพรีนติ้ง.
- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2561). *“การวิจัยกัญชาทางการแพทย์” การแพทย์แคนนาบินอยด์และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 2*. สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 2, นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์ อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2561). *“cbd กัญชาทางการแพทย์”*, การแพทย์แคนนาบินอยด์และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 3. สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2561). *“palliative care and medical cannabis in thai traditional medicine”*. การแพทย์แคนนาบินอยด์และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 4, สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย

- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2561). “*potent cannabinoids : thc+cbd กัญชาทางการแพทย์*”, การแพทย์แคนนาบินอยด์ และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 6, สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2562). “*cannabis drugs for patient treatments*”, การแพทย์แคนนาบินอยด์ และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 11, สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- อรพรรณ เมธาติลกกุล (บรรณาธิการ). (2562). “*การใช้ยากัญชารักษามะเร็งผู้ป่วยแผนปัจจุบันและแผนไทย*”, การแพทย์แคนนาบินอยด์ และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 11, สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย นนทบุรี : โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- อิสระ เจียวิริยบุญญาและคณะ. (2562). *Concurrent cannabinoid therapy “กัญชาช่วยรักษามะเร็ง”*, สำนักพิมพ์มายด์รีพับลิก, สมุทรปราการ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบูรณ คอมพิวเตอร์การพิมพ์.
- Narongvit Thichaluck at all. (2021). “*The Effectiveness of cannabis used in Thai Traditional way on the Palliative care patients in Thailand*”. Proceedings of the Cannabis Science and Social Sustainability International. Conference at 333 Moo4 Chompuu, A Saraphi District, Chiang Mai, Thailand, 16 April 2021, The Association of Researchs of Thailand, www.ar.or.th ”

การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9
Administration of Students Supporting System for Developing the
Quality of Life for Students in Secondary Schools Under Secondary
Educational Service Area Office Area 9

นฤนาถ วิศิษฏ์อนุพงษ์¹ ไตรรัตน์ สิทธิพิบูล² จีรัฎฐ์ สินธุอารีย์³

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹

อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม² อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม นักวิชาการอิสระ³

Narunat Wisitanuphong¹ Tirrat Sithithul² Jeerath Sintuaree³

Master's degree students Field of Study: Educational Administration Siam Technology
College¹ Advisor Master of Education Program Field of Study Educational Administration
Siam Technology College² Co-advisor independent academic³

บทคัดย่อ

การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 2) เปรียบเทียบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์การทำงานของผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษา และครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสุ่มแบบเจาะจง และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 40 คน ครูที่ปรึกษา จำนวน 120 คน และครูที่รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 80 คน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 รวมทั้งสิ้นจำนวน 240 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าเอฟ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการส่งต่อ ตามลำดับ

2. ผู้บริหารและครูของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ที่มีตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีระดับการดำเนินงานในส่วนของการบริหารระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า (1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูควรติดตามดูแลและรู้จักนักเรียนอย่างใกล้ชิด ควรติดตามการเก็บ รวบรวมข้อมูลนักเรียนอย่างจริงจังเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ควรได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชนและ ผู้ปกครอง ควรทำเป็นแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะ ครูที่ปรึกษาควรสร้างความ คำนึงเคยกับผู้ปกครองให้มากขึ้น สนับสนุนทุนการศึกษาให้นักเรียน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้ สามารถคิดเป็น แก้ปัญหาได้ และควรวางแผนการดำเนินการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง (2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ข้อมูลของนักเรียนควรครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถคัดกรองนักเรียนได้อย่างมี คุณภาพ ครูมีการปรับปรุงข้อมูลของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ครูและผู้บริหารควรจัดทำเครื่องมือ นวัตกรรม เพิ่มแบบประเมินนักเรียนให้มีความหลากหลาย มีการส่งต่อข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลให้กับครูที่ ปรึกษา และนำไปโปรแกรมสำเร็จรูป โปรแกรมประเมินพฤติกรรมนักเรียนเข้ามาใช้เพื่อความสะดวกในการเก็บ ข้อมูล (3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมและต่อเนื่อง มี การสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในหลาย ๆ ด้าน มีความหลากหลายให้เหมาะสมกับนักเรียน ขอความร่วมมือ ผู้ปกครองในการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนร่วมกับโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางระบบการดำเนินงานให้เข้ม แข็งและมีความสามัคคีกัน และควรประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมและ พัฒนานักเรียน (4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูควรมีการติดตามบันทึกผลการช่วยเหลือเพื่อแก้ไข ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการให้ข้อมูลที่เป็นความจริง ควร แก้ปัญหาด้วยความเข้าใจเพื่อให้นักเรียนไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ครูควรสร้างความไว้วางใจกับนักเรียน ทุกฝ่ายที่รับผิดชอบต้องช่วยกันดูแลไม่ควรปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบโดยลำพัง และ โรงเรียนควรให้คำปรึกษาแนะนำเบื้องต้นแก่นักเรียน และ(5) ด้านการส่งต่อ หลังจากดำเนินกิจกรรมควร สรุปผล ติดตามประเมินผล รายงานให้ผู้บังคับบัญชารับทราบ เพื่อนำมาปรับปรุงและนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรตรวจสอบ และศึกษาข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่จะส่งต่อนักเรียนให้ละเอียดและ รอบคอบ โรงเรียนควรติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่ส่งต่อนักเรียนอย่างใกล้ชิดและ รายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ควรชี้แจงให้ผู้ปกครองรับทราบและเข้าใจกรณีส่งต่อนักเรียน ผู้บริหาร ควรติดตามด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับ ผู้ปกครองและนักเรียนถึง การแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร และควรเก็บข้อมูลการส่งต่อนักเรียนเป็น ความลับ

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, การระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9

Abstract

The objectives of this research were 1) to examine the management of secondary school student assistance systems. Dvaravati Group is part of the Office of Secondary Education Service Area, District 9, Suphanburi Province. 2) to compare the administration of the student support system of secondary schools under the supervision of the Office of Secondary Education Service Area, District 9, Suphanburi Province, Dvaravati Group, classified by position and work experience; and 3) Research the guidelines for the development of the student support system's administrative system. Purposive sampling was used in this study's sample group. And, using Craigie and Morgan's ready-made tables, determine the sample size, which is 40 school administrators, 120 teachers, and 80 teachers in charge of the student support system of schools under the office. Secondary Education Area, District 9, Suphan Buri Province, Dvaravati Group, 240 people in total. The research tool was a questionnaire. The following statistics were used in data analysis: percentage (%), mean (\bar{x}), standard deviation (S.D.), and t-test. The finding of the research was as follow:

1. The administration of the student caring system of school overall was rated at a high level. In descending order as follow: in the aspect of student promotion and development, in the aspect of student screening, in the aspect of recognizing individual students, in the aspect of prevention and troubleshooting, and the aspect of student transfer, respectively.

2. The findings of a comparison of secondary school administration of the student support system the overall picture was not different under the Office of Secondary Education Service Area 9, which was classified by position and work experience.

3. According to the guidelines for the development of the Secondary school administration of student support systems Service, it was found that, on the recognition of individual students, the schools had systematic data collection. For the student screening aspect, the schools analyzed students' data from systematic data collection. For the prevention and resolution aspect, the schools intensively took care of risk and problem students. When considering the promotion and development of students, school activities to promote and develop students were in accordance with school policy. Finally, for the student transfer aspect, the transferred students received accurate and prompt assistance.

Keywords : Office of Administration, Student Support System, Secondary Education Service Area 9

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการสื่อสาร และเทคโนโลยี นอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็มีปรากฏด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจปัญหาการระบาดของสิ่งเสพติด รวมถึงปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ และความเครียด ส่งผลเสียแก่สุขภาพกายและสุขภาพจิต ซึ่งนพ.เกียรติภูมิ วงศ์รจิต อธิบดีกรมสุขภาพจิต ได้กล่าวว่า สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นมากมาย ความเร่งรีบมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิต การเรียน การทำงาน เศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียด หากความเครียดที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับที่มากจนเกินไปย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของบุคคล โดยเฉพาะวัยรุ่น ซึ่งถือเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ และอารมณ์เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงกล่าวได้ว่า วัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2564)

นพ.เกียรติภูมิ วงศ์รจิต (กรมสุขภาพจิต, 2564) ยังกล่าวต่อว่า ปัจจุบันภาวะเครียดในกลุ่มวัยรุ่นมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการให้บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพจิตทางโทรศัพท์สายด่วนสุขภาพจิต 1323 ในปีงบประมาณ 2562 จากสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ พบว่า มีวัยรุ่นโทรเข้ามาขอรับบริการปรึกษาในเรื่องความเครียดสูงสุด โดยกลุ่มของวัยรุ่น อายุ 11-19 ปี โทรเข้ามาขอรับบริการปรึกษาสายด่วนสุขภาพจิต ประมาณ 10,000 สาย ซึ่งปัญหาสุขภาพจิตที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรกสำหรับวัยรุ่น ได้แก่ อันดับที่ 1 ความเครียด/วิตกกังวล ร้อยละ 51.36 อันดับที่ 2 ปัญหาความรัก ร้อยละ 21.39 และอันดับที่ 3 ซึมเศร้า ร้อยละ 9.82 ซึ่งสอดคล้องกับนายสุเทพ ชิตยวงษ์ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) ที่กล่าวว่า เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มต้องการความช่วยเหลือด้านสุขภาพจิตมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตในส่วนของผลการให้บริการสายด่วนสุขภาพจิตพบว่า กลุ่มเยาวชนโทรเข้ามาปรึกษาปัญหาสุขภาพจิต โดยในช่วง 6 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2562 พบว่า 1 ใน 3 ของผู้ที่โทรเข้ามาปรึกษาทั้งหมด เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุ 11-25 ปี และ 5 อันดับปัญหาที่พบมาก คือ ความเครียด หรือความวิตกกังวล ปัญหาจิตเวช ปัญหาความรัก ปัญหาซึมเศร้า และปัญหาครอบครัว ที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือเหตุการณ์ที่เป็นอันตราย (กรมสุขภาพจิต, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม มีหน้าที่ดูแลเด็กนักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กนักเรียนจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาตามศักยภาพ และการปกป้องคุ้มครองให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีแนวทางการปฏิบัติการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตามปณิธานที่ตั้งไว้ว่า “เราจะไม่ทิ้งเด็กแม่แต่คนเดียวไว้เบื้องหลัง” (ศิริพร ขุนภักดี, 2564, คำนำ) ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นพบว่าวิกฤตการณ์เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาและสภาพแวดล้อมบริบทต่าง ๆ ใน สังคม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยเสี่ยงจากสภาพครอบครัวที่เป็นครอบครัวแตกแยก นิยมใช้ความรุนแรง ปล่อยปละละเลย ปัจจัยเสี่ยงจากโรงเรียนที่ขาดความเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง ขาดการจัดการที่เหมาะสมต่อการพิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองและให้การดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม ปัจจัยเสี่ยงจากชุมชนและสังคมที่อ่อนแอ

จากสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่กล่าวมา จึงจำเป็นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จะต้องหามาตรการและแนวทางการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทันท่วงที มีประสิทธิภาพปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรม จึงได้มอบนโยบายให้ทุกสถานศึกษาในสังกัด ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา โดยมีผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานคือ 1) ปรับเปลี่ยนบทบาทและเจตคติของผู้บริหารและครูให้ส่งเสริมดูแลพัฒนานักเรียนทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม 2) วางระบบที่จะสร้างความมั่นใจว่านักเรียนทุกคนมีครูอาจารย์อย่างน้อยหนึ่งคนที่จะคอยดูแลทุกข์สุขอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง 3) สนับสนุนให้ครูอาจารย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง เพื่อให้บ้าน โรงเรียน และชุมชน เชื่อมประสานและรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ช่วยกันเฝ้าระวังดูแลช่วยเหลือนักเรียน 4) ประสานสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ชุมชน และ ผู้ชำนาญในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้มีการส่งต่อและรับช่วงการแก้ไข ส่งเสริมพัฒนานักเรียนและเยาวชนในรูปแบบสหวิทยาการ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงมีคุณค่าและจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับนักเรียนอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และยั่งยืน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9, 2562)

จากสภาพข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้นสถานศึกษาทุกแห่งรับนโยบายมาดำเนินการตามสภาพและบริบทของสถานศึกษา ซึ่งมีสถานศึกษาบางแห่งดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา แต่ก็มีสถานศึกษาหลายแห่งที่ดำเนินการแล้วยังไม่บรรลุตามเป้าหมายและสำเร็จ จตามนโยบาย (เทิดศักดิ์ ยะยอ, 2562, น.2) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จึงมีความสนใจศึกษาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ซึ่งผลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์การทำงานของผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษา และครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 10 โรงเรียน จำนวน 627 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 45 คน 2) ครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 100 คน และ 3) ครูที่ปรึกษา จำนวน 482 คน

2. ตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จำนวน 240 คน แบ่งเป็นผู้บริหารจำนวน 40 คน ครูที่ปรึกษา จำนวน 120 คน และครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 80 คน โดยผู้วิจัยหาขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970, pp. 607-610) หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อกำหนดสัดส่วนของแต่ละโรงเรียน

5. ตัวแปรที่วิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา

- การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยใช้แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2564) มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) ด้านการส่งต่อ

- แนวทางการพัฒนาระบบการบริหารของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยใช้แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2564) มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) ด้านการส่งต่อ

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ เพื่อใช้สอบถามการดำเนินงานการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบเลือกตอบได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยแต่ละข้อมีลักษณะเป็นแบบการหามาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ ใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากรและประสบการณ์การทำงาน ด้วยการทดสอบค่า F-test (One - way ANOVA)
4. การวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด แนวทางการบริหารของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

8. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

- 1.การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการส่งต่อ ตามลำดับ
- 2.ผู้บริหารและครูของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ที่มีตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีระดับการดำเนินงานในส่วนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน
- 3.แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า (1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูควรติดตามดูแลและรู้จักนักเรียนอย่างใกล้ชิด ควรติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนอย่างจริงจังเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ควรได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชนและผู้ปกครอง ควรทำเป็นแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะ ครูที่ปรึกษาควรสร้างความคุ้นเคยกับผู้ปกครองให้มากขึ้น สนับสนุนทุนการศึกษาให้นักเรียน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้สามารถคิดเป็น แก้ปัญหาได้ และควรวางแผนการดำเนินการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง (2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ข้อมูลของนักเรียนควรครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถคัดกรองนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ ครูมีการปรับปรุงข้อมูลของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ครูและผู้บริหารควรจัดทำเครื่องมือ นวัตกรรม เพิ่มแบบประเมินนักเรียนให้มี

ความหลากหลาย มีการส่งต่อข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลให้กับครูที่ปรึกษา และนำโปรแกรมสำเร็จรูป โปรแกรมประเมินพฤติกรรมนักเรียนเข้ามาใช้เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล (3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมและต่อเนื่อง มีการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในหลาย ๆ ด้าน มีความหลากหลายให้เหมาะสมกับนักเรียน ขอความร่วมมือผู้ปกครองในการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนร่วมกับโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางระบบการดำเนินงานให้เข้มแข็งและมีความสามัคคีกัน และควรประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก (4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูควรติดตามบันทึกผลการช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการให้ข้อมูลที่เป็นความจริง ควรแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจเพื่อให้นักเรียนไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ครูควรสร้างความเป็นกันเองและความไว้วางใจกับนักเรียน ทุกฝ่ายที่รับผิดชอบต้องช่วยกันดูแลไม่ควรปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบโดยลำพัง และ โรงเรียนควรให้คำปรึกษาแนะนำเบื้องต้นแก่นักเรียน และ(5) ด้านการส่งต่อ หลังจากดำเนินกิจกรรมควรสรุปผล ติดตามประเมินผล รายงานให้ผู้บังคับบัญชารับทราบ เพื่อนำมาปรับปรุงและนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรตรวจสอบ และศึกษาข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่จะส่งต่อให้นักเรียนให้ละเอียดและรอบคอบ โรงเรียนควรติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่ส่งต่อให้นักเรียนอย่างใกล้ชิดและรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ควรชี้แจงให้ผู้ปกครองรับทราบและเข้าใจกรณีส่งต่อให้นักเรียน ผู้บริหารควรติดตามด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองและนักเรียนถึง การแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร และควรเก็บข้อมูลการส่งต่อให้นักเรียนเป็นความลับ

9. อภิปรายผล

1. จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า ภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการส่งต่อ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ตระหนักถึงความสำคัญในการนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อช่วยในการพัฒนานักเรียนให้มีชีวิตที่มีความสุข มีคุณภาพชีวิตทางที่ดี พัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ต้องได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนค่อนข้างมาก โดยการกำหนดนโยบายการช่วยเหลือดูแลนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางการให้กับบุคลากรในโรงเรียนรับทราบอย่างเป็นทางการและทั่วถึง อีกทั้งประสานขอความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลในชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในการร่วมมือกันพัฒนานักเรียนตามอย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ อีกทั้งยังดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและพระราชบัญญัติ คุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 หมวด 7 มาตรา 63 ที่ให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกแห่ง ต้องจัดให้มี

ระบบงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนและจัดกิจกรรมแนะแนว ให้คำปรึกษา และการฝึกอบรมแก่นักเรียน เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและความปลอดภัย ซึ่งสามารถอภิปรายผลเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 9 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการวางแผนในการรู้จักนักเรียน โดยให้ครูที่ปรึกษาออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนอย่างเป็นระบบ ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนได้มีการวางแผนงานในการดำเนินการด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการออกเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อทำความรู้จักกับนักเรียนและครอบครัว รวมถึงศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยดำเนินการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ ดังนี้ ข้อมูลประวัติส่วนตัว ข้อมูลด้านสุขภาพ และ ข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียน ซึ่งเครื่องมือหรือแบบประเมินนี้จะช่วยให้เข้าใจนักเรียนได้มากขึ้น มีการรายงานผล ประเมินผลการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การคัดกรองนักเรียนได้อย่างถูกต้อง นำไปใช้ให้เกิดการพัฒนา และพัฒนานักเรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข ปลอดภัยจากสารเสพติดต่าง ๆ และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมได้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริมาภรณ์ สนธิ (2560, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุภัสสร สุริยะ (2562, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการคัดกรองนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการวางแผนคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีการบันทึกและรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล รายห้องและระดับชั้น ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ เป็นเพราะโรงเรียนได้มีการวางแผนด้านการคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ เป็นไปตามเกณฑ์การคัดกรองนักเรียน โดยการใช้แบบประเมิน (SDQ) ในการคัดกรองนักเรียน และพิจารณาข้อมูลด้านต่าง ๆ ของนักเรียนเพื่อกำหนดเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน ข้อมูลที่ได้ไปจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล และนำไปใช้อย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ สุภัสสร สุริยะ (2562, บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการส่งเสริมนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีการวางแผนด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง ให้นักเรียนทุกคนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง โดยการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ตามความสามารถและความสนใจของนักเรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษา เช่น กิจกรรมประชุมผู้ปกครอง กิจกรรมสร้างเสริมทักษะในการดำรงชีวิต กิจกรรมโฮมรูม ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนานักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ได้มีการรายงานและประเมินผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนต่อไป

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปราณี เตยอ่อน (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัด เจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน โดยด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธนิศา ศุภรสุนด์ (2562, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีการประชุมวางแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหา และรายงานผลการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้บริหารและครูมีความตระหนักและเห็นคุณค่าในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความเข้าใจในปัญหาของนักเรียนแต่ละคนอย่างแท้จริง มีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาอย่างใกล้ชิดและจริงจัง โดยการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียนหรือการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งติดตามดูแลช่วยเหลือ โดยอาศัยการประสานงานขอความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน นอกจากนี้สถานศึกษายังมีการรายงานผลและประเมินผลด้านการป้องกันและแก้ปัญหานักเรียนเพื่อนำไปสู่รับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัสสร สุริยะ (2562, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการส่งต่อ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนที่มีปัญหา ส่งต่อและบันทึกผลการส่งต่อไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน และผู้เชี่ยวชาญภายนอก รายงานผลความช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนได้มีการวางแผนด้านการส่งต่อนักเรียน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนกลุ่มที่มีปัญหา หรือกลุ่มเสี่ยงที่จะมีปัญหา เพื่อส่งต่อไปรับการช่วยเหลือ โดยมีขั้นตอนการส่งต่อนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยการดำเนินการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งนักเรียนที่ส่งต่อจะได้รับการช่วยเหลือที่ถูกต้องและรวดเร็ว โดยมีการติดตามผลการส่งต่อนักเรียนอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะต้องบันทึกผลการช่วยเหลือการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา และ สรุปผลการส่งต่อนักเรียนไว้เป็นหลักฐานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภัสสร สุริยะ (2562, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์การทำงาน พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ตำแหน่งผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเปรียบเทียบภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน การดำเนินงานระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงาน 1-10 ปี 11-20 ปี และ 21 ปีขึ้นไป มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เปรียบเทียบภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกคนและให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นให้โรงเรียนพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและมีความเป็นเลิศทางวิชาการเป็นที่ยอมรับของสังคม โรงเรียนทุกแห่งจึงให้ความสำคัญกับการจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นอย่างมาก ดำเนินงานตามขั้นตอน โดยเริ่มจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล กำหนดให้ครูที่ปรึกษาทุกระดับชั้นต้องมีระเบียบสนทนากับนักเรียนทุกคน เพื่อทราบประวัติ และข้อมูลที่เป็นของนักเรียน โดยให้นักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล มีการคัดกรองนักเรียนทุกคน เช่น มีการตรวจสอบสุขภาพนักเรียนตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนจัดส่งเสริมนักเรียนทั้งในด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความรู้ ความสามารถ กำหนดนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหา ในการดำเนินการจะมีขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นแนวปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้บริหารได้จัดให้มีการประชุมชี้แจงให้กับครูและบุคลากรทุกคนรับทราบเพื่อให้การดำเนินงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ได้มีการนิเทศติดตามการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจรงค์ เทียงศรีเกลี้ยง (2564, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็น ของครูเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สหวิทยาเขตวิภาวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 กรุงเทพมหานคร พบว่าการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สหวิทยาเขตวิภาวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 กรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่าครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. การวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 สามารถวิเคราะห์เป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบว่า ควรติดตามดูแลรู้จักนักเรียนอย่างใกล้ชิด ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนอย่างจริงจังเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ควรได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชนและผู้ปกครอง ควรทำเป็นแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะ ครูที่ปรึกษาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ปกครองให้มากขึ้น สนับสนุนทุนการศึกษาให้นักเรียน จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้สามารถคิดเป็นแก้ปัญหาได้ ควรวางแผนการดำเนินการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญเนตร มูลทองจาด (2564, น.76) ที่ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดอุดมรังสี พบว่า ด้านการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ควรจัดให้มีการวางแผนการเยี่ยมบ้าน อาจกำหนดเยี่ยมบ้านปีการศึกษาละ 2 ครั้ง เพื่อเป็นการปรับปรุงข้อมูลของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ นอกจากนี้ครูประจำชั้นและ ครูประจำวิชา ควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลนักเรียน จะได้ทราบข้อมูลนักเรียนมากยิ่งขึ้น

ด้านการคัดกรองนักเรียน พบว่า ข้อมูลของนักเรียนควรครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถคัดกรองนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ ครูมีการปรับปรุงข้อมูลของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ครูและผู้บริหารควรจัดทำเครื่องมือ นวัตกรรม เพิ่มแบบประเมินนักเรียนให้มีความหลากหลาย มีการส่งต่อข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลให้กับครูที่ปรึกษา และนำโปรแกรมสำเร็จรูป โปรแกรมประเมินพฤติกรรมนักเรียนเข้ามาใช้เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญเนตร มูลทองจาด (2564, น.77) ที่ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดอุดมรังสี พบว่า ผู้บริหารควรกำหนดหลักการในการคัดกรอง นักเรียนให้กับครู เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางเดียวกัน เพิ่มแบบประเมินนักเรียนให้มีความหลากหลายและมีคุณภาพ ผู้บริหารควรจัดให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมและแบ่งกลุ่มนักเรียนตามความถนัดเพื่อสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และมีการจัดทำแบบบันทึกพฤติกรรมสำหรับนักเรียนกรณีที่มีปัญหา

ด้านการส่งเสริมนักเรียน พบว่า มีการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในหลาย ๆ ด้าน มีความหลากหลายให้เหมาะสมกับนักเรียน โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมและต่อเนื่อง ขอความร่วมมือผู้ปกครองในการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนร่วมกับโรงเรียน ควรวางระบบการดำเนินงานให้เข้มแข็งและมีความสามัคคีกัน และควรประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิตา พงษ์สวัสดิ์ (2561, น.68) ที่ศึกษาเรื่องการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน พบว่า การสื่อสารของทางโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรีกับผู้ปกครองมีความเข้าใจและความร่วมมือค่อนข้างน้อย จึงควรมีการดำเนินการคือ ควรชี้แจงให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาความสามารถ และการสร้างคุณค่าให้ผู้เรียน โรงเรียนควรเพิ่มความสำคัญโดยให้ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษา สรรวจความต้องการในการจัดกิจกรรมของนักเรียน

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา พบว่า ครูควรมีการติดตามบันทึกผลการช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการให้ข้อมูลที่ เป็นความจริง ควรแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจเพื่อให้นักเรียนไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ครูควรสร้างความเป็นกันเองและความไว้วางใจกับนักเรียนทุกฝ่ายที่รับผิดชอบต้องช่วยกันดูแลไม่ควรปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบโดยลำพัง และ โรงเรียนควรให้คำปรึกษาแนะนำเบื้องต้นแก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ปราณี เทยอ่อน (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) พบว่า ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาได้ให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและช่วยเหลือทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลย

ด้านการส่งต่อ พบว่า หลังจากดำเนินกิจกรรมควรสรุปผล ติดตามประเมินผล รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เพื่อนำมาปรับปรุงและนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรตรวจสอบ และศึกษาข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่จะส่งต่อนักเรียนให้ละเอียดและรอบคอบ โรงเรียนควรติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่ส่งต่อนักเรียนอย่างใกล้ชิดและรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ควรชี้แจงให้ผู้ปกครองรับทราบและเข้าใจกรณีส่งต่อนักเรียน ผู้บริหารควรติดตามด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองและนักเรียนถึง การแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร และควรเก็บข้อมูลการส่งต่อนักเรียนเป็นความลับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราณี เทยอ่อน (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว

(สาครกิจโกศล) ด้านการส่งต่อนักเรียน พบว่า ควรอบรมให้ครูและบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ต่อการส่งต่อนักเรียนและชี้แจงให้กับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการส่งต่อนักเรียน

10. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูควรมีการบันทึกและรายงานผลการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล

1.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน ครูควรมีการคัดกรองนักเรียนเป็นแยกกลุ่ม เป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา เป็นห้องเรียนและระดับชั้นเรียน

1.3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน ครูควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

1.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ผู้บริหาร และครูควรมีการประชุมและวางแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

1.5 ด้านการส่งต่อ ครูควรมีการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเมื่อโรงเรียนไม่สามารถแก้ปัญหาได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานักเรียนในกลุ่มเสี่ยงและนักเรียนกลุ่มมีปัญหาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9

11. เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2564). *คู่มือวิทยาการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3-ช่วงชั้นที่ 4*

(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6). กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมสุขภาพเยาวชนผ่านศึก.

กรมสุขภาพจิต. (2564). *ปัญหาสุขภาพจิตวัยรุ่น*. สืบค้นจาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30188>

ขวัญเนตร มูลทองจาด (2564). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดอุดมรังสี*.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เทิดศักดิ์ ยะยอ. (2562). *การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านดอยคา อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่โดยใช้กระบวนการบริหารงานวงจรคุณภาพของเดมมิง*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ธนิดา ศุภรสุนธ์. (2562). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.

- เบญจรงค์ เทียงศรีเกลี้ยง. (2564). *ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สหวิทยาเขตวิภาวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 กรุงเทพมหานคร. Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(2), น.140.*
- ปรมาภรณ์ สนธิ. (2560). *แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ปทุมธานี.*
- ปราณี เตยอ่อน. (2558). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล). วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.*
- ศิริพร ขุนภักดี. (2564). *คู่มือการปฏิบัติงาน แนวทางการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. สืบค้นจาก*
<http://www.mathayom9.go.th/ckeditor/userfiles/files/s001.pdf>
- สุธิตา พงษ์สวัสดิ์. (2561). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.*
- สุภัสสร สุริยะ. (2562). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม, กรุงเทพฯ.*
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. (2562). *คู่มือแนวทางการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. สืบค้นจาก*
<http://www.mathayom9.go.th/webspm9/index.php>
- John W. Best. (1981). *Research in Education, 4 th ed.* New Jersey : Prentice – Hall Inc.
- Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement. 30(3).*

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150
โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

(4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง

(5) ชื่อบทคัดย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

(6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ

~ สอง ~

- (7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม้บรรทัด
- (8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ
- (9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้
- (10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวตั้ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง
- (14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด
- (15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.
- (16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
- (17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- (18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)
- (19) การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
 - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์

~ สาม ~

ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ

(5) การอ้างอิง

(6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

(1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)

(2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). Title of Article. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธ์. (2543). การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา. *วารสารวิชาการ*, 43(2), 9-15.
Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk. *Research in Nursing & Health*, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

~ ส ~

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด.
เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557, วันเสาร์ที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสถศี นริสสร (ไตรรัตน์). (2558). การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง.สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. สืบค้นเมื่อ....., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดอุดมคง. สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564, จาก <https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ.. (วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับกองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ตลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 082-539-6297